

בידיהון פסליה דמיכה כו' ואתחייבו לאתחבלא אלילי צדיקי דהא ההוא כו' **נמצינו למדים שאע"פ שהם גרמו שנשבע הקב"ה** כי יד על כס יה שאין לך רעה גדולה יותר ממנה כיון דההיא שעתא הדרו בתיובתא אתקבלו אף על פי שרעתם נמשך עד שתחפץ ובן דודי לי ואני לו פי' המתרגם על עמלק רשיעא...

ענה על חלק מהשאלה...

...השבועתי אתכם בנות ירושלים **האומות** בהיותי גולה ביניכם, אם תעירו כנז"ל **בהשבעה ראשונה** והחסון הנמצא הוא שסמך על המעיין **כי בחפץ ה' השביעים** ולנדות דידן האמור כונת השבועה זאת בלא שום שינוי מהראשונה הכונה **שבאשר על מה שהשביעים כאמור הפריזו על מדתם ודחקו ונכנסו כמתאוננים** לאמר על מה עשה ה' ככה שלא כן עשה עמנו מהיותנו עד היום וכהיום רב נזופים וסתם תפילתם כמה פעמים הפליא חסדו עוד היום בימי יהושע לכבוש ל"א מלכים ובהיות בדרכיהם כאב הפירכא **ונקצר כאן זולת בא"ש הגלות הזה על עון שנאת חנם שגורם הפירוד** הפך המבוקש לו יתברך בעד סודו הגדול ואף בעודם עכו"ם היה בהם יחוד וכאומרם על חבור עצבים אפרים הנח לו ועוד הבט וראה מה מצינו בזה"ק בפי' אחרי מות בדף ס"ו ע"א א"ר יהודא אלמלא הווי ידעי ישראל אמאי קב"ה פקיד עליהו בישראל לאוכחא להו יתיר מכל שאר עמין ינדעון דהא קב"ה שביק דידיה ולא גבי מנהון חד ממאה, תאנא, קב"ה כמה רתיכין, כמה חיילין אית ליה, כמה שולטנין ממנן משתכחין בפולחניה, כד זמין להו לישראל בהאי עלמא, אכתר לון בכתרין קדישין כגוונא דלעילא, אשרי לון בארעא קדישא, בגין דישתכחו בפולחניה, קשיר לכולהו עלאי בהו בישראל, וחדוון לא עאלין קמיה, ופולחנא לא אתעביד קמיה לעילא, עד דישראל עבדין לתתא, כל זמנא דישראל משתכחין בפולחניה דמאריהון לתתא, הכי נמי לעילא, (כביכול) בזמנא דישראל בטלי פולחנא לתתא, בטלי לעילא, ופולחנא לא אשתכח לא לעילא ולא לתתא, ועל דישראל בטלו פולחנא דקב"ה כד שראן בארעא, הכי נמי לעילא, כ"ש לבתר. אמר קודשא בריך הוא, ישראל, אי אתון ידעין כמה אולכסין כמה חיילין מתעכבין בגנייכו, תנדעון דלית אתון כדאי למיקם בעלמא אפילו שעתא חדא, ועכ"ד מה כתיב, (ויקרא כו מד) ואף גם זאת בהיותם וכו'.³⁶⁹ ודע שהנראה מהמ' הק' הזה בדבריו הנראים כפולים לא כן המה אצל החכמי **ודי כמשמעו לסמר שער הבשר אפס קצהו תראה שבהיות במרד גם למעלה גורם מרידה ואף בקדושה עצמה ועוד להם באשר מעשה אבותיהם אחוזים בידיהם**³⁷⁰ אשר ע"כ חזר והשביע להם על הדבר בלשון הראשון כמי שאומר שמעתי דבריכם ואין בהם ממש **וככוחי אז כחי עתה והרי דברי אמורים שאתם מושבעים בשבועת האלה ואף לדברי רז"ל שפירשהו לשלא ימרדו באומות ושלא תדחקו כולם עולות בסיגנון א'** ובעד שהפצירו כאמור ולא נתקבלו דבריהם **וחזר והתרה בם נתפרשו הדברים מכוונתו ית' יותר ובעד החיוב להחמיר בשבועת ה' נמצא מעתה אתה אומר שתים**³⁷¹ **שהן ארבע**³⁷² ומעתה תשובה לזה מתחלת מי זאת עולה מן המדבר כולל על כל דבריהם מקטרת מור על שם ענן הקטורת שהיה מתמר על מזבח הפנימי כדרז"ל **שלא היה נוטה ימין ושמאל כך משיב להם הקב"ה תשובה ניצחת אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל ממנה** ועוד מדבר ממש על פי דרכינו הם הקליפות כי אין בהם זריעה דאל אחר כנודע:

דהיינו לגבי הסיפא של דבריו שמי שעובר על איסור השבועות הוא בחינת 'הקליפות כי אין בהם זריעה דאל אחר'

דהיינו כל מה שינסו לזרוע מהציונות לא יצמח כלל וכל עמלם לריק כדכתיב בתהלים, פרק קכז פס' א'

³⁶⁹ עכלה"ק, ועיי"ש עוד.

³⁷⁰ ודבר זה מזכיר לי דברי יואליש שאמר פעם על כגון אלו שאומרים 'מעשה אבותינו בידינו' השיב על כך בלשה"ק שכוונתם לאבותיהם שנאמרו בהגש"פ 'בתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו'.

³⁷¹ שתים של 'אל תעירו ואל תעוררו' מפרק ב' פס' ז'

³⁷² ארבע דהיינו 'אל תעירו ואל תעוררו' מפרק ב' פס' ז' ובנוסף 'אל תעירו ואל תעוררו' מפרק ג' פס' ה'

שִׁיר הַמַּעֲלֹת לְשִׁלְמָה אִם ה' לֹא יִבְנֶה בֵּית שָׁוֵא עֲמָלוֹ בּוֹנִיו בּוֹ אִם ה' לֹא יִשְׁמֵר עִיר שָׁוֵא שָׁקֵד שׁוֹמֵר :

וכן פירש רבי חיים יוסף דוד אזולאי 'החיד"א' זיע"א, יוסף תהלות, מזמור קכ"ז פסוק א'

אם ה' לא יבנה בית וכו'. המפרשים פירשו על שלמה המלך ע"ה שבנה בית המקדש. ואפשר לרמוז נמי על שנשא בת פרעה ודכוותה כתב הרב עיר וקדיש מהר"א גאלאנטי ז"ל בפי' לאיכה שכונת שלמה המלך ע"ה היה לברר ניצוצי הקדושה מהם ובזה פי' מאמר רז"ל מוטב הי"ל לשלמה לגרור ביבין וכו' דהרוצה לברר נ"י הקדושה הוא על דרך כונת נפילת אפים שישלח נפשו למדור הקלי' ומשם יעלה נ"י הק' לא כשלמה שהיה מביאם לקליפות להיכלו ומגדלן ועושה אותן מלכות וז"ש מוטב הי"ל לשלמה לגרור ביבין דהיינו שישלח נפשו למדור הקלי' ויברר נ"י הק' וזהו גורר ביבין זהת"ד ז"ל ובזה אפשר למרוז במאמר ספרי פי' תצא על בן סורר אביו של זה חשק יפ"ת והכניס שטן לתוך ביתו ונעשה בן סורר ומורה וכו' ע"ש כי הנה כתבו גורי האר"י זצ"ל שענין יפ"ת הוא לברר נ"י הק' שבה אבל להכניס לביתו היפ"ת הוא ע"ד שלמה המלך ע"ה שהביא הקלי' לתוך ביתו והיא לא תצלת. וזה רמז אם ה' לא יבנה בית זו אשה לאפוקי שהוא רצה לבנות לו בית מבית פרעה ודכוותה וכוונתו לברר נ"י הק'. שוא עמלו בוניו ומזה נמשך אם ה' לא ישמר עיר וכו' שהיה סיבה לחרבן בה"מ. **ואמר שוא עמלו בוניו כי הנה שלמה גירן כמ"ש הרמב"ם פי"ג דאיסורי ביאה וכוונתו לברר נ"י הקדושה אשר בתוכן והגרות היה לשוא כי לא היה גרות כלל אלא היו ע"ז ומה שחשב לבנות בקדושה היה להפך ולזה ירד גבריא'ל ונעץ קנה ונבנה כרך מושב לסט"א ור"ת בית שוא עמלו בוניו בו גימט' עשו כי נתן כח לסט"א שהוא עשו.** ורמז בס"ת אם ה' לא אמה דבסוף זהו יד לאמ"ה סט"א. ור"ת בית שוא עם הכולל שבא רמז למלכת שבא דנתעברה ממנו בת ומשם יצא נבוכדנאצר הרשע כמשז"ל:

דהיינו שמצינו הרבה מבעלי הדעות המשובשות והעקומות שחושבים שהינם בונים בנין הארץ אבל מכינים בפעול משכן לסט"א רח"ל.

והרי זה דבר שהוא ברור כשמש **ביחוד כשיש לנו מסורת**³⁷⁴ מרבותינו ז"ל אמרו לנו **שבבקבתא דמשיחא** תהא מלכות של **מינות**, אזי בוודאי שנוכל להגיד שניתן לגזור

³⁷³ הלכות יד, טו, טז

³⁷⁴ 'לנו ולא להם' דהיינו בעלי הדעות המשובשות, שאין להם מסורת תורה שבכתב ומסורת תושב"ע, ובעיה זו ידועה ברבים.

כאיתא במס' סנה' ירושלמי, פ"ד סוף הל"א (ובפסיקתא רבתי פרשה כא)

אמרין ההוא תלמידא לא הוה ידע מורייה. אמר ר' יעקב בר דסאי **דההוא תלמידא קטוע מטורא דסיני הוה**

רבי דוד בן נפתלי הירש פרנקל זיע"א, קרבן העדה, מסכת סנהדרין פרק ד
אמרין. אמרו תלמיד זה לא ידע להורות ולא היה אלא חריפות של הבל ודלא כרב שאמר תלמיד וותיק היה:

ההוא תלמידא. היה נפסק מהר סיני שהפך ומבלבל דברי התורה:

רבי משה מרגליות זיע"א, פירוש פני משה, מסכת סנהדרין פרק ד

לא הוה ידע מורייה. לא ידע כלום להורות כהלכה ופילפול של הבל היה לו:
קטוע מטורא דסיני הוה. כלו' שלא קבל לחלקו בתורה כלום מהר סיני דכל הנשמות היו שם וקבל כל א' חלקו בתורה כדכתיב אשר ישנו פה ואשר איננו פה:

אבל למרות זאת בעלי הדעות המשובשות ימציאו הסברים עקומים מדוע הינם צריכים לקבל שררה ויטענו טענות חסרות שכל ולב על כל מי שלא חושב כמותם, אך הם חסרים את הקשר העמוק למסורת שלשלת תורה שבע"פ כפי שמובא בירושלמי שהזכרנו, הרבנים הד"לים קטועים מהר סיני... שהיא היא נשמת האומה הישראלית.

אומר שהמדינה הנ"ל תהא נידונה לפי ספר תורה שנכתב ע"י מין, כפי שביאר לנו כ"ק האדמו"ר מסאטמר, רבי **יואל טייטלבוים** זיע"א, דברי יואל, חד"ת דרשות ופרקי אבות, בלק דף ס"א

ואין ספק **שכל מה שבונים הכופרים והמינים לשם כפירה זאת הכל יחרב ויהרס** וכדברי הרמב"ם **שס"ת ישרף** והטעם כדי שלא יזכר עליו שם המין וכמו כן כאן כל מה שבנו המינים הללו הכל יהרס שלא יזכר שמם

כ"ק האדמו"ר מסאטמר, רבי **יואל טייטלבוים** זיע"א, הדור האחרון עמ' רנ"ג, (מפי מוה"ר שמעון ווייס ז"ל שהי' שם)

בשנת תרצ"ז פעם אחת בעיר סאטמאר כשלא הי' מרן הגה"ק מסאטמאר זיע"א בביתו עשו הכת דור חדש מהמזרחי אסיפה והלכו לשם איזה בחורים והגיע השמועה לאזני רבינו ובשב"ק עת למד השיעור בפרקי אבות הרעיש מאוד נגדם ופתאום צווח בקול רעש גדול בזה"ל ס' איז ברור כשמש אז פאר ביאת המשיח וועט תל אביב פארברענט ווערן אויף אש ק"ו מס"ת שכתבה מין³⁷⁵ עכל"ק

כ"ק האדמו"ר מסאטמר, רבי **יואל טייטלבוים** זיע"א, חידושי תורה דרשות ופרקי אבות, בלק, דף ס"א

אין ספק שכל מלכות המינות תהרס ותחרב ואין ספק **שכל מה שבונים הכופרים והמינים לשם כפירה זאת הכל יחרב ויהרס** וכדברי הרמב"ם שס"ת ישרף והטעם כדי שלא יזכר עליו שם המין וכמו כן כאן כל מה שבנו המינים הללו הכל יהרס שלא יזכר שמם

כ"ק האדמו"ר מסאטמר, רבי **יואל טייטלבוים** זיע"א, מתוך דבריו בס"ג פרשת בהעלותך תשכ"ז

אין שום ספק שתשרף ויהי' כלה ואבד לפני ביאת המשיח, ביאת המשיח לא תהי' מבלי שלא ישאר שריד ופליט ממלוכה זו זה מוכרח להיות בטל ומבוטל יהודי המאמין בהשי"ת אינו יכול להיות מסופק בכך שיהא אחרת מכך:

רבי **רפאל ב"ר ברוך טריויש** זיע"א, דגול מרובה, דף מז ע"א

וטעם בקשתו מהם שיחזרו בתשובה ידוע להיטיב להם כי עוז וחדוה במקומו וכאשר הם נטו מדרך זה באומרים ומעי המו עליו המור של הידים ירדו באצבעות וחלף הלך לו מור עובר על שנעלו שערי תשובה בפנים ע"ד **דברי התנחומא באומרים על כפות המנעול**

וכן פסק הרמ"א זיע"א, יורה דעה, סימן רמב, סעי' ל

ובימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה, רק במי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר. (מהרי"ק שורש ק"ע).³⁷⁵ תרגום מאידיש לעברית

ברור כשמש שתל אביב תשרף לאפר קודם ביאת המשיח ק"ו מס"ת שכתבה מין:

שנעל שלא ליכנס לארץ³⁷⁶ עכ"ל ואשר ע"כ חמק עבר קראוהו ולא ענה ומצאוני השומרים הסובבים בעיר הם הגבאים המחזרים בכל יום ונפרעים מן האדם בין מדעתו וכו' **אמנם עכ"ז שמו פניהם כחלמיש והשביעו לבנות ירושלם להגיד לדוד מחולי אהבתם וכוונתם** וא"כ אין אדם רואה נגעי עצמו להעמיד דבריהם השיבנו ה' אליך ונשובה כאמור :

הוא נדון דידן בענין ישוב ההשבעות שהשביעם הקב"ה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה בלא תשובה שאיני חפץ כי אם תשובו ואז אחפץ וכאמרו אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב ר"ל ולא כבקשתם השיבנו ה' אליך ונשובה ומעתה בנות ירושלם בראותם שעל בקשתם למה זה היתה גזרתי עליהם לבל יעירו ובל יעוררו ככל האמור ולא נתקבלו דבריהם אצלו ית' באומרו להם פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה ככל האמור להשביע להם שיגידו לו עוד הם מחזיקים ומפצירים על הדבר מה הגיע אליהם מהכרת תכונתו ומדותיו יתברך להשען עליו להפציר בו כי כמו זר נחשב בעיניהם הפצרתם ואיך יאמר יציר חומר עלי יוצרו מה תעשה ומאחר שמודעים היותו חפץ חסד כמו שאכתוב בס"ד א"כ נופל עליהם חיוב חקירה אעיקרא מה הבינו בקשר וערך אהבתו ית' אותם להשען עליה לבא אחר המלך בדבר שיצא דבר מלכו מלפניו לאמר אם תעירו ואם תעוררו כאמור כמ"ש במקומו בס"ד בפי' אנה הלך דודך :

רבי רפאל ב"ר ברוך טריויש זיע"א, דגול מרובה, דף סב ע"א

רש"י ע"י על ל"ח שנים שהיו נזופים וההשבעה פ"י וז"ל השבעתי אתכם האומות בהיותי בגולה ביניכם אם תעירו ואם תעוררו אהבת דודי ממני ע"י פתוי והסתה לעוזבו לשוב מאחרי' עד שתחפץ' בעוד שאהבתו חפץ עלי עכ"ל והכונה שאנו ממתני' לחפץ העתיד בעד חפץ ההוה בעד ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וכו' זהו אומרו כי חפץ ה' בך וארצך תבעל ירצה בבוא מקום וזמן המאסה ואיננה צ"ל לטעם שעדין חביבותיה גבן ונמצא שלפום שעתא היא העזיבה וכאב את בן ירצה ששתרו מוסר לשמות עמו אחר שיתוקנו מעשיו אע"כ וארצך תבעל בודאי בלא שום פקוק לטעם שאנו רואים שלא נפסק החפץ האלקי ממך בשום מצב זהו מופת חותך וארצך תבעל :

והרמ"א ז"ל פ"י על משכבי על גלות מצרים וגלות בבל וגוף הענין בצרת המן הרשע ובזה פיר' **אקומה נא ואסובבה בעיר** על מרדכי הצדיק, **ומצאוני השומרים** על תשב"ר באשר שאל מהם לפסוק לו פסוקיהן וכן על חגי זכריה מלאכי על שתקנו לסבב את המזבח

³⁷⁶ לא מצאתי לשי' זו מצויה במדרש תנחומא, אך מצאתי במדרש שיר השירים רבה, פרשה ה פסקה ה

קמתי אני לפתוח לדודי **קמתי אני ולא אומות העולם** תרגם רבי יעקב בר אבונה קמי ר' יצחק כתיב (עזרא א') ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימין והכהנים והלויים וגוי' ליהודה שהוא מלך ובנימין שבית המקדש בחלקו לכהנים מפני העבודה וללויים מפני הדוכן.

לפתוח לדודי בתשובה וידי נטפו מור מררים דגור כורש ואמר דעבר פרת עבר דלא עבר לא יעבור א"ר יוחנן כתיב (ישעיה י"ג) חשך השמש בצאתו לווי הוה קבל ההוא יומא ולא דנחה יצא כורש לטייל במדינה וראה המדינה שוממת אמר מה טיבה של מדינה זו שוממת איכן הם הזהבים איכן הם הכספים אמרי ליה ולאו את הוא דגזרת ואמרת כל יהודאין יפקון ויבנון בית מקדשא מנהון דהבים ומנהון כספים הא דסלקין למבנא מקדשא בההיא שעתא גזר ואמר דעבר פרת עבר דלא עבר לא יעבור **דניאל וסיעתו וחבורתו עלו באותה שעה** אמרו מוטב שנאכל סעודת ארץ ישראל ונברך על א"י **עזרא וסיעתו וחבורתו לא עלו באותה שעה ולמה לא עלה באותה שעה עזרא שהיה צריך לברר תלמודו לפני ברוך בן נריה** ויעלה ברוך בן נריה אלא אמרי ברוך בן נריה אדם גדול וישיש היה ואפילו בגלקטיקא לא היה יכול להטען אמר ריש לקיש מקודש הבית שלא עלה עזרא באותה שעה שאלו עלה עזרא באותה שעה היה לשטן לקטרג ולומר מוטב שישמש עזרא בכהונה גדולה מלשמש יהושע בן יהוצדק כהן גדול ויהושע בן יהוצדק היה כהן גדול בן כהן גדול **אבל עזרא ע"י שהיה אדם צדיק לא היה ראוי לשמש בכהונה גדולה כמותו** א"ר סימון קשה היא שלשלת יוחסין לפני הקב"ה להעקר ממקומה.

על כפות המנעול שמשם ננעל פרת לפניהם ד"א **קמתי אני ולא א"ה לפתוח לדודי בתשובה** וידי נטפו מור מררים שאמרת לעול (שמות ל"ב) אלה אלהיך ישראל ואצבעותי מור עובר אעפ"כ מר עובר עבר על מררי שנא' (שם) וינחם ה' על הרעה וגו' **על כפות המנעול שמשם ננעל בפניהם שלא יכנסו לארץ ישראל :**

בערבה וכן על עזרא ונחמיה. ואסובבה בעיר בנין חומת ירושלים. וההשבעה בדרז"ל
בהרחבה שלא לדחוק בקצין של אחישנה ומ"ה מענה לשון:

רבי רפאל ב"ר ברוך טריויש זיע"א, דגול מרובה, דף סב ע"ב

ועיין בתזה"ק דף קמ"ד ע"א כי חולת אהבה אני בליליא דשבת קמתי אני לפתוח
לדודי בשבת עיין שם ומאי דנקט לילה ויום ר"ל אם מצד הזווג הנעשה בליליא דשבתא
אם מצד גלוי ע"ק ומתגלי ביוםא דשבתא ולצורך הגאולה רפואה לא עלתה לה עדין שהם
בחינות הנעשות מצד קדושת שבת, והקב"ה חפץ בגלות הזה שיהיה מצד
כשרון מעשינו כאשר זכרנו מרז"ל במזמור למנצח בנגינות:

רבי רפאל ב"ר ברוך טריויש זיע"א, דגול מרובה, דף סב ע"ב

ומעתה ע"פ האמור באשר כל מה שהיה לנו מחרפה ובוז דין גרמא הסתלקות
אימא קדישא מעל הבנין קדישין ושערי תשובה ננעלו לכן השביענו הקב"ה
שהוא הבן הקדוש אם תעירו ואם תעוררו את האהבה שהוא יחוד בן ובת 'עד
שתחפץ' אימא קדישא שבלאו מוחין א"א להיות זווג ויכול ח"ו על מגן 'עד שתחפץ'
שהיא החפץ והרצון. ובזה"ק ח"ג דף מ"ב ע"ב ר' יצחק אמר על משכבי בלילות
בקשתי אמרה כנסת ישראל על משכבי אתרעמנא קמיה דיהא מזדווג עמי למחדי לי
ולברכא לי בחידו שלים דהכי תנין דזיווגא דמלכא בכ"י כמה צדיקים ירתו ירותת
אחסנתא קדיש' וכמה ברכאן משתכחי בעלמא וכי דהא בזווגא דמלכא אפיקת כמה
חיילין כמה משריין כמה צדיקים בעלמא וכלהו אקרון בניס לקב"ה ולכ"י כמה דכתיב
בנים אתם לה' אלקיכם ומאי זה דאמר לשון אתרעמנא וכל אריכות הענין.

רבי רפאל ב"ר ברוך טריויש זיע"א, דגול מרובה, דף קיח ע"ב

ולפי שי' קשה שהרי לענין הגאולה לא מצאנו ולא ראינו שגזרים תענית ב"ד ואנו
משובעים אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ שלא ידחקו את
הקץ כדאמר ר' לוי בפ"ג של שלהי דכתובות ופירש רש"י ז"ל שלא ירבו בתחנונים יותר
מדאי וכ"ש שלא יגזרו תענית על הדבר ועוד לפי פי' מאן הם היחידים ולפי האמור אם
יחידים הם בלא כנופיא ונמצא חפץ הוא ית' בכנופיא שהם 'הרהבונ' חזרה קושיא
לדוכתה 'אם תעירו' ואדרבה אם יחיד מתענה ע"ז יש לומר שרשאי ושיעלה לרצון אבל
צבור אינם רשאים כאמור וכן מצינו לדניאל ואחלה את פני אל אדני האלקים לבקש
תפלה ותחנונים בצום ושק ואפר ואתפללה וכי' אבל צבור לא מצינו...

רבי רפאל ב"ר ברוך טריויש זיע"א, דגול מרובה, דף קיח ע"ב

מ"מ לשון הסבי משמע שאעיקרא הוא מבקש על הדבר כדקא א"ל קב"ה דיהדר עינוי לקבליה ויסתכל ביה בגין דאינון שפירן בכלא ולפי"ז יפה מתוקמא הסבי עיניך וגם אומר מנגדי ולא לנגדי והענין לע"ד כאשר אם יתמיד החיבה בינו ובין שכינת' ירד המן אליהם **ברוב אונים ואמיץ כח מעלמא עלאה ונמצא עת הזמיר הגיע ולא לרצון יהי' בעד שהסוד עד שתחפץ** כנז"ל בפי' ההשבעות אמנם לצורך קיום העולם עכ"פ צריך להסתכל בה וינהיר לה אנפין דלית מגרמה כלום וצריכה ליתן טרף לביתה וחק לנערותיה אמנם באשר מתערן קסטין דכל סטרא בלביה ברחימותא עלאה כאמור לכן א"ל הסבי עיניך בעד סגיאיות שלהוביתא...

רבי רפאל ב"ר ברוך טריויש זיע"א, דגול מרובה, דף קן ע"א קן ע"ב (פרק ח' פס' ד')

ומעתה זהו דקאמר שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני ע"ד סוף דבר הכל נשמע והענין שהראש לפי שהוא יסוד ותואר לכל עצמות האדם קאמר שמאלו שהוא הגבורה שממנה נמשכת היראה בזמן שהיא תחת ראשי ר"ל כל עצומי קשור כה כמו הראש לאדם שא"א להשכח ממנה אזי וימינו תחבקני.

ובזה מתיישב דלא קאמר 'לראשי' שהלמד היה אפשר לשמוש לפרשה וע"כ באה השבעה זו הסמוכה בענין מעלת היראה מגדת שבה שתעלה ארוכה למכותינו באומרו "מה תעירו ומה תעוררו" דהיינו "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה" ירצה שבה שממנה נמשכת התשובה "תעוררו את אהבה עד שתחפץ" עד שיאמר רוצה אני וכדאמרי כלו כל הקצין והכל תלוי בתשובה ודוק שהוא דרך נכון תלי"ת:

עוד אפשר "שמאלו תחת ראשי" וכו' באשר הוא סיום דבריה ושאלותיה מ"אני לדודי וע"כ באתה להשיב על תשובת דודה כאשר עוד היום ע"כ דבריה תמצית אותה התשובה היא בעינים **והיא זאת שאמרה לה שצריכה היא לאורך הגלות** דהיינו 'בעתה' לפי פרי מעללה וכי 'עם קשה עורף הוא' דבלאו הכי לא ישאר משונאיהם של ישראל 'שתים מעיר ושלשה ממשפחה' במה שאמרה לה 'זאת קומתך דמתה לתמרי' ירצה כשם שהתמר נתונת פרי לאריכות זמן שבעים שנה כך צריכה היא ליתן פריה באריכות הזמן וכו' ע"ש על זה היתה תשובתה לרוב תשוקתה בבעלה 'שמאלו תחת ראשי' וכו' ירצה איננו שוה לה תשובתו הנזכרת ואמרה לו 'מי יתן חציו יכלה' כי באומרה 'שמאלו תחת ראשי' ר"ל לטבוע כל עצמה בדיני הרמוזים בשמאלו לכדי שיימינו תחבקנה' לקדש שמו בעולמו עליה ויכירו וידעו כי הוא אלקינו ואנחנו עם מרעיתו שעה אחת קום מהנגזר עליה וגם כי קשה עליה פרידתו אפילו רגע:

ואמנם השבעה זו קשה להולמה הפי' של יונתן ז"ל דקאמר **יאמר מלכא משיחא משיבועא אנא עליכון עמי בני ישראל וכו' מה דין אתון מרדין בחיילותיה דגוג ומגוג, אתעכבון פום זעיר** עד די שיצון עממיא די עלו לאגחא קרבא לירושלם **ובתר כן ידכיר לכון מרי עלמא רחמי צדיקייא ויהא רעוא מן קדמוהי למפרקכון עכ"ל**. דקשה דעם מי באים גוג ומגוג להלחם בירושלם דכיון דלא נכבשה הארץ לפניהם נמצא באים להלחם בא"ה השולטים בה או באנשי מניין מב"י השבויים שבתוכה ועוד שהפך דבריו כתוב ביחזקאל סי' ל"ח לכן הנבא בן אדם ואמרת לגוג כה אמר א"ה הלוא ביום ההוא בשבת עמי ישראל לבטח תדע ובאת ממקומך וכו' ועלית על עמי ישראל מוכן תרגם שם כפשוטו 'כד יתבון עמי ישראל לרוחצן' והוא תרגם 'מה דין אתון לתגרין בעמי ארעא למיפק מן גלות' וכן בסוף דבריו תרגם 'ויהי רעוא מן קדמוהי למיפרקכון והרי קאי כד יתבון עמי לרוחצן' ובערובין קאמרי דכיון דאתי משיח הכל עבדי' הן לישראל ומפורש שם אפי' ביום בואו ומה שנא' שכשיתגלה בב"א נופל פחדו על יושבי הארץ ההיא דמשמע דבארעא אחרא הוא גלוי **כמו שתרגם ב"מ יתנך כאח לי' וז"ל 'ובהוא זימנא איתגלי מלכא משיחא לכנישתא דישראל וימרון ליה ב"י איתא תהא עמנא לאח וניסק לירושלם וכו' והם בעמי ארעא מתגרין למיפק מן גלותא'** לשון תגר עמהם לומר מכאן והלאה אין אנו ברשותכם ולא מרידה ואמנם שארית הפלטה יושבי ירושלם יושבים לבטח וזה

האומה הרשעית גוג ומגוג בעד שמועת מלכא משיחא שנתגלה לבית ישראל מה עושה עולה אעיק' להלחם על ירושלם לומר אעיקר' ע"מ שאתם מקווים בגבולות ירושלים ושיבנה ב"ה שמה בכל היעודים תדעו ותראו מה נעשה לה ואח"כ נראה מה לעשות במשיחם של אלו זהו דקאמרי על ה' ועל משיחו ועל ה' היינו מאי די עלו לאגחא קרבא לירושלם ה' שמה ואזי ישראל באשר רוצים למרוד בגוג ומגוג מחמת שנתאמת להם ביאת משיחנו וכי פקד ה' את עמו אמנם מלכא משיחא משביע להם באשר ידוע לו שה' ילעג למו ומן שמים ילחמו ככל הכתוב חרב איש באחיו ודבר ודם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש וגפרית וכל זה **אין מידינו שום רעה להם**, והראב"ע ז"ל כתב³⁷⁷ וז"ל אמר שלמה ברוח הקדש השבעתי אתכם שלא תתעוררו עד שיגיע הקץ עכ"ל והנרא' שמה שלא כתב כן בהשבעה ראשונה אלא פ"י השבעתי אתכם זה שאמרו רז"ל כי בני אפרים יצאו ממצרים קודם שיגיע הקץ וזה ענין שתחפץ ונהרגו כו' וכן בהשבעה שנית³⁷⁸ פ"י ינ אותם שהעפילו לעלות אל ראש ההר כו' משום שבהשבעה ז"ל אמצא מקום לתלות בו לכן תלה הדבר בשלחה כנז' ברם בהשבעה שנית ז"ל השבעתי אתכם אע"פ שנכנסה השכינה עמכם לא תוכלו להכנס לארץ עד שיגיע הקץ והם אמרו הננו ועלינו וכתוב ויכנס ויכתום עכ"ל דקשה והיכן נכנס השכינה עמהם דאם לא שנאמר דהמרגלים עלה עמהם השכינה וע"כ הצליחו ולקחו מפרי הארץ ולא נמסרו ביד יושבי הארץ אמנם זה היה לכבודן של ישראל ובזכות יהושע וכלב וע"כ קאי להם אע"פ שנכנס שכינה עמכם היה לצורך שעה לא לעלות לארץ :

ומוהרמ"א זלה"ה פ"י וז"ל הנה למעלה היה משביע הוא ית' את האומות או שריהם שהקצין המיוחדו' אל 'אחישנה' שהם הרבה כנודע מסה"ז שימשלו אל צבאות ואילות למהירותן כמפורש למעלה שלא יהיו סיבתם מה שיעירו ומה שיעוררו הם בהכביד עול סובלם על ישראל רק יהיה מחמת חפץ כ"י שיתעוררו מאליהם וזהו בצבאות כו' ואומרו אם שמשביעים אם יעשו כך אך אמנה אחרי' אמור כ"י מי יתנך כאח ל"י וכו' לומר מי יתן שהייתי טורחת עד אמצאך ואשקך ואדבק בך ולא תסתיר פניך אחר בואי להסתר להניחני ביד המושלי' בי להחזיק בצרת שעבודם כורכך בהסתיר פניך ממנו גם בהחילנו לשוב עד גמר המירוק בדבר שנאמר ואנכי הסתר אסתיר אחר הכירנו כי על כן אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות כי אם נוחילה לפניך אמצאך בחוף שאחר שהתחיל ליטתר ואמצאך שאם אשקך ואדבק בך בעצם שאין צ"ל שעוד לא יכוני יפצעוני כי אם אפ"י לא תשליטם עלי אפ"י שיבזו לי ולא תרפני עד אנהגך אביאך אל בית אמי הוא בית המקדש שיקבץ גליונתו עמך **בהמצאך לנו רצון גלוי לכל העמים כי אז נדבק בך בעצם ממקום גלותנו בתשובה ומעשים טובים** ולא נרפה כי נראך נמצא אלינו משא"כ ע"י הסתר פניך שע"י כן ירפו ידינו ח"ו ע"כ הוא ית' משיב ואומר אל האומות השבעתי אתכם כו' באיזה קץ שיהיה בין המיוחדים אל 'אחישנה' בין אל של 'בעתה' כי ע"כ אמר סתם ומה שאשביעכם הוא מה תעירו וכו' לומר שמה שתעירו ומה שתעוררו את אהבה ע"י יסורי שעבדום עליהם שלא יהיה רק עד שתחפץ וחשוב אלי בחפצה ולא אחרי החפץ כאשר היה מתחלה שאחרי החפת והכיר סבור הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני היה ההסתר חוזר כאומרו ואנכי הסתר אסתיר כו' וחוזר עול הגלות עליהם אך עתה כל מה שתעירו וכו' לא יהיה רק עד שתחפץ והשבעה זו היא הסרת כחם עכ"ל ודבר גדול למדנו מחתום דבריו במאי דקאמר והשבעה זו היא הסרת כחם דבלאו הכי לא היינו יודעים מאי נפיק תועלת לך בהשבעה זו וראויים הדברים למי שאמרן.

אמנם ע"פ הדרש עוד נ"ל לומר השבעתי אתכם כו' דהכי קאמר ע"פ האמור דשתים אלה היו טענותי חדא ע"ד שומרני א' מגוי לא חסיד כמ"ש "לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים" כרדז"ל שנית במאי דקאמר "מי יתנך כאח ל"י" שתבא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו שגמלוהו רעה ונאמר בו "וינחם אותם" ברם בשתיים איכא למיפרך דעל אומרה 'בא ואראך בני עשו שהשפעת להם טובה וכופרים בך' ממאי דקאמר ההימיר גוי אלקים אשר חלק להם מה להם עם הקב"ה ועל מאי דקאמרה "מי יתנך כאח ל"י" ג"כ שאני יוסף והוא היה גרמא בנזקין דכתיב "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם" ואף יעקב אבינו לא עשה כהוגן במה שעשה לו כתונת פסים ועוד שטוב אחרית דבר כדקאמר וישימני לאב לפרעה כו' ולשלול שתי טענותיה הנז' קאמר לה **"מה תעירו ומה תעוררו" מלשון ונחנו מה** וכמו מה אתן זה לפני מאה איש ר"ל אין כ"כ הטענות טעם וריח את האהבה עד שתחפץ ירצה אם יש לכם צד לעורר אהבה **אינו אלא בזה בעד זכות האמנה שאתם מקוים לשכינה ית' עד שתחפץ ויהיה בנות ירושלים**

³⁷⁷ שה"ש, פרק ח' פס' ה'
³⁷⁸ שם, פרק ג' פס' ט'

כפשוטיה לעם הנבחר וההשבעה מפיו שהמע"ה כדברי הראב"ע ז"ל הנז"ל
ועד"ז תפרש במה שפ"י לעיל כדי לישב עד שתחפץ שאם לפי הפשט המשביע הוא הקב"ה
היה לו לומר עד שתחפץ ולפיכך נטה רש"י מדברי הש"ס ופי' בכ"י ר"ל שהיא
המשביע לאחרים³⁷⁹ :

כתור הקדמה לספה"ק צח ואדום, אסביר מקצת מדוע הבאתי ממנו, הרי סך הכל מדובר בספר
של תיקונים ותפלות, ומה הקשר שלו ל'איסור השבועות'.

אלא שההסבר הוא כך, שבתוכו מופיע תיקון בשם 'הרוצה לעלות לארץ ישראל' ובתיקון זה
מובאים דברי הזוה"ק לגבי 'איסור השבועות', אזי שהא תליא בהא, אין לעלות לארץ למי
שרוצה לעבור על 'איסור השבועות', וד"ל.

רבי רפאל ב"ר ברוך טריויש זיע"א, צח ואדום³⁸⁰, תיקון היום, לעולים לא"י מהזה"ק, אות ד'

זה"ק חלק ב' דף ח' ע"ב... לא תקח האם על הבנים, (דהא ביה לא קיימא מלה לאפקא
לה מן גלותא, אלא במלכא עלאה, דכיון דאינון רביין וינוקין יהבין תוקפא למלכא
משיחא, כדין אימא עלאה דהיא רביעא עליהו, תתער לגבי בעלה) ויתעכב (הכי) עד
תריסר ירחין אחרנין, לבתר ייתי בעלה ויוקים לה מעפרא כד"א (עמוס ט יא) אקים את
סוכת דוד הנופלת. בההוא יומא מלכא משיחא שארי ויכנוש גלותא מסייפי עלמא עד
סייפי עלמא, כד"א (דברים ל ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו', מההוא יומא כל אתין
ונסין וגבוראן דעבד קב"ה במצרים יעביד לון לישראל, כד"א (מיכה ז טו) כימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות. אמר רבי שמעון, אלעזר ברי, כל אלין מלין תשכח ברזא
דתלתין ותרין שבילין דבשמא קדישא, ועד דנסין אלין לא יתערון בעלמא, לא ישתלם
רזא דשמא קדישא, ולא תתער לאהבה, כד"א (שיר ב ז) השבעתי אתכם בנות
ירושלם בצבאות, בצבאות דא מלכא (נ"א משיחא) דאקרי צבאות, או
באילות השדה, שאר חילין ומשריין דלתתא, אם תעירו ואם תעוררו את
האהבה, דא ימינא דקב"ה דאקרי אהב"ה, עד שתחפץ, ההיא דשכיבת
לעפרא, ויהא רעותא דמלכא בה, זכאה איהו מאן דיזכי לההוא דרא, זכאה איהו
בעלמא דין וזכאה איהו בעלמא דאתי.

מכתב קודש מאת גאוני קושטאנטינא לקיום ואישור מוסיף על דברי חסידי ירושלם תוב"ב
הנ"ל, מובא מתוך תורת קנאות³⁸¹, (אלטונה, ה'תק"י"ב), כט ע"א

אך מהם מי פתי שהגיע לדיוטא התחתונה שבשאל ואבדון לא תשבענה, והפכו הקערה
אל פיה עשו ממצות עברות ומעברות מצות ויסדו להם חוקים לא טובים
ומשפטים בל יחיו בהם לגנוב ונאוף וחזק ידי מרעים והשבע לשקר
וכמשפטי הגוים אשר סביבותיהם לא עשו. רק הולכים בשרירות לבם הרע
דניחא להו בהפקירא, להשביע הקליפה ויצרא דעבירה ע"י כך חושבים להביא הקץ
שלא בזמנו בא החץ הקיץ הקוף מכאב יצאה כפירה. וגו'

³⁷⁹ דהיינו לאוה"ע ולא כפי שמובא בגמ' לגבי איסור השבועות לכנס"י.

³⁸⁰ קושטאנדינא, ה'ת"ק.

הסכמות מאת: חכמי ירושלים (רבי אליעזר נחום, רבי יאודה דיוון, רבי חיים משה מזרחי זיעוועכ"א.

³⁸¹ הספה"ק תורת הקנאות יצא לאור ע"י היעב"ץ זיע"א

רבי אברהם יונה³⁸² זיע"א, הסכמה על הספה"ק נהר שלום³⁸³

נהר די נור אתרא די זקוקין דנורא, משאב שאיב גב"ה תור"ה. והוכן בחסד כסא בר נזירא, דשתי קונטון טעמיה בפומיה גדיל למרבה המשרה, רישא די דהבא כמשה מפי הגבורה, זה הים שאין לו סוף הגדול והנורא, הרב המופלא והמפורסם בדורו מתחזיכי צוציתא דנורא, הוא הרב מ"ור דרור רביה דרבא מקעקע כל הבירה, כמוהר"ר דוד פארדו נר"ו נפיש נהורא, כיז"ה שנים מספר עבד ליה עקירא, למעבד ליה הנ"חה סוב"רת בשובה ונחת גוד אסיק מחיצתיה לאיגרא, בערי תוגרמא³⁸⁴ הר"ם העטרה, ויהי בפרק הנסיעה ההוא אמר לקהל עדתו חזקו ויאמץ לבבכם כי עוד הזרע במגורה, הא יהיבנא לכו צרור המור דודי לי אשר לו משפט הבכורה, ובכל אשר יפנה ישכיל ידו על העליונה אבישרא ואטופרא, ויבקשוהו ול"ו נמצא נחבא אל הכלים בנקיקי הסלעים דאיתנהו בשמירה, אלהים מושיב יחידים מתחסד עם קונו בבית הסתרים ודעתו כש"רה, **דוחק את השעה והשעה דוחקתו כח"ס בורח מן השררה**, ויסמוך ב' ידיו עליו ויברכהו ויאמר וקמת ועלית על הגדי"ל והכנף עד כי גדל מאד רובא דמנכרא וגו' :

³⁸² תלמיד של רבי **שבתי ב"ר אברהם ווינטורה** זיע"א. שימש כאב"ד ור"מ דק"ק איספאלטרו יע"א

³⁸³ הכריכה הפנימית

ספר **נהר שלום**

נהר"א ופשטי"ה על ש"ע אורח חיים וההוגים עליו המה הגבורים אשר מעולם מלומדי מלחמה במלחמתה של תורה ואת אחרונים אשר יצאו מחדש לאויר העולם אלו ואלו דברי אלקים חיים הן הן גופי תורה, עלימו חטוף מלתו להוציא דין אמת לאמתו אמתה של תורה את הכל עשה יפה בעטיו עט סופר מהיר ומאיר עיני חכמים אורה זו תורה.

החכם השלם הדיין המצויין עצום ורב כמהר"ר **שבתי ווינטורה** יצ"ו, אב"ד ור"מ דק"ק איספאלטרו יע"א : והוגה בעיון נמרץ ע"י מגיחים מומחים ובקיאים במלאכה ובתלמוד גדול שמביא לידי מעשה רב כזה אשר שם האי ש"ם בנימין צעיר בכמה"ר חיים שלום בן לאותו צדיק **בנימין מעלי הכהן** אב"ד ור"מ דע"הק ירושלים תוב"ב, ושם האחד **שלמה ישורון** יצ"ו :

פ"י אמשטרדם יע"א, בשנת והתענגו על רב שלום לפ"ג (שנת תקל"ה)

³⁸⁴ טורקיי

רבי חיים פאלאג'י וצאצאיו

רבי חיים ב"ר יעקב פאלאג'י³⁸⁵ זיע"א, שו"ת נשמת כל חי³⁸⁶, חלק יו"ד, סימן מט, דף עז ע"ב (פה ע"א)

עוד ראיתי להרב מג"א שם שכתב וז"ל דאדרב' נצטוונו כפי מ"ש בסו' כתו' דק"א שלא למרוד באומות ללכת לכבוש את הארץ בחזקה והוכיחו מקרא דהשבעתי אתכם בנות ירוש' ודרשו בו שלא יעלו ישראל בחומה יע"ש, ואחרי המ"ר לא ידעתי מה ראה מייתי מהא דלא יעלו ישראל בחומה דהרי פרש"י ת"ל בחומה שם יחד ביד חזקה, וא"כ אה"נ דמצות ישיבת א"י איכא גם בזה"ז אבל לעלות כל ישראל יחד כולם ביד חזקה ולהלחם באומות זה ודאי אסור והרב אחר דהבין דכונת הש"ס באומרו שלא יעלו בחומה הוא לכבוש ולהלחם באומות בהא ודאי י"ל דלא הותר להם לישראל אבל מצות ישי' א"י גרידא כל ישראל חייבים בה אם יש כח בידם לקיימה.

וזה ראיתי להרשב"ש בסי' ב' דאחר דהכריע דאיכא מצות ישי' א"י גם בזה"ז כתב וז"ל: 'אמנם מצוה זו אינה כוללת בגלות החל הזה לכל ישראל אבל היא נמנעת כלל וכמ"ש רז"ל בש"ס דכתו' פרק אחרון שהיא מכלל השבועה שהשביע הקב"ה לישי' שלא ימהרו את הקץ ושלא יעלו בחומה וצא וראה בני אפרים מה אירע להם דמהרו הקץ אמנם מצוה היא על כל יחיד לעלות לדור שם כו' יע"ש דנר' דגם הרשב"ש אף הוא היה מכוון לדחות ראייה זו דליכא ראי' מסוגי' זאת דליכא מצות ישי' א"י בזה"ז דה"ל לכללות כל ישראל, וכ"כ מהרש"א בח"א שם יע"ש, ופשט דברי הרשב"ש אלו מורי' דהשבועה היא לכל ישראל שלא יעלו כולם אפי' בלי מרד ומלחמה באומות, וכ"כ דעת הרב מהר"ש יפה בסי' יפה קול ע"פ השבעתי אתכם שדרשו שם ד' שבועות יש כאן השביע לישראל שלא ימרדו עול המלכות כו' ושלא יעלו חומה מן הגולה והביא פרש"י שפי' יחד ביד חזקה והק' ע"ז דאין לך מרד גדול מזה ובתר דהשביעם דלא ימרדו הא למ"ל ותי' לזה דסד"א דוקא בעודם תחת רשותם הוא דלא ימרדו בהם שלא למנוע מחוקי המלכות כגון מסים כו' אבל כשיכולים לצאת מתחת רשותם יצאו לז"א שלא יעלו חומה עד שיגאלו ע"י המשיח עכ"ל והרואה יראה דיש להשיב ע"ז דאם מניעת המסים כד מקרי מרד כ"ש הוא יציאתם מתחת רשותם דהוי מרד גדול גם מה שתי' הוא ז"ל ת"ל ולי אפשר דהכא אפי' ברשות המלכיות קאמר דכיון דה' פיזרנו בד' כנפות הארץ אין לנו רשות להתקבץ ולהיות כחומה לעלות יחד לא"י כו' יע"ש ונראה דדברים אלו הם כדברי הרשב"ש אלא דלעד"ן דיש לדחות דכיון דהאומות נותנים רשות לכל ישראל לעלו' לא"י והוי מ"ע מה בכך אם ה' פיזרנו בד' כנפות הארץ ונר' דגם הרשב"ש ז"ל לא כתב דהוי שבועה לכללות ישראל בעלותם לא"י כ"א משום דהסברא נותנת דהוא דבר מן הנמנע דכל ע' אומות דישראל תחת ידם כולם יסכימו לשלוח ליש' מארצם ויעלו לא"י שהיא ארצם ונחלתם וכולם יהיו במקום אחד זהו דבר זר ואין הדעת סובל דזה לא יתכן כ"א ע"י מלחמה וביד חזקה וכפרש"י ול"ק קו' הרב מהרש"י די"ל דהשבועה היא שלא ימרדו במלכו' היינו בשאר עניינים ובשאר ארצות אבל בעליית א"י שהיא מ"ע מן התורה אין סברא לוי דבהא השביען ואפי' למ"ד מ"ע מדרבנן היה ס"ד

³⁸⁵ רבי חיים ב"ר יעקב פאלאג'י זיע"א – נולד ביי"ז בטבת ה'תקמ"ח, באיזמיר. אביו רבי יעקב פאלאג'י זיע"א, אימו מרת קאלי קאדין זתע"א, סבו מצד אמו היה רבי יוסף רפאל ב"ר חיים חזן זיע"א (בעה"מ ספה"ק חקרי לב אשר בערוב ימיו עלה לארץ ישראל ושימש בה כראשון לציון). בשנת ה'תקס"ז בהיותו בן 19 התחתן ובשנת ה'תקע"ג קיבל את הסמכתו ליהחכם השלם' על ידי סבו רבי רפאל יוסף חזן זיע"א. כל ימי חי' אביו, לא נאות לקבל עליו תפקיד ציבורי ורק בשנת ה'תקפ"ח קבל אליו להיות דיין בבית דין וראש ישיבת 'בית יעקב רבי' באיזמיר. בשנת ה'תקצ"ז נתמנה לאב"ד הגדול באיזמיר שמנה 45 רבנים ובשנת ה'תרט"ו התמנה למשרה הרמה היותר באיזמיר 'חכם באשי' (רב ראשי) ולאחר כשנה אף אושר מינויו על ידי הסולטאן עבד אלמג'יד הראשון באישור מלכותי 'נישאן' ובכך ניתנו לו סמכויות לשפוט, להוציא לפועל את פסקיו והופקדה בידיו שלטונה של הקהילה היהודית כולה. היה ידוע כאוהב שלום ורודף שלום ופעל רבות כדי להרבות את האחדות בארצו ובקהילתו וכן פעל רבות לשפר ולחזק את קהילתו. בשנת ה'תרכ"ח בחג שמחת תורה בשעת קריאת התורה קרא את הפסוק 'וימת שם משה' ופרץ בבכי, בשעה זו הבינו אנשי קהילתו כי ימיו קרובים ופרצו אף הם בבכי מר, וכן ביום י"ז שבט יום לאחר שסיים את ספרו "ברכת מועדיך לחיים" נפטר רבי חיים מרעלת דם, בשיבה טובה. ³⁸⁶ שלוניקי, ה'תקצ"ב

לומר דאין שבועת המקום ע"ז וע"ד שכתבו הפוס' דאפי' במידי דרבנן אין שבועה חלה היכא דאיכא צד לו' דאדעתא דהכי לעבור ע"ד רז"ל לא נתכוון לזה השביעם בפי' גם במצות עליית א"י דאפי' דהוי מצוה³⁸⁷ אפ"ה לא יעלו בחומה כאמור...

... ועוד דאה"נ דאפי' לדעת רב יאודה אינו אלא מבבל אבל משאר ארצות איכא מצוה ומקרא מלא דיבר הכתוב בירמיה סי' מ' אחר וגלות נ"נ כתיב וישבע להם גדליהו ו' אחיקם שכן ולאנשיהם לאמר כו' שבו בארץ כו' וגם כל היאודים אשר במואב כו' ואשר בכל הארצות כו' וישבו כל היאודים מכל המקומות אמאי נדחו שם ויבאו ארץ יאודה כו' יע"ש דש"מ דאפי' בזמן נ"נ דהיתה הגזירה בבבלה יבואו ושמה יהיו עד יום פקדי לא נאסרו כי היה שלום בשאר מקומות ולק"מ מ"ש דאם מצוה מד"ת איך יבא הנביא לסתור דבר מן התורה לומר ושמה יהיו עד יום פקדי דהרי זה עשאו הקב"ה ליסרנו בעונותינו בגלות וכמו דנחרב הבית ובטלו ממנו כמה מצות גם זה מן התוכחות להיותנו גולין מארצינו ולבטל ממנו מ"ע דישיבת א"י כמו שנתבטלו מצות אחרות ע"י הגלות ואין כאן קו' כלל ועו"ק דנעלם ממנו מ"ש הריב"ש סי' ק"א דאחר דהכריע דעלית א"י היא מצוה כתב וז"ל ומה שהיה אומר הנביא לבני הגלות בנו בתים זה היה מפני הגלות דנגזר עליהם וע"י שהגלם לא היה מניחם לשוב עד שעלו ברשות כורש³⁸⁹ וגם עתה אחד מג' שבועות שהשביע הקב"ה הוא שלא יעלו בחומה יע"ש, הרי להדיא דנרגש הריב"ש בזה והשיב דהתם שאני דגזרת הגלות כן היתה וה"ט דמי שהגלם לא היה מניחם וגם בגלות החל הזה הוי כה"ג שלא יעלו ישראל בחומה ר"ל בחוזה יד אבל ברשות האומות שעולין כל אחד בפרטות לא קפיד אלא דקשה על הריב"ש דלא הזכיר סוגי' הש"ס דקאמר דעו' בעשה וגם דנר' דקרא קפיד וגם בגלות הזה ולפי שאינם עולים בחומה וכמ"ש התוס' ועיין להרב יעבץ בסידור התפילה הנק' עמודי שמים בהקדמתו דל"א ע"ב ודוק.

ולענין דינא מאחר דבמחלוקת הוא שנוי אי בזה"ז חוששין לסכנת דרכים כשהוא חשש וס' סכנה כמו שנתבאר בדברי הרבנים הנז' דלדעת התוס' חוששין ולדעת שאר רבנותא דוקא בודאי סכנה יכול המוחזק לומר קי"ל דהיינו אחד האיש וא' האשה הבא להוציא עליו הראיה כמו כן במחלו' רח"ך בטעם מצות התלויות כמש"ל, ואם האשה מוחזקת גובה כתובתה ועיין להרב פני משה סי' ז"ך והוא ברור.

³⁸⁷ דהיינו אפילו אם היתה מצות ישוב אר"י, אסור לעלות לאר"י ביד חזקה' משום איסור השבועות.

³⁸⁸ דלגתי לדף פה ע"א (סוף סי' מט).

³⁸⁹ דהיינו לבנין ביהמ"ק, ולא לימלכות של מינות' ולעשות מלחמות עם הישמעאלים ולהתגרות באוה"ע.

ועוד שעדיין היו כפופים לכורש וכאשר אמר להפסיק הבנין הפסיקו ולא המשיכו בגלל מכתב השטנה, שאמרו שכוונתם בבניית ביהמ"ק היא ע"מ למרוד במלכות השולטת, ולא ע"מ להיות אור לגוים ולהביא שלום לעולם, כדאיתא במלבי"ם זיע"א, עזרא, פרק ד פסוק טז, חלק באור הענין מהודעין - תחלה אמרו ידיע להוא למלאכ, היינו שזה ידיע המלך מעצמו ויבין את זאת שבאם תבנה העיר יפסיד המסים, כי דרכם למרוד ולפרוק עול מלכות מעולם, וחוף מזה מודיעים אנחנו להמלך - דבר שלא ידע בעצמו] שבאם תבנה העיר הזאת לא יהיה לך חלק בכל עבר הנהר - כי כמו שהעיר הזאת תפרוק עול כן יעשו כל בני עבר הנהר, שכולם יעשו כמעשיהם וינתקו מוסרות:

והנה עזרא הסופר ע"ה בוודאי לא נתכוון לעשות דבר כזה, כפי שמצינו שלאחר שנבנה ביהמ"ק עדיין קבלו עול הגלות מכל מלכות ששלטה מבבל פרס מדי ועד יוון, ורק לאחר שמלכות יוון התפרקה והתפרקה לכמה חלקים ורק אנטיוכוס ש"ט עמד אז וגזר גזרות על תורתנו הק' רק אז קמו נגדו, כי כל עוד נתנו לנו לעבוד ה' ית' לא עשינו דבר נגד המלכות ואף מצינו כך בימי אלכסנדרוס מוקדון יר"ה שחלק כבוד רב לחכמי ישראל ולא קבל את טענת הכותים שאנו מורדים נגדו, כדאיתא במסכת יומא, דף סט ע"א

והתנאי בעשרים וחמשה [בטבת] יום הר גרזים [הוא] דלא למספד יום שבקשו כותיים את בית אלהינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו ונתנו להם באו והודיעו את שמעון הצדיק מה עשה לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה ומיקרי ישראל עמו ואבוקות של אור בידיהן וכל הלילה הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר אמר להם מי הללו אמרו לו יהודים שמרדו בך כיון שהגיע לאנטיפטרוס זרחה חמה ופגעו זה בזה כיון שראה לשמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו אמרו לו מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי אמר להם למה באתם אמרו אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב יתעון עובדי כוכבים להחריבו אמר להם מי הללו אמרו לו כותיים הללו שעומדים לפניך אמר להם הרי הם מסורין בידים מיד נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי סוסייהם והיו מגררין אותן על הקוצים ועל הברקנים עד שהגיעו להר גרזים כיון שהגיעו להר גרזים חרשוהו וזרעוהו כרשינין כדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו ואותו היום עשאוהו יום טוב.

רבי חיים ב"ר יעקב פאלאג'י זיע"א, דרכיו למשה³⁹⁰, חיים תחילה, דף יב

בדבר הנוגע לכבוד המלכות כי איסור גמור הוא לעשות נגד רצונם ולהיות מורד במלכות וק"ל בש"ס ובפוסקים כי גם במלכי אומות העולם דינא דמלכותא דינא ובטחנו כי כל עדת בני ישראל בחזקת כשרים הם ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית אפי' עם איזה יחיד מאומות העולם וכ"ש בדבר הנוגע למלכות כי יש איסור מוסיף משום חומר שבועה כמ"ש רז"ל ע"פ השבעתי אתכם בנות ירושלים שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו במלכות כמו שיע"ש ושל"ית כי לא נשמע מעולם באומה ישראלית שום מרד ומעל בשום אחד מן המלכים כלל אדרבה בכל מקום ובכל זמן אנחנו ויודעים או שומעים שרוצים לעשות למלך יר"ה (ירושלמי) השחתה בגוף ובממון מחוייבים אנחנו לרודפו עד חורמה משום כבוד מלכות וגם לגלות הדבר למלך שישמר ממנו וכמו שמצינו במרדכי הצדיק כשידע ענין בגתן ותרש שביקשו לשלוח יד במלך אחשוורוש תכף הודיע הדבר ותאמר אסתר אסתר למלך בשם מרדכי³⁹¹ וזה היה עיקר הצלת ישראל מגזרת המן כמבוא בכתובים בגילת אסתר וזהו מדה כנגד מדה כי כמו שאין אנחנו כפויי טובה לבקש את שלום מלכות לבל יעשו שום עול למלכות כמו כן גם המלכיות גומלים לנו טובם והודו לה' כי אנחנו גמולים טובה מכל המלכיות בכל הדברים ובפרט בזה שנוגע לקיום תורתנו הקדושה ואם כן איך נהיה כפויי טובה ח"ו לשלם רעה תחת טובה חלילה כי בודאי אין מקו' לחשוד על עם בני ישראל שום מרד ושום נזק כלל וגם מצינו בספר החסידים סי' תשמ"ו³⁹² וסימן תתקפ"ב³⁹³ דאפי' בגוי אחד העושה טובה לישראל דיש להזכירו לטובה ולומר זכור לטוב כמו שיע"ש כ"ש במלכי אוה"ע העושי טובות הרבה עמנו וע"כ ישר' אחינו ובפרט מה שמניחים אותנו לעבוד את ה' אלקינו לקיי' התורה והמצות.

וכבר גילה לנו אליהו הנביא בתנא דב"א סא"ז כ"ב כי שכרן של אוה"ע שאוכלים את העולם הזה הוא מפני שהפריש את ישראל מתוכן ופירשת"י בעניותי במ"א כי הכונה כי ע"י שהקב"ה הפריש את ישר' לעבודתו מבין האומות והגם כי נראה להם דבר זר זה ההפרש שלא להתחתן בהן ושלא לאכול ועכ"ז מינה ניחא להו זהו שכרן הטובה ומשלם הקב"ה בעו"הו ואם יהיו חסידי או"הע זוכים גם לעו"הב והוא ברור.

ומצאתי תנא למסייע לי ה"ה הרב הגדול מוהרשד"ם בתשו' חח"מ סי' שס"ד וז"ל ועוד ישאלון בענין החרם אשר החרים המלך הזקן בסתם על כל מי שיערער נגד הפיטור הנז' אם לקולות הנז' בעלי ברית לחוש בו אחר שמן הדין אין הפרש אם המשביע עברי או מעם אחר ואדרבה יגדל בהיותו מעם אחר בקצת עניינים מפני חילול ה' ואחר שאנחנו משועבדים תחתם אנו מחוייבים לקבל כל דינא דמלכותא כאשר נשבענו שלא נמרוד בהם כמוזכר בשלהי כתובות ובודאי לא ירצו לומר שנמרוד בו כו' יע"ש ועיין עוד למוהרשד"ם שם סס"י ש"ג כי השבח השביח למלכות תוגרמא שאנחנו דרים תחת רשותה שמניחים אותנו ללמו' בתורת ה' לקיים המצות כי כולם מלכי חסד הם יר"ה ותתנשא מלכותם יע"ש.

³⁹⁰ שאלוניקי, ה'תר"ה

³⁹¹ מביא גאולה, בגלל ביטול הגאווה, שע"י ביטול הגאווה יכול הוא וה' להשרות שכינתו.

³⁹² רבי יהודה החסיד זיע"א, ספר חסידים, סימן תשמו

ואשר אמרו על חרבונא זכור לטוב לפי שאם אדם מדבר בשבח צדיקים בין יהודים בין גוים כגון אותו פלוני עשה לישראל אותה טובה יאמר ז"ל, אדם כשנפטר לעולמו כשמזכירים שמו אין אומרים ז"ל אלא א"כ יודעים בו שכל מעשיו לשמים, שהרי על אותו שלא מצאו בו אלא דבר אחד אמרו ושם רשעים ירקב ומזכירים אותו לגנאי כגון אותו שלא רצו ללמד מעשה הקטורת כדאיתא ביומא אבל כשמזכירים דברי תורה שאמר או זכות אין רשאים להזכירו לגנאי אלא לשבח.

³⁹³ רבי יהודה החסיד זיע"א, ספר חסידים, סימן תתקפב

אם אדם מדבר בשבח צדיקים בין יהודים בין גוים כגון אותו פלוני עשה לישראל אותה הטובה רשאי לומר זכור לטוב.

רבי חיים פאלאג'י זיע"א, חיים לראש על הגש"פ³⁹⁴, פסקה י"ט, דף כב

והשתא זהו מ"ש הכתוב "ויגר מואב" כמו שפירש"י "מלשון גורו לכם מפני חרב" וכי תאמר בלבבך מה זה דנתיירא אחר דה' ציוה אל תצר את מואב לזה ויהי כמשיב מפני העם מאד כי רב הוא העם הוא מאד וזהו טעם היראה משום כי רב הוא וכיון דאיכא רבים הרי בדין אבירה קי"ל דאינו חייב להכריז משום דבריבוי עם לא יתכן דלא ימצא אינשי דלא מעלי א"כ הוא הדין נמי הכא כי רב הוא ומשו"ה ויגר מואב ויקץ מואב בלבד בלי מוראת חרב מפני בני ישראל החשובים דיעשו המצאות בהיתר ולא יש מהם פחד חרב מהחשובים שבהם שאנו מכירים אותם ולכך ויאמר מואב אל זקני מדיין עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו והוא תירוץ הנ"ל שתירצו דהיו יכולין לחטוף מהסביבות זהו לפי שעה עתה מהכשירים שבחיה דאיכרו קהל קדושים קהל ועדה מישראל אבל סוף סוף יבואו מהם לעשות כלחוד השור את ירק השדה מסיבת כי רב הוא ואיכא אינשי דלא מעלי וכשיראו אלו אינשי דלא מעלי דפתחו הכשרים שבהם בדרך חטיפה מהסביבות ילמדו לעשות עמנו רעה לגמרי ולהכי אני מתיירא מהם ודוק:

וכל זה איכא למימר הכא בכוונת דברי המגיד והוא דאיתא במדרש שיר השירים ע"פ השבעתי אתכם דיש לנו שבועה שלא לצאת מהגלות עד עת בא דברו יתברך לגאול אותנו וכן הוא בכל הגליות ובפרטות היה בגלות מצרים ברית בין הבתרים דברית הוא שבועה לדעת קצת פוסקים כמו שהארכתי במ"א בס"ד והברית כולל גם לעיקר שקיבל אאע"ה הגלות דבחר כו' טפי ממהינן כיע"ש במד' ס' לך וכן מצאה החקירה מקום לנוח על מה זה נתיירא פרעה מישראל דביקש עצות רעות הרי אין אנו יכולת לעבור ברית ה' ולמרוד במלך מצרים ובחקירת הראשונים הנ"ל גבי מואב וע"ז בא פרעה וכה אמר הבה נתחכמה לו פן ירבה וכיון דעם בניי רב ועצום ובמקום דשכיחי רבים איכא אינשי דלא מעלי אינן משגיחין בגזרתו יתברך של ברית בין הבתרים ויהיו מורידים בו וכענין של מואב ממש ובתחילה הבה נתחכמה לו למושיען של ישראל דאח"כ דעד זמן הגלות לא יש פחד מהם אבל בבא זמנו לצאת מה נעשה א"כ מעתה הבה נתחכמה למושיען של ישראל כדי שלא יצאו לגמרי דזהו הודאי וגם על הספק שיהיו מהם מולידים מסיבת כן ירבה כאמור נבקש אופן על החששה דאיכא מסיבת רבויים ואי בעית אימא חששא אחרת ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ והוא ע"ד שאמרו בגמ' עמון ומואב טיהרו בסיחון וזה בעצמו אמר פרעה והיה כי תקראנה מלחמה ובאים אחרים להלחם עמנו אז יבאו בני ישראל ונוסף גם הוא להלחם ולהשתרר על שונאינו ועל ידי דוגבר ישראל על שונא דעשה מלחמה עמנו ועלה השונא שנלחם בנו מן הארץ דיגרשוהו ישראל ויבואו המה בהיתר דאינן המצרים והם לקחו מיד אחרים ובזה לא יש בהם איסור כי לא עשו עמנו רעה וכהיתר סיחון כנו' ואי נמי כפשוטו ועלה ישראל מן הארץ בטענה זו כי הגזרה היתה על מצרים ולא תחת אומה אחרת ופוטרים עצמם מהגלות דהרי קרא קפיד לומר בארץ לא להם דתלה הדבר בארץ כשיהיה של המצרים:

רבי חיים ב"ר יעקב פאלאג'י זיע"א, גנזי חיים³⁹⁵, מערכת מס, אות לג, דף קד ע"ב

מורד במלכות איכא איסורא משום עובר שבועה שכן אמרו וז"ל בפסוק השבעתי אתכם במדרש חזית ובסו' כתובות דק"י שהשביעם הקב"ה לישראל שלא ימרדו במלכות וכן אמרו עוד במגילת קהלת ע"פ אני פי מלך שמור ובאגדת בראשית פ"ז³⁹⁶ יע"ש ועיין בסו"ס דרכי הים דף רל"ג ע"ג יע"ש, ומורד במלכות ליכא כשהוא ע"י

³⁹⁴ איזמיר, ה'תרי"ב

³⁹⁵ איזמיר, ה'תרל"א

³⁹⁶ אגדת בראשית, פרק ז, תורה, פיס' א'

צא מן התיבה (בראשית ח טז). זש"ה אני פי מלך שמור [ועל דברת שבועות אלהים] (קהלת ח ב), אמרה רוח הקודש לישראל משביע אני אתכם שאם תגזור עליכם מלכות אל תמרדו בה בכל דבר שגזרה עליכם, אבל אם תגזור עליכם לבטל את התורה ואת המצוות ואת השבת, אל תשמעו להם, הה"ד אני פי מלך שמור, בכל דבר שהיא צריכה, אבל על דברת שבועות אלהים אל תבהל מפניו תלך (קהלת ח ג), כשם שעשו חנניה מישאל ועזרי' בשעה שהעמיד נבוכדנצר את הצלם, אמרו לו מה אתה אומר שאתה משליך אותנו לכבשן האש ואין הקדוש ברוך הוא מצילנו, בין מציל ובין שאין מציל אותנו אין אנו משתחוים לצלם,

שליח הרב ש"ך עה"ת פ' כי תשא פני דוד סי' ראה ראש דוד סי' עקב דקמ"ה דברים אחרים ד"מ ע"ב תולעת שני סי' בראשי וסי' עקב וסי' זאת הברכה יע"ש ודוקא במלכי ישראל לא כאזה"ע יע"ש בספר דברים אחדים ועמ"ש בסי' פני מבין ח"א בסנהדרין ד"ך ע"ב וקשה ממ"ש בפ"ק דמגילה ד"ך ע"כ מורד במלכות הוא ולא צריך למדייני והרי מה שמרד נבל בדוד לא היה בפניו אלא ע"י שליח ששלח דוד שלוחים ולומר דשאני ענין מרד נבל בדוד דביזהו ג"כ ומ"מ קשה דלמה לא נרגשו מהך סוגיא וצ"י ועיין בתיקונים תיקון כ"ב דס"ה ע"ב בחותם המלך יע"ש וכיוצא בזה אמרו דמורד במלכות ליכא כשהוא ע"י כתב דכל אשר ימרה את פיה כתוב גוי"ר ח"י"ד כלל ג' סימן ט' ועמ"ש בסי' פני מבין בסנהדרין שם ד"ך ע"כ וח"י ע"ד חומ"א שמואל כ' סי' י"א ובמגילת אסתר סי' א' :

רבי חיים ב"ר יעקב פאלאגי זיע"א, חיים לגופא³⁹⁷, אות תי"ו, פרק ב' אות ת'

תמים תהיה אפילו דקורין לו העולם דהוא תם לא יקפיד על זה, עוד יש לרמוז דבדוק ומנוסה בכל דור ודור דמי שהולך בתום יעלה לגדולה ואלו מי שעושה חריפות וחריצות השררה בורחת ממנו ולא יגיע לגדולה³⁹⁸, ובשבת דק"ד דרשו ד'תי"ו' הוא אמת ויתכן לפרש דיהיה תמים באמת ולא רמאי דמראה עצמו תמים ובלבו און ומרמה ולכן בא התיי גדולה³⁹⁹ אם תעירו ואם תעוררו דתמים תהיה מבית ומחוץ תצפנו תוכו כברו פיו ולבו שוין וק"ל.

רבי חיים ב"ר יעקב פאלאגי זיע"א, ארצות החיים⁴⁰⁰, אות ח'

כתב הרשב"ש סי' ב' דמצות ישיבת א"י אינה מצוה כוללת על כל ישראל בכללות שהרי אמרו בסוף כתובות דק"י שהיא מכלל השבועות שהשביעם הקב"ה שלא ימהרו את הקץ ושלא יעלו בחומה אבל מצוה היא על כל יחד לבוא ולדור יע"ש והרב מהרש"י במדרש חזית ע"פ השבעתי אתכם כתב למה שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יעלו בחומה היינו אפי' ברשות המלכויות שהשי"ת פזרנו בארבע כנפות :

דהיינו שאנו מחוייבים בגזרת הגלות

שנאמר והן לא ידיע להוי לך וגוי' (דניאל ג' יח), אמר להן קושטא אתון אמרין, הצדא שדרך וגוי' (דניאל ג' יד) (ומפורש מלת הצדה אם אמת הוא שדרך וכו') אמרו לו, נבוכדנצר לא חשחין אנחנו על דנא וגוי' (דניאל ג' טז), אמרו לו כל מה שתגזור עלינו אנו עושין ואנו שומעין לך ולא נמרוד בך, חוץ מלכפור באלהינו, אני פי מלך שמור אל תבהל מפניו תלך. (קהלת ח' ב' וג'), כיון ששמע כך התחיל כועס, שנאמר באדין נבוכדנצר התמלא חמה וגוי' (דניאל ג' יט) והשליכו אותן אסורים, שנאמר וגובריא אלך תלתייהו וגוי' (דניאל ג' כג), כיון שירדו תלו עיניהם ואמרו לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא בטחנו אלא בשמך הגדול, שנאמר לא לנו ה' [לא לנו כי לשמך תן כבוד] (תהלים קטו א), הרי כינס כל הלשונות, שנאמר באדין מתכנשין וגוי' (דניאל ג' ג) (למה יאמרו הגוים וגוי'), מיד בקשו המלאכים לירד ולהתיר אותן, אמר להם הב"ה וכי על שם אחד מכם ירדו אלו, אלא על שמי ירדו, אני יורד ומצילן שנאמר עושה משפט לעשוקים [וגוי' ה' מתיר אסורים] (תהלים קמו ז), משהתירן צינן את הכבשן, והסיר הקדוש ברוך הוא את הכבשן והעלה אותה, והשווה אותה לארץ, שהיתה ירידה ועמוקה, כיון שירד המלאך אמר להן צאו לכם מכאן, הרי התיר הקדוש ברוך הוא אתכם, ועשה לכם את הנסים, והשווה את כבשן לארץ צאו לכם, אמרו לו אין אנו יוצאין שלא ברשותו של נבוכדנצר, שלא יאמרו ברחו אלו מן הכבשן, למה, אני פי מלך שמור, (קהלת ח' ב) ברשותו הושלכנו לכאן, וברשותו אנו יוצאין כיון שבא נבוכדנצר וראה אותן תמה התחיל צווח, אמר להם צאו לכם, שנאמר שדרך מישך ועבד נגו עבדוהי די אלהא עילאה פוקו ואתו וגוי' (דניאל ג' כו), כיון שנעשית הכבשן שווה לארץ פוקו ואתו, אמרו למלאך עכשיו אנו יוצאין, שנאמר באדין נפקין וגוי' (דניאל ג' ג'), ממי למדו, מנח, כשנכנס לתיבה ברשותו של הב"ה נכנס, שנאמר ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה (בראשית ז' א), כיון שיבשה הארץ ונחה התיבה, שנאמר ותנח התיבה וגוי' (בראשית ח' ד), אמרו לו בניו נצא מכאן, אמר להם חס ושלום, ברשותו של הב"ה נכנסנו, וברשותו אנו יוצאין, כיון ששמע הקדוש ברוך הוא כך, מיד וידבר אלהים אל נח [לאמר] צא מן התיבה (בראשית ח' טו טז), לכך נאמר אני פי מלך שמור וגוי' (קהלת ח' ב).

³⁹⁷ איזמיר, ה'תרל"ד

³⁹⁸ הכוונה היא לגדולה אמיתית של תורה ומצות, ולא לגדולה מסוג של "המפורסמים של שקר", וק"ל.

³⁹⁹ תיו גדולה ד'תמים'

⁴⁰⁰ ירושלים, ה'תרל"ב

רבי חיים ב"ר יעקב פאלאג'י זיע"א, גנזי חיים⁴⁰¹, בהר, נא ע"א

שבועת אלקים לפי שבעה"ז ישראל משועבדין לאוה"ע, נלע"ד לפרש דהכונה כמ"ש רז"י
דהשביע לאומות והשביע לישראל **והרי אוה"ע עוברים על שבועתם אך ישראל**
מקיימים שבועתם וסובלין ואינן מורדין⁴⁰² ואם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד
שתחפץ" והרב מהרש"י הסיעו לדבר אחר דהוא לסיים בכי טוב:

רבי חיים ב"ר יעקב פאלאג'י זיע"א, פני חיים⁴⁰³, פרי משפטים, דף לו ע"א

ונפשי יסוב"ב לפרש בזה כה"כ⁴⁰⁴ **בשיר השירים סי' ב'**⁴⁰⁵ **השבעתי אתכם בנות**
ירושלי' אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני הכונה דהטעם
דאסור להפרד איש מעל אחיו ולבנות להן בית הכנסת לעצמן היינו נמי משום טורח
הס"ת דאסור להוליך ס"ת ממקו' למקום אלא הוא ילך למקום הס"ת משום דכתיב
אחרי ה"א תלכו ואיתא בהג"א פ"ק דברכות סי' ז' דלחולה מותר להוליך לו ס"ת יע"ש
וטעמא הוי דכבוד השכינה וכבוד התורה שוין הן וכיון דהשכינה שורה למעלה מראשותיו
של חולה מותר להוליך לו ס"ת משא"כ כשבונים במה לעצמן דאין שם השראת שכינה
לסיבת מחלקותן ופירוד לבבם איך יטריחו את הס"ת להוליכו לאותו מקום, וז"ש
השבעתי אתכם בנות ירוש' כשתמצאו את דודי כדי שיבא אצלי וימצא היתר מן הדין
מה תגידו לו דאין אגדה אלא ל' חכמה שחולת אהבה אני וכיון דאני חולה ומוליכין
הס"ת אצל החולה כמו כן נמי דודי וריעי יכול לבא אצלי ואין זה טורח כיון
דהשכי' למעלה מראשותיו של חולה:

ויש לדרוש כאן מדבריו דרוש נעים שבזמן שאנו בגלות ובפרט בגולה אנו זוכים לכך
שהי"ת מוליך אלינו הס"ת דהיינו התורה הקדושה וכן השראת השכינה... וזכינו לכך
שגדלה התורה

ושמא יאמרו דברי הגמרא ממס' חגיגה דף ה ע"ב

כיון שגלו ישראל ממקומן - אין לך ביטול תורה גדול מזה.

זה מדבר רק בענין ההגליה עצמה, ולא אחר שהגיעו למקומם החדש שבו רצה ה' ית'
שאלו יגיעו ע"מ ללקט ניצ"ק, כדאיתא במסכת פסחים דף פז ע"ב

ואמר רבי אלעזר: לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא
כדי שיתוספו עליהם גרים, שנאמר וזרעתיה לי בארץ. כלום אדם זורע סאה -
אלא להכניס כמה כורין.

⁴⁰¹ איזמיר, ה'תרמ"א

⁴⁰² משום...

⁴⁰³ איזמיר, ה'תרנ"ג

⁴⁰⁴ כה"כ - ר"ת 'כוונת הכתוב'

⁴⁰⁵ צ"ל סי' ה' (פרק ה' פס' ח')

רבי אברהם פאלאג'י

רבי אברהם ב"ר חיים פאלאג'י⁴⁰⁶ זיע"א, שמו אברהם ח"א⁴⁰⁷, עמ' טל, סי' לח

מה שבא הקפידה על במה אדע היינו כי היה דוחק את השעה וזה היה העון כי כל הפגמים והעבירות נמשכין מכלל דוחק את השעה כי ראה הגליות והיה רוצה לידע הקץ, סי' לקוטי הלכות ח"ב הלכות גזלה אות ח' הלכה ה'⁴⁰⁸ ועיין באגדת בראשית בזה בארוכה מכמה קראי יע"ש⁴⁰⁹, ובסי' ישיר משה פי' דבמה אדע גרם מה נתן לי בענין חזקיהו דבשביל מה אות ומה אות גוים אכלו על שלחנו וגרם גלות לבניו כן באברהם וחמור יותר מחזקיה יע"ש ולדידי לא נכון לפרש כן על אברהם מאחר דרובם מתוך כולם פירשו דלא שאל אות כ"א באיזה זכות עיין פרשת דרכים ודו"ק:

רבי אברהם ב"ר חיים פאלאג'י זיע"א, אברהם את ידו⁴¹⁰, דרוש ב' לשבת הגדול, ד"ה אלא, דף קיד ע"ב

...עפ"י מ"ש בשבועות דף מ"ו דברים שאין אש ומים מכבין אותן שבועות שקר מכלה אותן דכתיב ובה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר וכלתו את עציו ואת אבניו ואת עפריו יע"ש ואמרינן בכתובות דק"א דהקב"ה השביע לאוה"ע ג' שבועות בעד

⁴⁰⁶ רבי אברהם ב"ר חיים פאלאג'י זיע"א – נולד בשנת ה'תק"ע, באיזמיר, הוריו היו אסתורולה וחיים, רבה המפורסם של איזמיר שבטורקיה. למד מילדות ב'בית יעקב רבי באיזמיר, שם גם למד אביו. כאביו גם הוא החל מגיל צעיר בכתיבת חיבורים. עזר לאביו בכתיבת תשובותיו, ובהדפסת ספריו הרבים של אביו, בספרים רבים מספרי אביו נזכרים דברי תורה בשמו. עם פטירת אביו מונה כרבה הראשי של איזמיר, תפקיד אותו מילא במשך כשלושים שנה עד פטירתו. התכתב בענייני הלכה עם רבים מגדולי דורו בהם השדי חמד והבן איש חי זיע"ש. נשא לאשה את מרת שרה זתע"א, ועם מותה נשא אשה שנייה. נולדו לו שני בנים רבי שלמה ורבי דוד ושתי בנות. חתנו היה רבי משה הכהן נהר בעל הספר כיסא דברכתא, זיע"ש. תולדות חייו הובאו בהרחבה בתוך ספר תולדות החבי"ף ובהקדמת ספר אברהם ראש לאבות. שנייה. נולדו לו שני בנים רבי שלמה ורבי דוד ושתי בנות. חתנו היה רבי משה הכהן נהר בעל הספר כיסא דברכתא, זיע"ש. תולדות חייו הובאו בהרחבה בתוך ספר תולדות החבי"ף ובהקדמת ספר אברהם ראש לאבות. חיבר את הספה"קים: שמע אברהם – שו"ת שלחן ערוך חושן משפט (איזמיר, ה'תרמ"ט); שמו אברהם, חלק א' – מערכות בענייני אברהם אבינו – (איזמיר, ה'תרכ"ז); שמו אברהם, חלק ב', – על הסיפא (איזמיר, ה'תרנ"ו); אברהם אזכור (איזמיר, ה'תרמ"ט); אברהם אנוכי חלק א' (איזמיר, ה'תרמ"ט); אברהם אנוכי חלק ב' (איזמיר, ה'תרמ"ט); אברהם את ידו (איזמיר, ה'תרמ"ו); אברהם את עיניו (איזמיר, ה'תרמ"ו); ברך את אברהם (שאלוניקי, ה'תרנ"ז); וימחר אברהם (איזמיר, ה'תרמ"ד); זכותיה דאברהם (איזמיר, ה'תרנ"ג); ויקרא אברהם (איזמיר, ה'תרמ"ד); פדה את אברהם (איזמיר, ה'תרנ"ד); צוואה מחיים – צוואת אביו עם מאמר עליו מאת בנו, איזמיר, ה'תרכ"ח, נדפס מחדש על ידי הרב יעקב חיים סופר מירושלים); אברהם שנית (איזמיר, ה'תרמ"ט); ואברהם זקן (איזמיר, ה'תרנ"ט); והוכיח אברהם – דרשות מוסר בלדינו, חלק א' (שאלוניקי, ה'תרנ"ד). חלק ב' (שאלוניקי, ה'תרנ"ג); ויוסף אברהם (יחד עם אחיו הרב יוסף פאלאג'י זיע"א), מעלות יוסף הצדיק בלדינו ועברית (איזמיר, ה'תרמ"א); וישכם אברהם – על תהילים (איזמיר, ה'תרמ"ה); שו"ת ויען אברהם (איזמיר, ה'תרמ"ו); שו"ת כבוד יעקב – שו"ת (ביחד עם מחברים אחרים) בעניין יעקב עקריש שאיבד עצמו לדעת, ר"ל (איזמיר, ה'תרנ"ב); בנוסף ספרים וכתבים נוספים שהיו עמו, נשרפו בשריפה הגדולה שהייתה באיזמיר ב"א אב שנת ה'תר"א, בה נשרפו גם רבים מכתבי היד של אביו. נפטר בכ"ג בטבת ה'תרנ"ט, באיזמיר.

⁴⁰⁷ איזמיר, ה'תרכ"ז

⁴⁰⁸ רבי נתן שטרנהרץ "מוהרנ"ת" מברסלב זיע"א, ליקוטי הלכות, חו"מ, הלכות גזלה, הלכה ה', אות ח'

ועל כן אפילו הצדיקים הגדולים מאד מאד, זכרם ונפשותיהם על גזלה כל אחד אינה שגיאה דקה. ואם נדקדק בזה נמצא שכל הפגמים שחשבו רבותינו זכרונם לברכה על גדולי הצדיקים אבות העולם כלם היו בבחינה זאת שלפי בחינת קדושתם דחקו את השעה כמו ענין אברהם אבינו שאמר במה אדע כי איך שנה. שעקר הפגם והשגיאה שהיה דוחק את השעה, כי תכף כשהבטיחו ה' יתברך אז על ירשת ארץ ישראל היה רוצה שיגמר הדבר מיד ולידע מיד באיזה דרך ואפן יירשו אותה. כי זה כלל גדול שכל אבות העולם הסתכלו על הקץ האחרון שיתאחר מאד ורצו להשיגו מיד. ועל כן שאל אברהם במה אדע כי איך שנה, כי ראה מרחוק ברוח קדשו שאף על פי שישראל יקבשו ארץ ישראל אבל אחר כך יגלו משם וארץ ישראל לא יהיה בידם ותאבד הגלות מאד. על כן רצה לדחוק את השעה שה' יתברך יודיע לו תכף הקץ האחרון איך יירשנה לנצח. ועל כן פגם בזה כי אסור לדחוק את השעה כנ"ל ובפ"ק בענין הקץ האחרון שהיה קץ הפלאות:

וכן יעקב אמר נסתתה דרכי מה', כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שזהו היה הפגם שלו מחמת שראה צרותיו המרובים מעשו ולכן וכו'. בפרט צרת יוסף והיה צריך על זה רק להתפלל ברחמים ותחנונים לפני ה' יתברך. ובנדאי עשה כן יעקב אבינו והתפלל בנדאי הרבה אבל מעצם צרותיו בלבדו דעתו הקדושה עד שאמר נסתתה דרכי מה' וכו'. כי דחק את השעה לפי בחינת קדושתו ולא המתין כראוי וכו'.

⁴⁰⁹ אולי כוונתו היא לפרק לו – תורה

⁴¹⁰ איזמיר, ה'תרמ"ו

ישראל וא' מהנה שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי ולישראל השביע ג"כ שלא ימרדו בהם עד עת בא דבר ה' יע"ש וכיון שכן דפרעה גזר עליהם קושי השעבוד ולא ינתן להם תכן ומתכונת הלבנים כמו שהיה והנה עבדיך מוכים ומשימים ילדים תחת אבנים אין לך קושי השעבוד יתר מזה ונמצא דהמצריים היו עבריינים על השבועה...

ולא אמר ששבועה זו בטלה מפני שבועה זו, אלא 'עד עת בא דבר השם'

רבי אברהם ב"ר חיים פאלאג'י זיע"א, אברהם אנכי חלק ב'י⁴¹¹, שה"ש, סי' ג', דף גל ע"א
אם תעירו ואם תעוררו את אהבה עד שתחפץ פי' הגאון בס' הפלאה על ד"ל רמ"ד ע"ג
עמ"ש הרב ראשית חכמה שיש ג' מעלות במידת האהבה ונלמדות מדינה⁴¹² תשוקה
ודביקה וחפיצה. חשק' נפשו ותדבק נפשו בדינה **חפיצה הוא היותר**, ולא אחר הנער כי
חפץ והמקיים ואהבת את ה"א בכל לבבך כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו כשהוא בגדר
חשיקה ודביקות עם ה' אך **אם הגיע למעלת חפיצה אז לא יוכל היצה"ר עמו**
ואדרבא יעשהו טוב וזה הכונה אם תעירו היצה"ר לאדם ואם תעוררו בראותו את
אהבה **דיצרו מתגבר עליו הנה הוא עד שתחפץ ובהגיע אור למעלה עד**
שתחפץ או סמוך לבו ולא ירא הצדיק דמעורר אותו לחטוא עכ"ד וזה מצינו
בהקב"ה דלפי מה שיאהב האדם להקב"ה גם ה' עמו. ומה מתוק לחיכי מאמרם ז"ל
דגילו לנו **כי וקורא לך שם חדש לעת"ל הוא חפצי בה כי חפץ ה' בך** והוא
דעתה כתיב **חשק ה' בכם ועלה למדרגה ואתם הדבקים בה"א** אך לעתיד ול"ו **תעלה**
במעלות כי לך יקרא חפצי בה כי חפץ ה' בך שהוא מעלה העליונה:

ואני אוסיף דבר מה לפי עניות דעתי דידוע שבימות המשיח יצה"ר יתבטל, דהיינו
שיתבטל פני יצה"ט, כמאמרם ז"ל במסכת **שבת** דף קנא ע"ב
והגיעו שנים אשר תאמר **אין לי בהם חפץ אלו ימי המשיח** שאין בהם לא
זכות ולא חובה
שע"י שישראל יגיעו למדרגת 'חפץ' ויבטל יצה"ר אזי 'אין לי בהם חפץ' בחינת 'קרבות
יחפצון' כפי שביארנו לעיל, שע"י שיגיעו למדרגת חפץ יביאו לימות המשיח, ולא ע"י
השתדלויות אנושיות, ודו"ק.

רבי אברהם ב"ר חיים פאלאג'י זיע"א, אברהם אנכי חלק ב'י⁴¹³, שה"ש, סי' ה'
מה דודך 'מדוד' שככה 'השבעתנו רמז מוה"ר חסיד שבכהונה⁴¹⁴ ז"ל בס' עיני העדה דף
ע"ד ע"ב ר"ת משי"ה וע"ש מה שפי', ולי הפעוט יתכן דבא להודיע ק"ו אם משה דהשביעו
לומר קיים שבועתו ולא הלך מאותו⁴¹⁵ על שנטל רשות שיתיר לו **מכ"ש השבעתי**
אתכם מלך מה"מ הקב"ה וכאומרם ז"ל שלא ידחקו על הקץ ושלא ימרדו

⁴¹¹ איזמיר, ה'תרמ"ט

⁴¹² דינה בת יעקב ע"ה

⁴¹³ איזמיר, ה'תרמ"ט

⁴¹⁴ עיני העדה (ב"ח) לרבי יהודה ב"ר אברהם שלמה הכהן האיתמרי זיע"א (איזמיר, ה'תרכ"ג)

⁴¹⁵ מאותו – דהיינו יתרו חותנו

במלכות⁴¹⁶ וע"ש בס' עיני העדה באיכה דפ"ט ע"א ושככ"ה גימט' נמי מש"ה כדרמזו בפסוקים אחרים בהאי לישנא לרמוז **נמי למה שהשביע משה את ישראל באתם נצבים** :

רבי **אברהם ב"ר חיים פאלאג'י** זיע"א, פדה את אברהם⁴¹⁷, דרוש וי"ו לשבת תשובה, דף ט ע"א אשר מתוך זה נתיישב לי חקירת אחת דכתובי ושתומם לבי מה זה דאתמר בשבת דף ע"ה ע"א אר"ש ב"ן אר"י מנין שמצוה על האדם לחשוב תקופות ומזלות שנה ושמתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים איזו היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות ע"כ והלא מלתא כדנא עינינו הרואות וגלוי לכל העמים החושבים תקופות ומזלות ובשלמא לעבר שנים לא ידעי אך התקופות ידעי, אלא דיש הפרש במספר נקוט מיהא דהולכים בדרך זה ועושים חשבונות כמונו, אך כפי המדובר בגוים לא יתחשב דהעיקר חסר להם לידע סודן של דברים דבאים מהמקור משם אדנות דכל אות הוא המורה על תקופה אחת והפעולה שעושין בכל זמני ההיא תקופה על מצות התלויות בארץ לא ירעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ולזה שפיר אמרה תורה כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה **ובתוס'** **כתובות דקי"א ע"א על מ"ש שם בפסוק השבעתי אתכם בנות ירוש'** **דהשביע הקב"ה שלא יגלו סוד לאוה"ע פירשו סוד העיבור כדאמרינן דע"ח ע"פ כי היא חכמתכם ובינתכם** ע"כ ובשבת לא הוזכר לעבר שנים אלא דבעיבור השנה לא היה להם כל עיקר והתקופות נחסר מהן סודן של דברים :

⁴¹⁶ דהיינו שלא נעבור על 'איסור השבועות' כל עוד לא נבקש רשות ממה"מ הקב"ה... דהיינו שנבקש את משיח צדקנו, כי לא סביר לומר שנבקש 'למרוד באוה"ע' אלא אם כן טרם הופיע משיח בן דוד והוא יבקש מאוה"ע רשות לעלות לארץ ישראל תובב"א.
⁴¹⁷ איזמיר, ה'תרנ"ד

רבי רחמים נסים יצחק פאלאג'י

רבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים ב"ר יעקב פאלאג'י⁴¹⁸ זיע"א, יפה תלמוד⁴¹⁹, כתובות קיא ע"א

דקי"א ע"א לכדרי יוסי בר חנינא דאמר ג' שבועות הללו למה אחת שלא יעלו ישראל בחומה ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם ואחת שהשביע הקב"ה את אומות העולם שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי.

והיה נראה להדמות זה לבי שנשבעו זה לזה ועבר אחד מהם על השבועה הבי פטור כמ"ש בי"ד סי' רל"ו ס"ו וכתב שם הבאה"ט ס"ק קי"א כשבועת אברהם לאבימלך ואח"כ עברו הפלשתים על השבועה ונפטרו גם ישראל משבועתם ונלחם שמשון עמהם יע"ש, ה"נ אם אומות העולם עברו על השבועה שנשתעבדו בישראל יותר מדאי אם ישראל פוטרים עצמם משבועתם שלא למרוד באומות העולם לפרוק עול מלכיות מעליהם.

אך כיון שהקב"ה השבע השביע את בני ישראל ואת האומות ובידו ליפרע למי שעובר על שבועתו אפילו שהאחד עבר על שבועתו השני חייב לקיים שבועתו, ועוד שאין תלויים זה בזה דהכא יכול האחד לקיים שבועתו בלא חבירו שלא בשביל שהאחר עשה שלא כהוגן הותר השני לעשות כמוהו בדבר שיכול לקיים, וכמו שמתבאר ממ"ש בי"ד שם.

ועוד דאמרין בסמוך אמר רבי אלעזר א"ל הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה, שנראה דעת עליון המשביע שחייבים ישראל לקיים השבועה הזאת אף שאומות העולם לא יקיימו שבועתם, כי לא דמי המושבע מפי אל דעות למושבע מבשר ודם ואין כאן משום הוא עשה שלא כהוגן אף אני אעשה זאת.

רבי אברהם 'עבר' בן שמואל שפירא⁴²⁰ זיע"א, פתח אברהם (המכונה 'כבוד מלכיים'), פיס' מז, טז ע"ב

ובזה יש לפרש ג"כ המשך הכתובים הלאה. אל תבהל מפניו תלך אל תעמוד בדבר רע כי כל אשר יחפץ יעשה. באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה. שומר מצוה לא ירע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם. דהנה הנפקא מינה בין החיוב בשמירת פי מלך אוה"ע מצד הסברא להחייב שמצד הדבור והשבועה הוא. דמצד הסברא בלבד. אזי אם השתעבדו בישראל יותר מדאי. היה עולה ע"ד מאן דהו שיש רשות למרוד. אבל מחמת צווי ד' ובפרט מחמת השבועה היא ודאי תכריע שאף אם משתעבדים יותר מדאי אסור למרוד. ואף דאיתא בכתובות שם דאחת מג' שבועות היא ג"כ שהשביע הקב"ה לאוה"ע שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי. וא"כ במה שהיו משתעבדים בישראל יותר מדאי גם הם עברו על השבועה שהשביע הקב"ה להם מ"מ לא הוחלה בזה השבועה שהשביע הקב"ה לישראל. ולא דמי למה דקי"ל ביו"ד (סי' רל"ו ס"ו) בשנים

⁴¹⁸ רבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים פאלאג'י זיע"א – נולד בשנת ה'תקע"ג, באיזמיר, עסק בתורה כל ימיו, וכמוהם חיבר ספרים הרבה. הוא מוזכר רבות בספרי אביו (רבי חיים פאלאג'י זיע"א) ואחיו הבכור (רבי אברהם פאלאג'י זיע"א), ובספריו שלו הוא נושא ונותן בדבריהם. נישא לרחל מזל טוב זתע"א, בתו של רבי סעדיה הלוי מירקאדו זיע"א (מחבר הספה"ק "נווה הצדק"). ספרו הגדול הוא "יפה ללב" בעל תשעה חלקים ובו חידושים, הערות, ספקות וחקירות בדברי הטור והשלחן ערוך. חיבר את הספה"קים: אבות הראש חלק א' (סאלוניקי, ה'תרכ"ב); אבות הראש חלק ב' (איזמיר, ה'תרכ"ט); אבות הראש חלק ג' (איזמיר, ה'תרל"ח); יפה ללב חלק א' (איזמיר, ה'תרל"ב); יפה ללב חלק ב' (איזמיר, ה'תרל"ו); יפה ללב חלק ג' (איזמיר, ה'תר"ס); יפה ללב חלק ד' (איזמיר, ה'תרמ"ב); יפה ללב חלק ה' (איזמיר, ה'תרמ"ד); יפה ללב חלק ו' (איזמיר, ה'תרמ"ט); יפה ללב חלק ז' (איזמיר, ה'תרנ"ג); יפה ללב חלק ח' (איזמיר, ה'תרנ"ו); יפה ללב חלק ט' (איזמיר, ה'תרס"ו); יפה תלמוד – ג' חלקים, (איזמיר, ח"א ה'תרל"ו, ח"ב ה'תרמ"ד, ח"ג ה'תר"ס); נפש היפה (איזמיר ה'תרל"ח); חלק יפה (איזמיר, ה'תרמ"ח); עין יפה (כרוך בתוך יפה תלמוד ח"ג); אנ"ך יפה (איזמיר, ה'תרנ"ג); ויקרא יצחק (איזמיר, ה'תרס"ה). נפטר בדי' בניסן ה'תרס"ז, באיזמיר.

⁴¹⁹ איזמיר, ה'תרל"ו

⁴²⁰ ראה הרחבה אודותיו בכרך ו'

שנשבעו זה לזה ועבר אחד על שבועתו השני פטור וא"צ התרה

ע"ש. דשאני התם שנשבעו מעצמם זה לזה הוא דאמרין דלא נשבע על דעת שחבירו יעבור על שבועתו והיא יקיים. אבל לא שייך לומר כן בשבועות הנ"ל שהקב"ה הטיל עליהם בע"ב ולא תלאם זה בזה והוא דלא כמו שמצאתי כעת בהקדמת ספר גליא מסכת שהעיר גם כן בזה מדברי הגמ' דכתובות ומפרש ע"ד שהשבועות תלויים זה בזה ע"ש. ולענ"ד לא כן הוא ולדבריו שבועות הול"ל. ומ"מ נ"מ ג"כ מצד הסברא במקום שהמלכות נותנת רשות לילך לדור במלכות אחרת אזי מצד הציווי והשבועה יכול לילך ולדור במלכות אחרת אף דשעבוד הגליות שדר בו עתה אינו קשה כ"כ. אבל מצד הסברא והיושר אינו נכון לעשות כן וכהא דערכין (ד' ט"ז ב') עד היכן לא ישנה אדם מאכסניא שלו רב אמר עד הכאה ע"ש:

רבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים ב"ר יעקב פאלאג'י זיע"א, יפה תלמוד, כתובות קיא ע"א, ד"ה שלא יגלו, דף לו ע"א

שלא יגלו את הקץ עיין פירש"י ועיין פ"ק דמגילה ד"ג ע"א ובפ"י רש"י שם ד"ה קץ משיח

רבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים ב"ר יעקב פאלאג'י זיע"א, יפה תלמוד, כתובות קיא ע"א, ד"ה רש"י, דף לו ע"א

רש"י ד"ה ושלא ידחקו וכו' לישנא אחרינא שלא ירחקו גרסינן לשון דוחק שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי ע"כ ה"ג במדרש חזית עפ"י השבעתי אתכם בנות ירושלים על שם ר' חלבו וע"י הרב יפה קול שם סי' ד ד"ע ע"ד שלא ידחקו על הקץ שלא ירבו בתפלה ובתחנונים להביאו שאין הגאולה נאותה אם תהיה שלא בעונתה כדלקמן בסוף המדרש עכ"ל וה"ן נסת"ר מחמת'ו ממ"ש הרב עצמו ביפ"ת בויק"ר פ"יט סי' ו' ד"ה שהן רוחקין את הקץ רק"ט ע"כ וז"ל ואעפ"י שרש"י פ"י שם (בשלהי כתובות) שלא ירחקו שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי אין נראה כן מדגיסין בחזית ד' רוחות השביען כנגד ד' דורות שדחקו על הקץ ואלו הן א' בימי עמרם וכו' וגם מסברא נראה שאין איסור להרבות תחנונים שהרי אנו מתפללים תמיד על הגאולה יע"ש ועוד דאמר' בסנהדרין דצ"ח ע"א ריב"ל דמי בחי' בעתה ובחי' אחישנה זכו אחישנה ענין מהירות כמו החישה מפלט לי לעזרתי חושה לא זכו בעתה מלשון עת וזמן דהיינו בעונתה וכפ"י המפ' שם וכמו שאנו מתפללים בכל יום תמיד ומהר לגאלינו וכו' וכסא דוד עבדך מהרה וכו' במהרה בימינו את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וכזאת וזאת שנוכה להבטחת אחישנה שהוא במהרה וכדאי' עוד שם בסנהדרין ריב"ל רמי כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אנש ובחי' עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא במהירו' לא זכו עני ורוכב על חמור כעני הבא על חמורו בעצלות כדפרש"י שם עיניך לנוכח יביטו שמהירות הגאולה הוא יותר טוב שמורה על הזכות כי זכות גדול ועיין להרב כסא רחמים בתוס' על ארר"ן פליט דקיי"ב ע"א, ואפשר דאיכא בינייהו בין ב' לישני הללו כמ"ש בסנהדרין שם אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב וכו' ע"ש לישנא קמא דקאמר שלא ירחקו את הקץ בעונם כדפ"י רש"י הוא סבר שאין ב"ד בא אלא בדור שכולו זכאי ול"א שלא ידחקו לשון דוחק שלא ירבו בתחנונים וגו' **סבר שאין ב"ד בא אלא בדור שכולו חייב לכן צריך ריבוי תפילות ותחנונים כדי שיבא בן דוד וק"ל:**

אבל כמובן שלא באופן שעשה יוסף דלה ריינה

רבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים ב"ר יעקב פאלאג'י זיע"א, יפה תלמוד, כתובות קיא ע"א, ד"ה רש"י, דף לו ע"א

רש"י ד"ה ושלם יגלו את הסוד אמרי לה סוד העיבור ואמרי לה סוד טעמי התורה ע"כ והנה בחגיגה פ' אין דורשין ר"ג ע"א א"ר אמי אין מוסרין דברי תורה לגוי שנא' לא עשה כן לכל גוי וגוי וכ' התוספות ז"ל היה קשה להר"ר אלחנן ח"ל דגוי העוסק בתורה חייב מיתה כדאמר' כפד"מ וכו' ע"ש ולמה לא הק' ת"ל משום דאיכא איסור שבועה דכתי' השבעתי אתכם שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יגלו סוד טעמי התורה דע"י הלימודה יבא לידע טעמים ג"כ וכן ק"ל על מ"ש הר' יפ"ת בש"ר פמ"ז סי' א' דף רכ"ח ע"א בההיא דחגיגה דאסור ללמד תורה לגוי דכתי' מגיד דבריו וז"ל וא"ת והלא א"א שילמדו אותם כל שאינם נימולים כמאמר עקילס דלעיל פ"ל י"ל וכו' א"נ התם לענין סודות התורה כגון מעשה בראשית דמייירי ביה התם דע"י שהוא ערל יסתתמו ממנו שערי בינה אבל למד התלמוד אפי' להם עכ"ל והא הכא דאיירי בסוד א"א בלא נימול וצ"י:

רבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים פאלאג'י זיע"א, ויקרא יצחק⁴²¹, סדר ניצבים, אות ב

ושב ה"א את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה"א שמה אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה"א וכו' אפשר שהדברים מגיעים למ"ש הרב חומ"א⁴²² בש"ה סי' ג' בפ' השבעתי אתכם בנות ירושלם וכו' ג"פ כתיב בש"ה השבעתי אתכם אפשר דא' הוא שבועה לבני הגלות אשר פזורים בד' כנפות הארץ שלא ידחקו הקץ והב' כנגד עשרת השבטים מעלומ"י העין והם יושבים לבטח ואכירים והזקנים ח' מהם ינוס אלף ושנים יניסו רבבה שלא ידחקו הקץ והג' כנגד בני משה אשר מעבר לנהר סמבטיון רבים ושלמים מאריות גברו שלא ידחקו את הקץ וכנגד זה המה בכתובים ג"פ השבעתי אתכם עכ"ל ובכן כנגד עשרת השבטים שהיה גלות ראשון אמר ושב היא את שבותך ורחמך שלא ידחקו הקץ וכנגד גלות בני יאודה ובנימין שהיה אח"כ אשר הם פזורים בד' כנפות הארץ אמר ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך שמה שלא ידחקו הקץ וכנגד גלות בני משה אשר מעבר לנהר סמבטיון הוא אומר אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה"א שלא ידחקו את הקץ הגם כי מאריות גברו ואשר כח בהם לעמוד נגד אויביהם:

רבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים פאלאג'י זיע"א, יפה תלמוד חלק ג'⁴²³, מס' סוטה, דף י"ד ע"א

⁴²⁴ ר"ח בר' חנינא אמר אף משה רבי' אינו יודע היכן קבור כו' ג"כ בס' קריאי מועד יש עוד מאמר ר"ח אח"י בנתינת טעם שנסתתר קברו של משה רבינו מפני שגלוי וידוע לפני

⁴²¹ אדמיר, ה'תרמ"ד

⁴²² חומ"א – חומת אנך זיע"א

⁴²³ איזמיר, ה'תר"נ

⁴²⁴ מסכת סוטה, דף יג ע"ב – יד ע"א

ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א"ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפילו הכי ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל גסטרא של בית פעור הראנו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה

הקב"ה שעתיד בתי המקדש ליחרב ולהגלות את ישראל מארצם שמא יבואו לקבורתו של משה ויעמדו בבכיה ויתחננו למשה ויאמרו לו מ"ר עמוד בתפלה בעדינו ועומד משה כו' ונשמט מתלמודינו ועי' בס' שומר אמונים⁴²⁵ בפ"י ש"ה⁴²⁶ בפ' השבעתי אתכם בנות ירושלים שכי' שהוא ר"ת **מתים מלמד שאף המתים השביע שלא יגלו הקץ לחיים ולא ידחקו ברחמים על הגאולה** יע"ש ומ"ש שם מפני שחביבים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם שכן אתה מוצא בשעה שהיו ישראל וסרחו במעשיהם ועשו עגל קצף הקב"ה על ישראל ואמר למשה הרף וגו' כמה צדיקים היו באותו הדור וכמה חסידים משה ואהרן כו' ולא ביטל הגזירה אלא בשביל משה שאמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל וגו' כצ"ל ולא כמ"ש שם אלא בשביל משה שאמר זכור לאברהם וגו' וכ"מ ברש"י בקהלת סי' ד' בפסוק ושבת אני את המתים שכבר מתו וגו' שכי' וז"ל שכבר מתו כגון אבות הראשונים שלא נענה משה אלא על ידיהם כו' והוא גמרי' בשבת ד"ל ע"א ובש"ר סי' ב' וכמ"ל בחידושינו לשבת שם ועמ"ש בזוהר פ' חוקת דף קפ"ג ע"א וע"ש ועיין בתרגום ש"ה סי' א' בפסוק צרור המר דודי לי בין שדי ילין ובסי' ב' בפסוק עד שיפוח היום ונסו הצללים וגו' :

רבי רחמים נסים יצחק בן חיים פאלאג'י זיע"א, עין יפה⁴²⁷, שבת פכ"ג

⁴²⁸רש"י ד"ה בפתחי בהעלותי עד שיעלנו הקב"ה מקברותינו אין לנו רשות לעלות דוגמא למ"ש בכתובות דק"א ע"א השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או כאילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ **שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יעלו ישראל בחומה יחד ביד חזקה עד שתחפץ עד שיעלה החפץ מלפניו יתברך שיתן רשות לעלות**⁴²⁹ והכי תרגומו אשבעתי יתכן כנישתא דישאל דלא תזידון למיסק לארעא דכנען עד שיהא רעוא מן קדם ה' יע"ש.

רבי רחמים נסים יצחק בן חיים פאלאג'י זיע"א, אנ"ך יפה⁴³⁰, סי' בא

⁴³¹ואמרתי והיה לכם למשמרת שם רמז לזמן גאולה שיבא אליהו הנביא זכור לטוב ויבשרנו בשורות טובות כדכתיב בסוף מלאכי הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא ואמרו רז"ל שאין אליהו בא אלא בזכות התורה וקיומה שנשמור לעשות ככל הכתוב בה ואסמכוהו אקרא שכתו' שם זכרו תורת משה עבדי אשר

להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כיתות אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה למטה נדמה להן למעלה לקיים מה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו ר' חמא בר' חנינא אמר אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתוב התם וזאת הברכה אשר בך משה איש האלהים וא"ר חמא ברבי חנינא מפני מה נקבר משה אצל בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור.
⁴²⁵ כוונתו לספח"ק שומר אמונים (אופי באד, היתפ"ד) לרבי משה ב"ר ישראל אשכנזי מלצנבורג זיע"א - ממקובלי אשכנז, חתנו של רבי מונא זיע"א (אב"ד ור"מ דק"ק סוורזענץ יע"א). התגורר בעיר לנצבורג (שעל נהר זורטא).
⁴²⁶ כמו"כ חיבר את הספח"ק עיטור סופרים.
⁴²⁷ ש"ה - שיר השירים
⁴²⁸ איזמיר, ה'תר"נ (כרוך בתוך יפה תלמוד ח"ג).
מסכת שבת, דף קנב ע"ב

אמר ליה: ליקום מר לגוויה דביתא! - אמר ליה: גלית אדעתך דאפילו נביאי לא קרית דכתיב וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם. - אמר ליה: והכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב! - אמר ליה: ההוא - שעה אחת קודם תחיית המתים.

רש"י הק' זיע"א, מס' שבת דף קנב ע"ב, ד"ה בפתחי

בהעלותי, עד שיעלנו הקדוש ברוך הוא מקברותינו, אין לנו רשות לעלות:

⁴²⁹ שישלח משיח בן דוד

⁴³⁰ איזמיר, ה'תרנ"ג

⁴³¹ דהיינו שאומר "חזרתי על כל המקרא".

צויתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים וסמך ליה הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וזהו מה שרמז קרא סבא 'והיה לכם' שאשלח לכם את אליהו הנביא לגאול אתכם גאולה שלימה זהו אם תהיו למשמרת לקיים מה שכתוב (דברים ד') ושמרת את חוקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך וגו' ונאמר (שם ז') ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם אז אף אני לקיים מ"ש הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא יה"ר שיהיו בב"א

רבי רחמים נסים יצחק בן חיים פאלאג'י זיע"א, אנ"ך יפה, שמואל א סי' טו, אות כב

סי' טז כי ראיתי בבניו לי מלך פי הרב מצו"ד ז"ל לי מלך ר"ל שהוא יהיה מלך לי לשמור מצותי ע"כ והכוונה כדכ' הרב נח"ק⁴³² פ' יתרו בפי מדוע אתה יושב וכו' משם הרב שלי"ה ז"ל דהמלוכה והשררה שנותן הקב"ה לישראל אינה כמלוכה ושררה של אה"ע שהם מוליכים ומשתרין מפני כבוד עצמם והמלוכה והשררה גשמית אבל הנותן לישראל הוא רוחנית דהיינו בשביל קיום התורה והמצות שיכופו את העם לשמור ולעשות ולקיים את התורה וע"ז נאמר 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים' המלכות והשררה יהיה לי לשמי וכן כתיב 'בי מלכים ימלוכו' אמרה תורה המלכות שאתם ממליכים יהיה לי כל' לצורכי וכו' עש"כ ולפי שני לעיל בסי' ח' בהמלכות שאול שאמרו זקני ישראל אל שמואל שימה לנו מלך וכו' ככל הגוים מפני כבוד עצמם וע"ז כתיב שם וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך על שאמרו 'לנו מלך' דר"ל לכבוד עצמינו כל קבל דנה אמר ה' נמליך דוד לי מלך לא כמ"ש זקני ישראל לנו מלך מפני כבוד עצמם שהמלוכה היא גשמית רק לי מלך לי לשמי שהמלוכה יהיה לצורכי לקיום התורה והמצות שהיא רוחנית כמדובר וזש"ה בפי שופטים שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו שהמלוכה תהיה רוחנית בשביל קיום התורה לא מלך ככל הגוים ככתו' קודם וכמו ששאלו ישראל לשמואל מלוכה גשמית וע"כ צוה ה' בפרשת מלך והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה וגו' למען ילמד ליראה את ה"א לשמור את כל דברי התורה וגו' להודיע דהמלוכה הניתן לו, אינה כמלוכה והשררה של אה"ע שהיא גשמית, כ"א רוחנית לשמור את כל דברי התורה הזאת שהיא בחי' רוח כמ"ש במ"א ודוק.

רבי רחמים נסים יצחק בן חיים פאלאג'י זיע"א, אנ"ך יפה, שה"ש, ה' סי' ג'

מבנות ירושלים פירש"י אלו ישראל יריאים ושלמים והנה לעיל סי' א' בפי שחורה אני ונאווה בנות ירושלים פי' רש"י גופיה וקורא לאומות בנות ירושלים על שם שהיא עתידה ליעשות מטרפולין לכולן וכו' ע"ש, אמנם כמ"ש"ל בסי' זה השבעתי אתכם בנות ירושלים יש לפרשו על ישראל ועל א"ה דאיתא בכתובות דף קי"א ע"א עפ"ז שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו בא"ה ושהשביע הקב"ה את א"ה שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי יע"ש.

⁴³² נח"ק – ר"ת 'נחל קדומים' להחיד"א זיע"א.

רבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים פאלאג'י זיע"א, יפה ללב חלק ח'⁴³³, שה"ש, ה' סי' ג'

וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה האמנם מדברי הזוהר פ' בחקותי דקט"ו
ע"א בפסוק יסרתי אתכם וגו' נראה כי הדר עתה בגלות בחו"ל דומה כמי
שיש לו אלוה כי בכל מקום שגלו ישראל שכינה גלה עמהם.

דקי"א ע"א ג' שבועות הללו למה א' וכו' כי ג"פ כתיב בש"ה השבעתי אתכם וכתב הרב
חומ"א⁴³⁴ שם בסי' ג' דאחד הוא שבועה לבני הגלות אשר פזורים בד' כנפות הארץ **שלא**
ידחקו הקץ, והבי' כנגד עשרת השבטים מעלומי עין והם יושבים לבטח ואבירים
וחזקים א' מהם ינוס אלף ושנים יניסו רבבה **שלא ידחקו הקץ**, והגי' כנגד בני משה
אשר מעבר לנהר סמבטיון רבים ושלמים מאריות גברו **שלא ידחקו את הקץ**, וכנגד
זה המה בכתובים ג"פ השבעתי אתכם וע"ש **וכנגד ג' אלה תיקנו לו' בברכת תקע**
בשופר גדול לחרותינו ושא נס לקבץ גלויותינו וקבצנו יחד מארבע כנפות
הארץ כי תקע בשופר גדול לחירותינו ושא נס לקבץ גלויותינו שתיים זו כנגד עשרת השבטים
וכנגד בני משה וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ כנגד בני הגלות אשר פיזורים בד' כנפות
הארץ שכולם יתקבצו לארצנו וע"ע להרב חומ"א בירמיה סי' כ"ג בפסוק בימיו תושע
יאודה וישראל ישכון לבטח דפירושו **שבט יאודה אשר בגלות יושע וישראל עשרת**
השבטים ובני משה וכו' ע"ש

⁴³³ איזמיר, ה'תרנ"ו

⁴³⁴ חומ"א – חומת אנ"ך – לרבי חיים יוסף דוד אזולאי "החיד"א" זיע"א

משנת ה'ת"ר עד ה'ת"ש

רבי יוסף ב"ר אליהו הלוי⁴³⁵ זיע"א, יבא הלוי⁴³⁶, פרי בחוקתי, עט ע"א

והשמדתי את במותיכם והכרתי את חמניכם וכו' נ"ב⁴³⁷ פי' כל השמדה וכתת היינו כליון חרוץ מן השורש כדכתיב ואשמיד פרו ממעל ושרשיו מתחת וזהו ברכה משום שאמרו רז"ל דכל הגליות הוא בעבור העגל שעשו ישראל ואינו נמחק עון זה אלא לימות המשיח וכיון שישמיד ויכרית הע"ז שעשו ישראל מן העולם לגמרי היינו לומר שהשורש הנשאר למעלה לרעתם של ישראל ח"ו גם הוא נמחק:

ואתכם אזרה בגוים וכו' נ"ב⁴³⁸ פי' אפזר אתכם ד' רוחות העולם וזהו מידה טובה כדכתיב כי בד' רוחות פרשתי אתכם כשם שאי אפשר לעולם בלא ד' רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל:

ולא תהיה לכם תקומה לפני אויביכם וכו' נ"ב⁴³⁹ פי' הם מצד עצמם אין להם תקומה שהרי מושבעים ועומדים כדכתיב אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ אבל בבא זמן הגאולה גמורה בימינו של הקב"ה בע"ה הוא המקום אותם כדכתיב ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת וכן תירצו בזו"ה פסוק א' אומר נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל ופסוק א' אומר ביום ההוא אקים וכו' ומתרגמים הם מצד עצמם נפלה ולא תוסיף קום אבל הקב"ה מקים אותם כדכתיב ביום ההוא אקים וכו':

ועי"ש עוד בדברי קדשו הנפלאים... ואני הבאתי רק מה שקשור לענייננו

חכם באשי, רבי משה הלוי⁴⁴⁰ זיע"א, מעשה משה⁴⁴¹, אות שש, דף צה ע"ב

⁴³⁵ רבי יוסף ב"ר אליהו הלוי זיע"א – מרבני קושטא, ידוע כן המעשה שכאשר בעל השדי חמד שהה בורקיה לצורכי פרנסתו וחלה במחלה קשה מי שהצילו הי' אותו הצדיק.

⁴³⁶ קושטא, ה'תרכ"ב. הסכמות מאת: רבי נסים יעקב בכר דוד זיע"א (מרבני קושטא); רבי יעקב עלי זיע"א (מרבני קושטא); רבי יוסף אלפנדי זיע"א; רבי חיים מנחם זיע"א.

⁴³⁷ ע"י המחבר

⁴³⁸ ע"י המחבר

⁴³⁹ ע"י המחבר

⁴⁴⁰ חכם באשי, רבי משה הלוי זיע"א – מונה לחכם באשי בשנת ה'תרל"ב, ראש רבני האימפריה הטורקית "החכם באשי", נודע בהתנגדותו לציונות, בין היתר לפני מלחמת העולם הראשונה, בשנת ה'תרס"ז, כאשר נפטר ה"ראשון לציון" של אותם ימים רבי שאול אלישר ישי"א ברכה' זיע"א, והרב יעקב מאיר רצה להשתלט על התפקיד המיוחס אך רבני הספרדים התנגדו לו מצד היהדות החרדית האשכנזית, נבעה מזה שהוא היה תלמיד בי"ס כ"י"ח (אליאנס); ובהשוואה לגדולי התורה דאז, נחשב בין המתקדמים. ומאחר שבאופן חוקי היה החכם באשי, הרב הראשי הרשמי גם של האשכנזים, הצטרפו החרדים האשכנזים לחרדי הספרדים בהתנגדותם אל הרב יעקב מאיר (ראה האיש על החומה כרך ג' עמ' 16). ודרשו את מינויו של רבי חיים אלישר זיע"א (בבחינת "הבן יורש") הנושא הגיע רבי משה הלוי זיע"א, (מכיוון שארץ ישראל נכללה גם בתחום שיפוטו). והוא שלח את הרב יעקב מאיר לכהן בראש רבנות סלונקי ביוון, ושלח את רבי אליהו פאנזיל זיע"א אשר עבר בטורקיה מחזרתו משליחות בבוכרה כראשון לציון, להכין את הבחירות בארץ ישראל, ובינתיים החל רבי אליהו פאנזיל זיע"א לנהל את הרבנות בארץ, מינוי זה אושר בסוף ע"י ידי השלטון הטורקי וניכנס לתוקף בח' בניסן ה'תרס"ז.

⁴⁴¹ כריכה פנימית

הציבי לך ציונים

בכל מאמרי הש"ס וילקוטים ומדרשי רז"ל על סדר א"ב ומראה איה מקום כבודם באיזה דף ופרק ופרשה הספר הזה נשאר בכתובים מאת הרב הגדול כמוהר"ר משה הלוי זצו"ל רב ומו"ץ בערי טירקייאה בק"ק קאסטוריאה שירקווי פיליפופולי וסופייאה יע"א ובתו היקרה והנכבדה מרת רחל תחיה אלמנת הגביר הצדיק יאודה אריה נ"ע מעי"ת סאמאקוף יע"א ובניה היקרים והנכבדים המפורסמים לשם ולתהלה

שש שבועות הללו למה תלתא הני לאמרן אינך שלא יגלו את הקץ ושלא ירחקו את הקץ
ושלא יגלו הסוד לאומות העולם. כתובות קי"א.

ע"מ להשלים את התמונה לגבי דמותו של "חכם באשי" רבי משה הלוי אביא אגרת
קודש⁴⁴² מאת רבי **יוסף ריבלין**⁴⁴³ זיע"א, לכבוד חכם-באשי דטורקי רבי **משה הלוי**
זיע"א

אמנם אנו מחכים ומצפים ומתפללים בכל יום, ולירושלים עירך ברחמים
תשוב', ועוד תפלות על גאולת ישראל וחידוש מלכות ישראל, אבל זאת אנו
מבקשים רק מהקב"ה אבל חלילה לנו למרוד במלכות שתחת ממשלתה אנו
חוסים, ואדרבה אנו קשורים בשלש שבועות חמורות שהשביע הקב"ה את
ישראל, שלא יעלו בחומה, שלא ימרדו באומות, ושלא ידחקו את הקץ.
ומצוים אנו להתפלל לשלומה של מלכות⁴⁴⁴, וברוב סידורי התפלה שלנו
קבועה תפלת "הנותן תשועה" לשלום המלך והמלכות...

אגרת קודש זו כמובן חתמו עליה רבי **שמואל סלנט** זיע"א, רבי **יעקב שאול אלישר**
"היש"א ברכה" זיע"א

לאחר שקיבל רבי **משה הלוי** זיע"א את אגרת זו העבירה לידי השולטן דאז יר"ה.
כשקרא השולטן את המכתב תפסו לרבי **משה הלוי** בשתי ידיו והודה לו מאד,
בהוסיפו⁴⁴⁵:

לא רציתי לצער אותך, אבל עכשיו אוכל לגלות לך כי בישיבת הקבינט לחצו
השרים עלי מאד לנקוט פעולה תקיפה נגד היהודים, ונאלצתי להבטיח להם
שאם יתברר שאמת הדבר שהיהודים חותרים תחת הממשלה, אוציא פקודה
לגרש את היהודים מכל ארצות האימפריה העותמנית, והמכתב הזה שהבאת
לי ואשר חתום ע"י שני הרבנים הזקנים הציל את היהודים מגזירת הגירוש⁴⁴⁶.

משה דוד נעים ושמואל הי"י פזר נתנו להדפיסו כדי להרביץ תורה בישראל ולהקל החפוש ללמדנים זכרה
להם ה' לטובה אמן.

הספר הזה נקרא **מעשה משה**

למען הזכיר עליו שם הרב המחבר ושם המזיל זהב מכיסו להוצאות הדפוס אשר שמו כשם רבו מר זקנו
הרב המחבר ז"ל ולמען הזכיר עליו ג"כ שם המעשה כי גדול המעשה.

נדפס פה ב**בילוגראדו** יע"א

שנת **וברכות** לפ"ק (ה'תרל"ד)

הצעיר **משה דוד אלקאלעי**

על הספר הסכמותיהם של: רבי **מאיר יעיש** זיע"א, רבי **אברהם פאלאג'י** זיע"א, רבי **דוד קאלמה** זיע"א, רבי **משה**
חננאל זיע"א.

⁴⁴² מובא מתוך הספה"ק **האיש על החומה**, כרך ב', (עמ' 65-63) מאת רבי **שלמה זלמן ב"ר אברהם דב זוננפלד**

זיע"א, נכדו של **הגרי"ח זוננפלד** זיע"א

⁴⁴³ רבי **יוסף ריבלין** זיע"א - ריבלין היה נכדו של רבי **הלל ריבלין משקלוב** זיע"א, (אחד מתלמידי הגר"א הרבים שעל
ארצה בשנת ה'תקס"ט מתוך כוונה להקביל, לפי טענתם, את פני המשיח).

יوسف ריבלין הושפע רבות מתורת סבו, ופעל כל ימי חייו להגשמת "מצוות הרחבה" - הציווי ההלכתי להרחיב את גבולה של ירושלים לקראת בוא

המשיח. במשך שנים ארוכות עמד ריבלין בראש ועד הכללי כנסת ישראל שאיחד את כל קהילות האשכנזים

בירושלים (ולמשך תקופה אף את קהילות הספרדים), ובמסגרת זו היה מעורב בהקמת שכונות יהודיות רבות מחוץ

לחומה, עד כי כונה בידיש: "רבי יושעה דער שטטלאך מאכער" (רבי יושע בונה השכונות). בין השכונות שלהקמתן

היה אחראי במישרין ניתן לציין את נחלת שבעה, שכונת בית דוד, מאה שערים, זיכרון טוביה, שערי צדק ועוד. יש

הזוקפים לזכותו את הקמתן של 16 שכונות בירושלים, ואת הצלתם של מאות עניים מרעב וממחלות.

דבקו במטרת יישוב היהודים מחוץ לחומות, אף בסיכון עצמי (הוא התגורר 32 חודשים לבדו בנחלת שבעה, עד

שהצטרפו אליו אחרים), הביאה לביקורת כלפיו מצד חלק מאנשי ירושלים, הן בשל הסיכון, והן בשל השימוש

הנלוז, לדעתם, בשימוש בכספי החלוקה. המגורים מחוץ לחומה באותה עת היו אכן מסוכנים, בעיקר בשל חשש

מפגיעתם של שודדים ואנשי חרב. באחד הימים הותקפה אשתו של ריבלין, ששהתה לבדה בבית בנחלת שבעה, על

ידי אנס ערבי, ולמרות שהצליחה להתגבר עליו, הבהלה שאחזה בה הביאה למותה ("מוסד היסוד", עמ' 188 הערה

30).

⁴⁴⁴ מלכות של אוה"ע ולא למלכות של מינות, וח"ו עוד לכנותה "ראשית צמיחת גאולתנו", ר"ל.

⁴⁴⁵ מובא מתוך הספה"ק **האיש על החומה**, כרך ב', (עמ' 65-63) מאת רבי **שלמה זלמן ב"ר אברהם דב זוננפלד**

זיע"א, נכדו של **הגרי"ח זוננפלד** זיע"א.

⁴⁴⁶ הועתק מיומנו האישי של רבי **נפתלי צבי פרוש** זיע"א - מגדולי עסקני ירושלים, יסד את שכונת שערי חסד, והיה

אחראי על הגמ"ח שלה כל חייו. **בימי מלחמת העולם הראשונה, לקח לעצמו זהות של יהודי אמריקאי בשם**

גליקמן, על מנת להיפטר מהגיוס לצבא. ובשל כך, גורש לדמשק, כנתין זר. כל ימיו עסק בירושלים, בענייני הציבור,

כמזכירו של הגאון רבי **שמואל סלנט** זיע"א, היה מהממונים, על עץ חיים וביקור חולים, ושאר ענייני הישוב. יזם

כמובן שהיה קשה להסביר לרפי שכל בעלי דעות משובשות שהרדיפות בעולם נגדנו היהודים, היא כעת בגלל סיבות מסוג זה, ושכל הצער שעבר עלינו מהאינקוויזיציה דרך פרעות ת"ח-ת"ט ודרך השואה זה הכל בגלל התגרות באוה"ע ואין מה להתפלפל בעניין זה, וכל דם יהודי שנשפך זה בגלל רפי שכל ובעלי דעות משובשות וחנפנים שנגררים אחריהם...

חרם מאת חכם באשי, רבי משה הלוי זיע"א, שנכתב בהשראת רבני סופיא זיעוועכ"א, על העיתון 'קול ישראל'⁴⁴⁷

...יביא בסכנה שלש מאות אלף נפש מישראל החיים בארץ תוגרמה ונהנים מכל זכויות האזרחים, בעוררו חשד עליהם בלב הממשלה שם... מסוגל הוא להבזותנו בעיני הממשלה והעם ולתת מזון חדש להאנטיסמיטיסמוס...

רבי יהושע שלמה ב"ר חיים נסים יעקב ארדיט⁴⁴⁸ זיע"א, איש מבין - חלק א'⁴⁴⁹, דרוש א' לשבת כלה, דף יא

חזרתי ואמרתי עפ"י ה' פקד אותם ביד משה איש איש על עבודתו ועל משאו רומז וגרמו לביאת משיחנו שיבא ויגאלנו במהרה בימינו אמן והכונה עם מ"ש רז"ל במדרש שיר השירים ע"פ השבעתי אתכם וכו' עד שתחפץ שהשביע את ישראל שלא ימרדו באו"ה ע"י רמחים וחרבות וכיוצא כדי לצאת מיד שעבודם עד שתחפץ כ"י והוא יגאלנו בכחו וגבורתו כימי צאתנו מארץ מצרים וכו' ע"ש עוד נקדים מ"ש בז"ח דיי"א⁴⁵⁰ בגלות הרביעי הזה הוא בעון ביטול תורה דשאל ר' יוסי נ' חלפתא את ר' יצחק למה הגלות הזה ארוך יותר מכל הגלות הראשונות והשיב לו דמגלות הראשונות נגאלו בזכות אברהם יצחק ויעקב אבל גלות הב' תהיה הגאולה

הקמת שכונות רבות בירושלים, לאפשר מגורים בתנאי נוחים, ומחירים מוזלים. נולד בשנת תרל"א בירושלים, למד בת"ת עץ חיים, נשא לאשה את מרת מרים יוכבד שפרה בת ר' משה ריבלין זיע"א, נפטר בירושלים כ"ג שבט תשי"ב. צאצאיו הם, ר' משה פרוש. מרת רבקה אשת רבי מאיר דרוק, (אביהם של הסופר ר' משה עקיבא דרוק עורך המודיע, ור' שלמה זלמן דרוק חבר עיריית ירושלים). ר' ליבר מרדכי פרוש מזכיר הגמ"ח הכללי שערי חסד, חותנו של הגאון רבי חיים קמיל. מרת רחל אשת רבי אברהם דב זוננפלד, נכדו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד. מרת חיה שרה אשת רבי עמרם בלויא. מרת שיינא אשת ר' שלמה צדוק זייבלד.

⁴⁴⁷ "קול ישראל" - עיתון שהיה יוצא לאור בסופיא, בולגריה, בלשון שפניולית ובולגרית כאחת, שימש את המשכילים וחובבי ציון (שזהו היינו הך מכיוון שחו"צ הוקמו ע"י המשכילים) המעטים שהיו דאז בולגריה (מקבילותיו הינם "זעלבסטעמאנציפאצאן" שהיה בווינא; "Przyszłość", שהיה בלבוב; "המליץ" שהיה בפטרבורג וכיו"ב)

⁴⁴⁸ חיבר את הספה"קים: חינוא וחסדא - חלק א' - על מס' כתובות (אזמיר, ה'תרכ"ד); חינוא וחסדא - חלק ב' - על מס' כתובות (אזמיר, ה'תרל"ג).

נפטר בשנת ה'תרל"ו. לאחר פטירתו הוציאו לאור בניו ותלמידיו: את שאר ספה"קים: חינוא וחסדא - חלק ג' - על מס' כתובות (אזמיר, ה'תרל"ז); איש מבין - חלק א' (אזמיר, ה'תרמ"ט); איש מבין - חלק ב' (אזמיר, ה'תרס"ה).

⁴⁴⁹ אזמיר, ה'תרמ"ט

⁴⁵⁰ זוהר חדש, כרך א, פרשת בראשית, דף טו

ויקרא אלהים לאור יום א"ר זה יום קץ הגאולה שנא' הנה יום בא לה' [זכרי' יד] זה יום הקץ. ר' יוסי בן חלפתא הוה יתיב קמיה דר' יצחק א"ל מידי שמיע ליה למר על מה אתאריך יומא דמשיחא מן גלותא דא א"ל לא אתאריך אלא על ביטול אורייתא דהכי שמענא מרב המנונא סבא תלתא גליות גלו ישראל וחזרו בזכותהון דתלתא אבות וגלותא רביעאה בזכותא דמשה יתחזרון. תא ואחזי לך לא איתגלו ישראל אלא על ביטול תורה שנא' ויאמר ה' על עזבם את תורתי [ירמ' ט] אמר הקדוש ברוך הוא בגליות הראשונות חזרו בזכות אברהם יצחק ויעקב עכשיו הם חטאו בתורה שנתתי למשה ונקרא' על שמו שנאמר [מלאכי ג] זכרו תורת משה עבדי. כד יתובין ויתעסקון בתורתו בזכות משה אני גואלם על כן נאמר בתורה תורה צוה לנו משה כדי לשמרה ולעסוק בה. ואם לאו מורשה קהלת יעקב מורשה דא מסכנותא הוא כמד"א [ש"א ב] ה' מוריש ומעשיר. מלמד דלא אתיא מסכנותא לברתיה דיעקב אלא על דלא אתעסקו בפיקודין דאוריית':

בזכות משה כי גלות הב' היה בעון ביטול תורה שנא' על עזבם את תורתם אמר הקב"ה בגליות הראשונות חזרו בזכות ג' אבות עכשו חטאו בתו' שנתתי למשה ונקראת על שמו כשישובו לעסק התורה אני גואלם בזכות משה עכ"ד והרב ז"ב ז"ל פ' וזאת הברכה כי הבי"ד הז"ח אלו ופירש בזה כה"כ שם בס' הברכה תורה צוה לנו משה מורשה קה"י ויהי בישורן מלך כלומר דתורה צוה לנו משה וכו' דמשה יגאלם בזכות התורה ויהי בישורן מלך בהתאסף וכו' ר"ל שמשה רב"ה יאספם יחד מגליות ומלך עליהם כמ"ש ויתא ראשי עם עכ"ל יע"ש, **וזהו מה שרמזתי על פי ה' פקד אותם כלומר ע"פ ה' דוקא יהיה הגאולה בע"ה ואינו צריך למרוד באו"ה ע"י רמחים וחרבות אלא ע"י יתברך כ"י יהיה הגאולה וזהו כמו גלות מצרים שהוא בעצמו פקד אותם ולא ע"י מלאך וכו' ומה שגואל אותנו הוא ביד משה כלומר בזכות משה דגליות ראשונות היה בזכות אבות העולם עכשו הוא ביד משה בזכות משה אבל בתנאי שאיש איש על עבודתו ועל משאו שיהיו עוסקים בתורה ולא ימוש ס' התורה מפייהם דהגלות היה בשביל ביטול תורה וכדי שיבא הגואל צריך עסק התורה יה"ר שנוכה ונחיה ובהם נהגה יומם ולילה ותבנה בה"מ ב"ב בבנין שלמה.**

רבי חיים יצחק שאקי⁴⁵¹ זיע"א, ילקוט מעם לועז על שיר השירים⁴⁵², פרק ב' פס' ז'

ועכשיו⁴⁵³ משביעה הרעיה את הנשים האחרות שלא יקחו ממנה את האהבה כל זמן שהוא חפץ בה. והרמז: שהשביעו ישראל עצמם שלא יגרום החטא שתסתלק השכינה מישראל.

ולפי הפירוש שדברי הרעיה הן שמספרת לחברותיה על מה שאירע בעבר,⁴⁵⁴ היא מבקשת מהם שמשביעה אותן בחיי עצמן, שדומות לצבאות ולאילות השדה, שלא יעירו ולא יעוררו את האהבה שבינה ובין אהובה, עד שתחפץ להתעורר מעצמה. שבכל זמן שהיא נזכרת היא מתעלפת.

ועוד⁴⁵⁵ שמשביעה כנסת ישראל את האומות בצבאות או באילות השדה, שיהיו הפקר ומאכל כצביים וכאילים אם תעירו, אם תשניאה ואם תעוררו ואם תחלקו על האהבה שביני לדודי לשנותה ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם (תעירו מלשון שנהא ותעוררו מלשון ערעור).

ובתרגום מתרגם לענין המרגלים, שלאחר מכן נאמר למשה בנבואה מאת ה' לשלוח מרגלים לתור את הארץ, וכאשר שבו מלתור הוציאו שם רע על ארץ ישראל ונתעכבו ארבעים שנה במדבר. פתח משה פיו וכך אמר, השבעתי אתכם כנסת ישראל בה' צבאות ובתקיפי א"י שלא תהינו לעלות לארץ כנען עד שיהי רצון מאת ה' ויכלו כל הדור אנשי המלחמה למות מקרב המחנה, כמו שזדו אחיכם בני אפרים שיצאו ממצרים שלשים שנה לפני שהגיע הקץ ונפלו ביד פלשתים שישבו בגת והרגו אותם, אלא המתינו עד זמן ארבעים שנה, ואחרי חן יעלו בניכם וירשו אותה.

ואמרו חז"ל שב' שבועות יש כאן, אחת לישראל וא' לאומות העולם. השביע לישראל

⁴⁵¹ רבי חיים יצחק שאקי זיע"א – תלמיד חכם ומרביץ תורה, כיהן כדיין בקושטא. חיבר והוציא לאור כמה ספ"ק בשפת הלאדינו, כגון: בינה לעתים (קושטא, ה'תרנ"ז); ילקוט מעם לועז על מגילת שיר השירים (קושטא, ה'תרנ"ט); טריזורו דיל ז'ודאיזמו (מילי דאבות) – על מס' אבות בשפת הלאדינו, מתוך כריכה פנימית: "אוצר היהדות, או מלי דאבות. כולל פירוש לפרקי אבות [עם הפנים], קיצור תולדות היהדות, תולדות חכמי המשנה וגדולי האומה, חוקי היהדות ותוכן הדת, מאת ר' חיים יצחק שאקי". בלאדינו. שני החלקים נדפסו בירושלים בדפוס עזריאל. בשער החלק הראשון נאמר שנדפס בקאיירו, ואין זה אלא מחמת הצנזורה התורכית. החלק הראשון מכיל המשנה הראשונה וחלק מהמשנה השניה של פרק א בלבד. החלק השני של הספר מכיל את המשך המשנה השניה של פרק א. בסוף החלק השני יש הודעה על הופעת החלק השלישי בקרוב, אך לא ידוע אם נדפס. אותיות רש"י (ירושלים, ה'תרס"ז); לה איסטוריה ג'וד'איה אוני'ירסל (היסטוריה יהודית כללית) ז"כ (קושטא, ה'תרנ"ט-ה'תרפ"ד).

⁴⁵² קושטא, ה'תרנ"ט

⁴⁵³ ראה בפירוש מצודת דוד ופירושו של רבי אברהם תמך זיע"א (בכרך א').

⁴⁵⁴ ראה פירושו של רבי ישעיה ב"ר מאלי די-טראני "הרי"ד הראשון" זיע"א (בכרך א').

⁴⁵⁵ ראה פירש"י (בכרך א').

שלא ימרדו עול המלכיות והשביע למלכיות שלא יקשו עול על ישראל, שאם מקשים עול על ישראל גם גורמים לקץ לבוא שלא בעונתו.⁴⁵⁶ וזהו שנאמר אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, ע"י שיעבוד קשה, עד שתחפץ, לבוא מעצמה. ור' חלבו אמר, ד' שבועות יש כאן. שלא ימרדו עול המלכות ושלא ידחקו את הקץ, ושלא יגלו מסטירין שלהם לאומות העולם, ושלא יעלו בחומת מן הגולה. מסטירין יש אומרים סתרי עסקי ה', וי"א סוד העיבור, ויש אומרים סוד טעמי תורה. ויש אומר ד' שבועות יש כאן כנגד ד' פעמים שדחקו על הקץ ונכשלו. אחד בימי עמרם (כך היה מקובל בידם שדחקו בקץ) אחד בדורו של שמד. ואחד בימי בן כוזיבא. ואחד בימי שותלח בן אפרים. (ע"י מעם לועז ריש בשלח). ואף שרבי עקיבא עזר לבן כוזיבא, אפשר שעל ידי שאמר שהוא מלך המשיח והיה מצליח במלחמותיו היה מאמין בו, כי אין צורך למלך המשיח לעשות אותות ומופתים אלא שיצליח במלחמותיו.

ואמר להם הקב"ה לישראל, אם אתם מקיימים השבועות, מוטב. ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות או כאילות השדה.

ובגמרא נאמר ג' שבועות השביעם.

והרמז בתורה שלא יעלו בחומה,⁴⁵⁷ שהרי מושבעים אנו בהר סיני על כל התורה, ובכללם על דברי הברית שבתורה ושבמשנה תורה, שאם לא נשמור התורה נגלה מארצנו. ונרמז ג' השבועות כי ג' פעמים נזכר פסוק זה בשיר השירים.

ואמר רב יהודה, כל העולה מבבל. לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר השבעתי אתכם וגו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ.

ואומות העולם הפרו את השבועה שלא להכביד עולם על ישראל, וכמה גזירות קשות גזרו עלינו וכמה אלפים ורבי רבבות נהרגו על ידיהם על לא עול בכפם, ובפרט בדורנו, ולולי עזרת השי"ת שאמר למלאך המשחית הרף בימי דוד וסיבב מפלת הצר הצורר ימ"ש וזכרו, לא היה ח"ו נשאר בישראל שריד ופליט לפי מחשבת הזדון של הצורר ועמו.

ולפי חז"ל שמוסב על השבועה שלא ימרדו במלכויות הכונה השבעתי אתכם בנות ירושלים שאתן כיום בין הצבאים ואילות השדה הנודדים במדבריות, והכונה לגלות, שעם כל זה אל תעירו ואל תעוררו את האהבה קודם הקץ, עד שתחפץ השכינה מאליה לשוב שבותכם.

ורש"י מפרש שלא תדחקו את הקץ שלא להרבות בתחנונים על כך יותר מדאי. ומפרשים שלא יהיה הקץ בעינינו רחוק כ"כ כאילו מתייאשים הלילה מד הגאולה, ולכן צריכים להרבות כ"כ בתפלה, אלא יהיה זמן הגאולה קרוב כמו שנאמר, כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להיגלות.

וחכמים אומרים השביען בדורו של שמד, שעשו צביונו בעולם ושעשיתי צביוני בס, או באילות השדה, ששופכים דמם על קדושת שמי כדס צבי ואיל.

ועוד דרשו, בצבאות בשתי צבאות בצבא של מעלה ובצבא של מטה. ואיזה זה, בשמים ובארץ. ועוד, בצבאות, באבות ובאמהות, שעשו הם צביוני ועשיתי צביוני בס.

ונאמר ב' פעמים אם תעירו ואם תעוררו,⁴⁵⁸ רמז שהצדיק היחיד לא יעשה כן, כפי שביקש ר' יוסי לעשות ואף הרבים, לא ידחקו את הקץ עד שתחפץ.

ויש מפרשים⁴⁵⁹ אם תעירו כחיוב, היינו ששלחה מתווכים בנות ירושלים שיעוררו את האהבה עד שתחפץ אהבתי בעיניו.

⁴⁵⁶ ראה יפה קול על שה"ש רבה (בכרך א').

⁴⁵⁷ ראה בפירוש שיר חדש ל רבי דוב טריביש זיע"א (בכרך ד').

⁴⁵⁸ ראה בפירוש שיר חדש ל רבי דוב טריביש זיע"א (בכרך ד').

⁴⁵⁹ ראה בפירוש של רבי שמריה ב"ר אליהו אקריטי זיע"א (כרך א').

רבי חיים יצחק שאקי זיע"א, ילקוט מעם לועז על שיר השירים, פרק ג' פס' ה'
לפי הפשט⁴⁶⁰ מבקשת הרעיה מהן עוד הפעם שלא יעוררו האהבה, כיון שהיא
מתעלפת מזה.

ובתרגום נאמר: השבעתי אתכם בנות ירושלים, כאשר שמעו שבעה אומות שעתידין
בני ישראל לירש את ארצם, עמדו כאחד וקצצו את האילנות וסתמו את מבועי
המים והחריבו את עריהם וברחו. אמר הקב"ה למשה הנביא, אני הבטחתי
לאבותיהם של אלו להכניס את בניהם לארץ זבת חלב ודבש, ואיך אעלה את בניהם
לארץ חרבה וריקנית, כעת אני מעכב אותם ארבעים שנה במדבר ותהא תורת
מתערבת בגופיהם, ולאחר מכן אותם עממים הרשעים יבנו מה שהחריבו. ואז אמר
משה לבני ישראל, השבעתי אתכם כנסת ישראל בה' צבאות ובתקיפי א"י של תזידו
לעלות לארץ כנען עד שיושלמו ארבעים השנה, ויהי רצון מלפני ה' שימסור יושבי
הארץ בידיכם ותעברו את הירדן ותהא הארץ כבושה לפניכם.

ולפי הדרש על שבועת האומות,⁴⁶¹ ועוד הפעם משביעה כנסת ישראל את האומות
שלא ישיאו ולא יערערו על האהבה כל זמן שתחפץ.

רבי חיים יצחק שאקי זיע"א, ילקוט מעם לועז על שיר השירים, פרק ה' פס' ח'
ואמרה כנסת ישראל⁴⁶² השבעתי אתכם נביאים בגזרת דברי ה' אם תמצאו את דודי מה
תגידו לו, אם תמצאו את דודי, תגידו לו שחולת אהבה אני.

ויש מפרשים השבעתי אתכם⁴⁶³ האומות, אנשי נבוכדנצר שאם תבקשו להעיד עלי תעידו
מה ראיתם, **המסירות נפש של חנניה מישאל ועזרי' שמסרו עצמם לכבשן
האש, ושל דניאל שנכנס לגוב האריות על עסקי תפלה, ואת דורו של מרדכי
בימי המן, ותעידו עליו שחולת אהבה אני, שבשביל אהבתו חליתי ביסורים
קשים ביניכם.** יבוא נבוכדנצר ויעיד, ויבא אליפז וצופר (חברי איוב) וכל נביאי
האומות ויעידו שקיימתי את התורה. וכך אמרו חז"ל⁴⁶⁴ מה המכות האלו בין אצילי ידך.
**מה לך יוצא ליסקל, על ששמרתי את השבת. מה לך יוצא לישרף וכו' על
שמלתי את בני.** אמרה מדת הרחמים לפני הקב"ה רבש"ע, **אין בניך נהרגים על
עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים, אלא על שמשמרים את מצותיך,** וזהו
שנאמר אלה המכות אשר הוכיחתי בית מאהבי, המכות האלה לאבי שבשמים. כי על פי דין
לא היו צריכים למסור נפשם על קיום עשה, ומכל מקום מסרו נפשם, כי קיום מצות עשה
שורשו אהבה. ולעתיד לבוא יאמר הקב"ה לאומות מכס ובכס יעידו בישראל שקיימו
התורה. וזהו שאומר השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את דודי, ביום הגאולה,
מה תגידו לו, שחולת אהבה אני, כל חלי וכל מכה שהבאתם עלי מפני שאני חולת אהבה
להקב"ה. ועוד אמרו במדרש⁴⁶⁵ מה תגידו לו שחולת אהבה אני. איני חולה בני מעים, ולא
מיחוש של ראש, ולא כאב של עינים, אני חולה מאהבה, **עלמות אהבוך, על מות
עלמות אהבוך.**

אנו, אומה בעולם שאמר לה הקב"ה רדי לים וירדה, איזו אומה נכנסה לאש כחנניה
מישאל ועזרי', שדרך הגוים עובדי אלילים שבעת שלום הם דבקים באליהם אבל בעת
צרה מקללים מלכם ואלהיהם, כמו שנאמר ה' בצר פקדון (ישעי' טז), ולכן אחר
שאומרים ישראל אע"פ שבקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו בתפלה ולא ענני, ולא עוד
אלא האומות הכוני פצעוני, עם כל זה לא בעטתי חלילה. ולכן השבעתי אתכם בנות
ירושלים מה תגידו לדודי, שחולת אהבה אני. כשם שהאובה הנחלה אינו בועט ברעייתו,
אדרבה, מוסיף אהבה על אהבתו, כך אני אע"פ שהכוני ופצעוני אהבתו ית' מתחזקת
בלבי.

⁴⁶⁰ ראה פירושו של רבי ישעיה ב"ר מאלי די-טראני "הרי"ד הראשון" זיע"א (בכרך א').

⁴⁶¹ ראה פירש"י (כרך א').

⁴⁶² ראה בתרגום שה"ש שם (כרך א').

⁴⁶³ ראה פירש"י (כרך א').

⁴⁶⁴ עי' מדרש שו"ט (כרך א').

⁴⁶⁵ עי' ידי משה לאלשיך הק' זיע"א (כרך ב').

ועוד ביקשה לומר⁴⁶⁶ שכל חפצה להיות דבקה באהבתו כימי עולם וכשנים קדמוניות על אדמת הקודש, וזהו שאומרת להם אם תמצאו את דודי מה תגידו לו, היינו שלא תאמרו לו שאני מתלוננת על הצרות והיסורים הפוקדים אותי, שכל יום צרותיו מרובות משל חברי, אלא כל אנחותיה על צרות הנפש כיון שאבדה דביקותה הקודמת, ולא עוד אלא השתיה בארץ טמאה גורם לריחוק גדול יותר. וזהו שאומרת מה תגידו לו שחולת אהבה אני, ואמרו במדרש מה חולה זה מצפה לרפואה כך הדור שבמצרים מצפה לגאולה. ולא נתייחס מן הדביקות אף אם נתערבה בגוים לא עזבה אלוף נעוריה, אדרבה, סבלה גזירות קשים שלא לעבור על דתה. ועוד,⁴⁶⁷ שאיני חולה על אהבה יתירה, אדרבה, על אהבה שחסרה לי.

ויש מפרשים⁴⁶⁸ שזהו שנאמר השבעתי אתכם בנות ירושלים, המה י"ב המלאכים, הסובבים את ירושלים של מעלה, אם תמצאו את דודי מה תגידו לו, שחולת אהבה אני, שזה יותר קשה לי מכולם, מה שהוא נפרד ממני. וכל זאת אנו ליה ועינינו ליה ולא עזבנו אהבתו ויראתו.

והרמב"ם למד מזה על ענין אהבת ה' וכתב,⁴⁶⁹ וכיצד היא האהבה הראויה שיאהב ה' אהבה גדולה ויתירה ועזה מאד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בו תמיד כאילו חולי האהבה, כמו שציונו והוא שאמר שלמה דרך משל כי חולת אהבה אני, וכל לענין זה.

ומקור דברי הרמב"ם האלו בספרי פ' ואתחנן, ואהבת את ה' אלקיך והיו הדברים האלה. וכי האיך אדם אוהב להקב"ה, והיו הדברים האלה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. ומכאן שבתחלה צריך להיות והיו הדברים האלה על לבבך, ואחר כך והיה העולם, לדרוש בחקר היות העולם. אבל ע"י לימוד חכמת הטבע בלבד לא יבוא אדם לאהבה, כמו שכתב רב האי הובא בשו"ת הרא"ש שע"פ חקירה בחכמת הטבע אין אהבת ה' ויראתו רגילה לבוא.

ועוד⁴⁷⁰ אם תמצאו את דודי, אנו משביעין בזה הנשמות שיעתירו בעדינו ושיגידו להקב"ה את חלינו שעל אהבתו אנו נהרגים, וזהו כי חולת אהבה אני.

רבי חיים יצחק שאקי זיע"א, ילקוט מעם לועז על שיר השירים, פרק ח' פס' ד'

וכאן פונה הרעיה לאומות העולם ואומרת להן⁴⁷¹ הלא תזכרו את השבועה שהשבעתי אתכם לבל תשברו את האהבה ועדיין שבועה זו קיימת.

ובתרגום: השבעתי אתכם בנות ירושלים, מלך המשיח עתיד לומר משביע אני עליכם עמי בית ישראל למה אתם מתגרים בעמי הארץ לצאת מן הגלות? ולמה אתם מורדים בחיילות גוג ומגוג? המתינו מעט מזעיר עד שיכלו העמים שפעלו לערוך קרב בירושלים, ואח"כ יזכור לכם רבון העולם אהבת הצדיקים ויהי רצון מלפניו לגאול אתכם.

⁴⁶⁶ ראה בפירושו של רבי אלישע גאליקו זיע"א (כרך ב', חכמי אר"י, צפת)

⁴⁶⁷ ראה מס' סופרים פט"ז.

⁴⁶⁸ ראה פירוש הגר"א ועבודת הגרשוני (כרך ד')

⁴⁶⁹ יד החזקה, הלכות תשובה פרק י'

⁴⁷⁰ ראה רמזי הרוקח (כרך א').

⁴⁷¹ ראה בפירוש מצודת דוד (כרך א').

אגרת קודש⁴⁷² מאת חכם באשי, רבי חיים נחום אפנדי⁴⁷³ זיע"א, ור' דוד פרסקו⁴⁷⁴ זצ"ל, שנשלחה מאזמיר לראש הוויזרים, חאקי-פחה

אנחנו היהודים העותומנים נאמנים היינו תמיד ונאמנים נהיה עד העולם למלכות העותומאנית, אשר פתחה לנו את זרועותיה בחבה. בהסכימנו לדעת מנהיגנו וראשנו, חיים נחום אפנדי, אנו מביעים תודה לרום מעלת כבודו בעד הטובות, אשר הואיל לדבר עלינו, ובכל תוקף אנו מרחיקים מעלינו את מחשבות הציונים והגות-לבם. נשבעים אנחנו בכבודנו ובדתנו, כי נכוניס אנחנו לחגור את כל כחותינו ולהלחם בכל עת ובכל שעה נגד כל תנועה, שאינה מתאימה לטובת מולדתנו האהובה...

⁴⁷² התפרסם בעיתון 'איל טיימפ' בשנת ה'תרל"א.

⁴⁷³ חכם באשי, רבי חיים נחום אפנדי זיע"א - נולד בשנת ה'תרל"ג, במניסה (האימפריה העות'מאנית) למשפחה המיוחסת לרבי יהודה הלוי זיע"א, וכמו"כ צאצאי מגורשי ספרד. בשנת ה'תרמ"א, נשלח על ידי הוריו ללימודים בישיבה בטבריה. בשנת ה'תרמ"ו, לאחר השלמת לימודיו בישיבה, חזר לאיזמיר ולמד בבית ספר תיכון צרפתי בעיר. הוא המשיך את לימודיו באיסטנבול, שם השלים תואר בלימודים אסלאמיים ודיפלומטיה בבית הספר הגבוה למשפטים. בשנת ה'תרנ"ג זכה למלגה מטעם כל ישראל חברים ללימודים בפריז, שם למד בסמינר לרבנים והוסמך לרבנות בשנת ה'תרנ"ז. במהלך שהותו בפריז השלים גם תואר בלימודי דת מהמכון הישומי ללימודים גבוהים ותואר נוסף במזרחנות מבית הספר לשפות האוריינט של אוניברסיטת הסורבון. עם חזרתו לאיסטנבול מיילא מספר תפקידי הוראה בבתי הספר של כל ישראל חברים, כיהן כסגנו של חותנו רבי אברהם דאנון זיע"א, בניהול בית המדרש לרבנים של איסטנבול וצבר השפעה בקרב הקהילה היהודית בעיר. בנוסף שימש כמרצה באקדמיה הצבאית העות'מאנית באיסטנבול, שם זכה להכיר כמה מפעילי תנועת הטורקים הצעירים שעלתה לשלטון בשנת ה'תרס"ח. בשנת ה'תרס"ט נבחר לרשת את חכם באשי, רבי משה לוי זיע"א, כחכם באשי (הרב הראשי) של יהודי האימפריה העות'מאנית, תפקיד רב-חשיבות שהמחזיק בו היה ראש הקהילות היהודיות העות'מאניות ונציג היהודים בפני השלטונות. על שירותיו השונים לאימפריה העות'מאנית הוא קיבל את התואר אפנדי שנוסף לשמו. הוא היה הרב הראשי האחרון של יהודי האימפריה העות'מאנית, עקב התפרקות האימפריה במלחמת העולם הראשונה. לאחר מלחמת העצמאות של טורקיה, הרב נחום אפנדי היה חבר במשלחת הטורקית למשא ומתן לשלום שנפתח בפריז והסתיים בהסכם לוזאן. בשנים ה'תר"צ-ה'תרצ"ב, הוא גם כיהן כנציג לא-רשמי של טורקיה בווינגטון, ארצות הברית. בשנת ה'תרפ"ה הוזמן על ידי קהילת יהודי מצרים לשמש כרב הראשי של הקהילה, וב-1917 אדר ה'תרפ"ה החל לכהן כרבה הראשי של מצרים. (דאז שימש כסגנו רבי יהודה הכהן מסלתון (טראב) זיע"א), בשנת ה'תרצ"ה בהמשך הוא מונה לחבר מועצת המחוקקים המצרית, ונמנה עם המייסדים של האקדמיה ללשון הערבית בקהיר. ובשנת ה'תרפ"ט קיבל אזרחות כבוד מצרית. היה חוקר פורה, ובין מפעליו הגדולים ניתן למנות את הספר

Traduction Française Commentée de 1064 firmans imperiaux ottomans concernant L'Egypte de 1517 La vie Juive en Babylonie entre les 3eme et 8eme siecles - ספר אחר שלו העות'מאנים שנשלחו למצרים משנת ה'רע"ז ועד שנות ה'תר"צ. ספר אחר שלו La Litterature Karaite en Turquie נוסף מחקריו על קהילת יהודי מצרים הם בעלי חשיבות מיוחדת. בשנת ה'תש"ד סייע בהקמת אגודה ללימודי ההיסטוריה של יהודי מצרים (Société d'Etudes Historiques Juives d'Egypte). היה פעיל גם בנושאים בינלאומיים וסייע ביצירת קשרים בין קהילות יהודיות שונות מרחבי העולם. הוא ביקר באתיופיה, וסייע למספר יהודים מאתיופיה להגיע ללימודים במצרים. בשנת ה'תרס"ט הוא פרסם מחקר על יהדות אתיופיה Sept mois en Abyssinie, etude historique sur les Falacha. כמו כן עד כיבוש רודוס על ידי גרמניה הנאצית הוא היה תומך גדול של הישיבה הספרדית באי, ושלה תלמידים רבים ללמוד בה. בתשרי ה'תרצ"ד נתמנה לחבר ועדת השפה הערבית. בתקופת מלחמת העצמאות של מדינת ישראל ולאחריה, רשויות מצרים הרבו לדרוף את יהודי מצרים ולהקשות על חייהם. מאות יהודים נעצרו ונחקרו על "פעילות ציונית", עסקים יהודיים הופקעו, חשבונות בנק יהודיים הוקפאו, וויזות ליציאה מהמדינה אושרו רק על ידי רשות ממשלתית "לעניינים יהודיים". לכן כתב הצהרות מפורסמות בעיתוני מצרים בערבית כי הקהילה היהודית והעומדים בראשה מתנגדים לכל פעילות עוינת ונגד אזרחים מצד ממשלת ישראל. אך מצד שני סירב לדרישת הממשלה המצרית להוסיף לתפילות בית הכנסת תפילה למען ניצחון מצרים במלחמה. במהלך חייו הוא זכה לאותות כבוד מארצות שונות; אות המסדר הסולומוני של אתיופיה (ה'תרס"ח), אות מסדר המג'ידה (ה'תרס"ט) ואות מסדר אוסמאני (ה'תרע"ו) של האימפריה העות'מאנית, אות מסדר פרנץ יוזף של הקיסרות האוסטרית (ה'תרע"ו) ואות לגיון הכבוד של צרפת (ה'תרע"ו) בסביבות שנת ה'תש"י, בגיל 78, הוא איבד את ראייתו ומה שגרם למצבו הבריאותי והפזי והמצב הכללי של הקהילה פגיעה במצב רוחו - מה שמסביר מדוע בין השנים ה'תש"ז-ה'תש"ט כאשר רבי עובדיה יוסף זיע"א, עבר למצרים, שם היה סגנו ואב בית דין. במצרים מצא רפיון דתי, לא רק בקרב המוני העם, ואף בקרב הרבנים המקומיים ובמיוחד במערך הכשרות - למרות זאת הוא המשיך לבצע את מטלותיו כמיטב יכולתו והמשיך לכהן כרב הראשי של יהודי מצרים עד פטירתו בשנת ה'תש"כ. במהלך חייו הוא זכה לאותות כבוד מארצות שונות; אות המסדר הסולומוני של אתיופיה (ה'תרס"ח), אות מסדר המג'ידה (ה'תרס"ט) ואות מסדר אוסמאני (ה'תרע"ו) של האימפריה העות'מאנית, אות מסדר פרנץ יוזף של הקיסרות האוסטרית (ה'תרע"ו) ואות לגיון הכבוד של צרפת (ה'תרצ"ה).

⁴⁷⁴ ר' דוד פרסקו זצ"ל - נולד בשנת ה'תק"י, היה הדמות הבולטת בעיתונות בלאדינו. פעולתו כעיתונאי בקושטא החלה בהיותו בן שמונה-עשרה ובהגיעו לגיל עשרים ואחת החל לערוך את העיתון איל נאסיונאל (הלאום). בשנת ה'תרמ"ב קיבל את עריכת העיתון 'איל טיימפ' (הזמן) והתמיד בעריכתו למעלה מארבעים שנה עד כי שמו הפך לשם נרדף לעיתון. בהנהגתו היה איל טיימפ הנפוץ בעיתונים היהודיים בתורכיה. הוא היה עיתונאי אידיאולוגי ולחם מעל דפי עיתונו נגד השכלה, רפורמה בהנהגת הקהילה והציונות. בצד פעילותו כעיתונאי הרבה לתרגם ללאדינו רומנים וסיפורים תוך ניצול השכלתו הרחבה ושלטתו בשפות.

עה"ח חכם באשי ראש רבני טורקיה, רבי **חיים נחום** זיע"א וראשי העדה באיזמיר
זיעועכ"א.

חכמי איטליה

תלמידי הרמ"ק באיטליה

רבי מנחם עזרי' מפאנו⁴⁷⁵ זיע"א, עשרה מאמרות, מאמר חקור דין, חלק ג, סימן ט'

אמנם החסד והרחמים אמרו יקח לו דרך במאה מנה להרבות לו תורה ומצות לזכות את עצמו והוא טעם שבע מאות סדרי משנה שזכרנו בפרק ד' הרמזים בשמו של שם ששה עשרה סדרים לכל אחד משבעים פנים וכל סדר עשר מסכתות וכל מסכתא עשרה פרקים וכל פרק עשר הלכות פסוקות הרי אלה מאה מנה לכל פן ופן מן התורה דכתיב בהו דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום או יפרח באויר להשתדל בתקנת הזולת כטעם ומשה עלה אל האלהים וקין שאמר לו פרח באוירא היה דוחק את הקץ שלא בעונתו ונעשה אחר כך קוסטינר לאדמו"ר המגלגל חובה על ידי חייב והיא עצמה תחלת התקון כטעם צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו.

רבי מנחם עזרי' מפאנו זיע"א, ספר עשרה מאמרות, מאמר חקור דין, חלק ד פרק יג

הדרך לגליות ישראל לפי שגלות שומרון לא היו בני תורה די להם לקדש פאה אחת מן העולם חלח וחבור נהר גוזן וערי מדי אבל גלות ירושלים משם נפוצו לארבע רוחות העולם למען יפוצו מעינותם להועיל אל הכלל והיא תקנת השבים כדכתיב אלמדה פושעים דרכיך מה כתיב בתריה וחטאים אליך ישובו חטאים לא נאמר אלא חטאים כטעם זדונות כזכיות

⁴⁷⁵ רבי מנחם עזרי' מפאנו זיע"א – נולד בשנת ה'ש"ח, בעיר בולוניה שבאיטליה, מוצא משפחתו היה מהעיר פאנו, (עיר קטנה ליד פזארו, במחוז מארקה), בו ישבו יהודים כבר במאות שנה לפני כן, ובשנת ה'ש"ב הגיעו אליה יהודים נוספים מסיציליה. אביו, רבי יצחק ברכיה זיע"א, היה ממיוחסי העיר ומיקריה. רבי מנחם עזרי' נישא לרחל בת"ר יצחק פואה ממנטובה זיע"א, מגדולי רבני איטליה באותה עת. למד בוונציה בצעירותו תלמוד והלכות עם חכמי העיר, ואחרי כן עם מקובלי ויניצה החל לשקוד על לימוד הקבלה, בהם הושפע בעיקר מרבו, רבי עזרא מפאנו ממנטובה זיע"א, כדאיתא בהקדמה לספרו פלח הרימון: "זכות מורי הר"ר עזרא נרו איש מנטובה וצדקתו לעולם תעמוד שהכניסני מנעורי לחצר גינת ביתן החכמה החביבה הזאת"

וכן מרבי משה קורדובירו, מרבי ישראל סרוק מצפת, ומרבי ישמעאל חנינא מוואלמונטו זיע"א. בסביבות גיל שלשים הוא התחיל להתפרסם, ובשנת ה'של"ד, מינה אותו רבי יוסף קארו זיע"א, לפקח על הדפסת ספרו "כסף משנה". תואר כראש ישיבה אליו נוהרים רבים בעיר רג'ו אמיליה שבה הייתה קהילה יהודית חשובה. מהעיר רג'ו עבר לעיר חותנו, מנטובה. בין היתר שימש מנחם כפטרון לפילוסוף, הרופא והמקובל רבי אברהם בן חנניה יגל זיע"א, העסיקו כמורה בביתו והתכתב עמו לאחר מכן. ואף הקדיש לרעייתו של הרמ"ע מפאנו הספה"ק "אשת חיל" (כותרת המשנה: מורה דרך לאיש ואשה איך להתנהג בחייהם יחדיו והוא דרוש על פסוקי אשת חיל במשלי). גם במנטובה הקים ישיבה גדולה, והוא נחשב לאחד מעשיריה. בין תלמידיו הבכירים ניתן למנות את רבי אהרן ברכיה ממודנה (בעה"מ הספה"ק "מעבר יבוק") ורבי יצחק לומברוזו מתוניס (בעה"מ הספה"ק "זרע יצחק") זיע"א. הוא נשאר במנטובה לשארית חייו ובה גם נפטר ב' באב ה'ש"ף בעת שעשה עליית נשמה.

וגם אמנם כה משפטם של מחשבי קצין **שהם מעכבים בפועל** הגאולה לעצמם **כמו שאירע לבני אפרים בצאת ישראל ממצרים ואין גאולה שלמה אם יהי נדח בקצה השמים אם כן יפה אמרו חכמים שהם מעכבים את הגאולה בכלל** לפיכך כשם שבן דוד מחולל מפשעינו כך בן אפרים ידקר על זאת ועוד אחרת ומשיגיע עד שערי מות ויהרהר תשובה בלבו אז בן דוד וכל קדושים עמו יבקשו עליו רחמים ויחיוהו כדכתיב ושפכתי על בית דוד ועל יושבי ירושלים רוח חן ותחנונים והביטו אלי את אשר דקרו על דרך צורם מכרם וכן אברהם ויעקב אמרו ימחו עונותיהם על קדושת שמך כמבואר במדרש איכה מהזוהר ופירושו בהמסרם על קדושת שמך מיד ימחו עונותיהם אף כאן בית דוד וישב ירושלם זה בית דין הגדול נטורי קרתא העוסקים בישובה עילא ותתא דקרוהו לבן אפרים שהסכימו בדינו ועכשיו בתפלתם יזכה עד דכא לתשובה שלמה כדכתיב והביטו אלי מן ההפעיל שהעומד ממנו ונבט לארץ.

וכתיב ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרמון בבקעת מגדון ומתרגמין כמספד אחאב בר עמרי דקטליה הדרמון ברמות גלעד וכמספד יאשיה בר אמון דקטליה פרעה חגירא בבקעת מגדון ויש במקרא קצר זה כפלים לתושיה ממה שהשמיענו התרגום עם אריכותיה כי אמנם אחאב ויאשיהו שניהם מתו בחצים כדכתיב כטוב כחוטא ואחאב לא נספד מחסידי ישראל אלא ממשרתיו רשעים כדאיתא בסוף פרק ארבעה אבות אדרבה ויעבור הרנה במחנה כמה דאת אמר ובאבוד רשעים רנה כדאיתא בפרק אחד דיני ממונות דייקא נמי דכתיב ויעבר חסר וי"ו שהוא כמו ויעבר אלהים רוח על הארץ פועל יוצא וכמו שדרשו התם הוא אינו שש אלא ישיש באבוד רשעים. והנה הסופדים על יאשיהו בבקעת מגדון הגדילו המספד בזכרם מה שעשה הדרמון ואמרו ידינו רמה היה המספד לא מיתת אחאב שהרי אמר לו מיכיהו עלה והצלח פועל יוצא והבודד צלח רכב אמר שיצליח את אחרים ונתן ה' ולא פירש מי הנותן דרך מוסר ביד המלך זה הדרמון אלא ודאי קושטא קאמר והצלחת אחרים היא מה שפירש לו אחר כך ישובו איש לביתו בשלום ולמה זה יספדוהו הטובים והכשרים אם במות אדם רשע נסתלק חרון אף מן העולם ואז איש וביתו הבאים מצרימה את יעקב כמבואר בזוהר ישובו בעטרה שעטרה לו אמו למלך שלמה אלא כדאמרן והמלך אחז גם כן לא רצה חזקיהו לספדו אדרבה גרר עצמותיו לטהרן אחרי שצפה לעצמו בנין דלא מעלי שאינם כדאי לצרף עסת אביו עד דור שלישי ואף בהספדו של בן יוסף שימסר ביד גוג ומגוג על חטאת ירבעם יזכירו מיתת שאול ויהונתן שהיו צדיקים גמורים ויהונתן היה בוחר לבן ישי פירוש בוחר את המלוכה למסור אותה לדוד דאתי מלאה לבשת שני בניה של רחל הוא דאתי מבנימין ואמו מיוסף שהיתה משבט מנשה מיבש גלעד. ואלמלא ששאלו ישראל מלך שלא כהוגן לא אכלוהו פגה למלכות ראשונה ודוד ויהונתן המלך והמשנה היו מזומנים לעשות מלוכה של קיימא על ישראל אבל מאסם מלכות שמים והמכשלה של פסול מיכה שהיה ביניהם גרמה להקים להם מלך שאול כשמו כן הוא מושאל לכתר מלכות לפי שעה. ואבדן האתונות הוא רמז לקלקול הדור שהקלפה פרצה גדרה מאין חובש ולו יאתה להחזירן שהיה צדיק גמור בלי דופי כדברי חכמים אלא שהיה מעלמא דנוקבא דאתי מבנימין דאתמר לאמיה גם זה לך בן והנערות היו מוליכות אותו בית הרואה והיו מרבים שיחה עמו ומסתכלות ביופיו לא על חנם כי צדקניות היו אך מזליהו חזי כי הוא המלבישן שני עם עדנים ורבי ישמעאל כמוהו כדתנן במסכת נדרים והקפיד עליהן מאד הואיל וכן הוא על מה שנתנו לדוד הרבבות ולא האלפים. ודבר ה' בפהן אמת כוון להלכה כי מדת בנימין צעיר היא המעשר אל הפלא העליון דכתיב ביה נפלאותה אהבתך לי כדלקמן ובעלילת מלחמת עמלק באחת לא עלתה לו ונתקיימה נבואת שמואל גם אתם גם מלככם תספו ולא עוד אלא שלא נספדו שאול ויהונתן כהלכה ובאותו הספד האחרון רחל מבכה על עון בניה שזה מיוסף וזה מבנימין מאנה הנחם עליהם כאשר איננו לזה המעורר את הבכי כמו שאמר יעקב דומה עלי כאלו שניהם מתו ביום אחד ודי בכל זה הערה למבין. וידוע כי יונה בן אמתי הוא בן הצרפית אשר החיה אליהו וכאשר בא אצלה בדבר ה' התחיל לחקור אותה על עסקי טהרה כי הוא היה אוכל חלות והכי דייק קרא דכתיב לקחי נא לי פת לחם בידך דהאי בידך מלתא יתירתא היא לדרשא זו והיא חשדה אותו שכוונתו לחקור על עסקי תשמיש מטומאה יוצאה מגופה בלבד כנזכר בפרקי רבי אליעזר ונענשה על זה. ואין נסתר מה שכתבו בתוספות על בן הצרפית ומזה נדע למה חרה לו ליונה שלא נתקיימה בימיו הפיכת נינוה כי חושש היה להם ממלחמת גוג ומגוג ונבין גם כן מה שאמרו בתעניות גבי כ"ד ברכות דמשום דבעי מחתם מרחם על הארץ הקדימו יונה לדוד ושלמה כי אחרי השתפך כמים מרתו של זה יציץ ופרח כסא דוד אף אנו נצדיק דין שמים להתבונן עד כמה פעמים הגיע המשנה עד שערי מות נאמן הדיין ברוך הוא אשר לא ישא פנים:

רבי יהודה ליב ב"ר שמעון⁴⁷⁶ זיע"א, פירוש וביאור יד יהודה על מאמר חקור דין⁴⁷⁷,
חלק ד פרק טז

וגם אמנה וכו' מבאר הרב ענין של מחשבי קצין באגב שהזכירו בפי' הקדו':

לעצמם לנשמותיה' בל יוכלו להגאל:

לבניאפרי' שמנו לקץ גלות מצרים וטעו והרגום אנשי גת והם המתים שהחי'
יחזקאל כדאיתא בפי' חלק ומקודם לזה לא הגיעו נשמותיהם לכלל תקון:

ואין גאולת ישראל שלמה כ"ז שנשמה אחת מהם אינה ממתקנת וע"כ יפה
אמרו רז"ל תפח רוחן של מחשבי קצים שמעכבי' את הגאולה דכיון שמעכבי'
את גאולת עצמן בהכרח מעכבי' ג"כ את גאולת ישראל:

לפיכך כשם שמעכבין את ביאת משיח בן דוד והוא נשאר מחולל מפשעינו כן
מטעם זה יהרג משיח בן יוסף ועוד מטעם אחר בשביל עון אבותיו ירבעם בן
נבט כדאית' בזוה' כי תצא עמ' תקל"ד:

רבי מנחם עזרי' מפאנו זיע"א, עשרה מאמרות, מאמר אם כל חי, חלק א' סימן כ'

ועתה ישמע חכם כי כאן הרעיה התמה בצוף דבש אמרי נועם מצאה בית שאול אל המות
ערוך מאתמול שיתרחב בדוגמטריא של רשעים כטעם אין כל חדש גם הוא למלך הוכן
שהכל ברא לכבודו ועתיד להוסיף חללו כלו אומר כבוד על היכלו בגן עדן בזכות הנותן
ריוח בין הדבקים של קריאת שמע שהן ששים כדלעיל והוא טעם אמרם ז"ל עדן אחד
מששים בגיהנם כי כל ריוח וריוח בקרב כל ישראל מוסיף עדן אחד בעולם ונמצינו
הופכים את הקללה לברכה ואם גיהנם כך קל וחומר לכל היצור והיא גם היא אמרה כי
הקנאה רוח טהרה ודאי קן לה לאהבה. **ואש הגחלת מעון השלהבת. כי עז**

המתקומם ומי יקימנו וקשה המקום בל ימוט לעולם. והנה הצור תמים פעלו
שם הלב זבול לו לחותם והרבה עמו פדות כדוגמא דקה מן הדקה כמוח עליו מלמעלה
והוא טעם על לבך וכמוהו ועל לבם אכתבנה בארנוהו במאמר חקור דין. ובזרוע ה' ומאי
ניהו אלהים דמעשה בראשית בו חותם החדוש והדוגמא בימינו ממעל לו דכתיב ביה רום
ידיהו נשא ובו עולם חסד יבנה כטעם על זרועך והרי היא מתחננת לשוב לימי עלומיה על
הפורקן ועל הפדות שיהא טוב אחרית דבר כאשר היה בתחלת המחשבה ראשית דעת
בזמן שקדמו שרים שמים העליונים ותולדותיה אחר נוגנים הארץ העליונה ותולדותיה
בתוך עלמות תופפות אלו נשמותיהם של צדיקים דעלייהו כתיב יהי אור בהפשט כתנות
עור הוא נרתקו דכתיב ביה ויהי אור ועל דבר זה נכרת ברית שלא לדחוק את

הקץ:

רבי מנחם עזרי' מפאנו זיע"א, ספר גלגולי נשמות, אות ע'

עבדון בן הלל הפרעתוני נקבר בפרעתון, והוא מאפרים מהשופטים, ובא לפרוע חוב
אביו, והוא מגלגול דאותו שטעה בקץ הנקרא גוון⁴⁷⁸ שותלח בנו זבד בנו, והרגום

⁴⁷⁶ רבי יהודה ליב ב"ר שמעון זיע"א - שימש כאבד"ק ור"י מגאנצא ואח"כ בפרנקפורט דמיין, ושם נפטר. חיבר גם את הספה"ק זרע יהודה (פירוש להגדה של פסח).

⁴⁷⁷ שחיבר הרמ"ע מפאנו זיע"א

⁴⁷⁸ פרקי דרבי אליעזר, פרק מז'

(בני) [אשני] גת מאתים אלף, דטעו בקץ והוליד אותם חוץ למצרים מאתים אלף משבטו של אפרים ומתו שם ילקוט שמעוני (בשלח רכ"ז), והם מתים שהחיה יחזקאל בבקעת דורא, ואמר שם שאחד היה והיה שמו גוון מבני בניו של אפרים, ואמר נגלה (אלי) [עלי] הקב"ה להוציא אתכם מארץ מצרים, והוא נתגלגל אח"כ בבן כוזיבא, ועל כי לא השלים תקונו נקרא בשם כוזיבא, וכדאיתא במד"ר איכה [פ"ב פסוק בלע] כי הרבה מחכמי הדור ההוא סברו שהוא משיח, ועיין שם כל הנאמר עליו ונהרג גם הוא שם, ותיקונו יהיה משיח בן אפרים, וגם שם יהרג כי אז נתקן, וזה רמזו בסנהדרין פרק חלק (צח, א) אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא, דג זה משיח בן יוסף⁴⁷⁹ דכתיב וידגו לרב, לחולה הם ישראל שיהיו שבויים בצרה ולא ימצא, ואז⁴⁸⁰ יגלה בן דוד ב"ב:

רבי יחיאל היילפרין זיע"א, סדר הדורות, חלק ימות עולם, האלף השלישי, ב' אלפים תת"ג

עבדון בן הלל הפרעתוני נקבר בפרעתון והוא מאפרים ובא לפרוע חוב אביו והוא מגלגול גנון מבני בניו של אפרים שהוציא מאתים אלף שטעו בקץ (ע"ל ב' אלפים תי"ח). ונתגלגל אח"כ בבן כוזיבא (ע"ל ג' אלפים תת"פ), ועל כי לא השלים תקונו נקרא בשם כוזיבא כי הרבה סברו שהוא משיח ונהרג גם הוא. ותיקונו יהיה משיח בן אפרים וגם שם יהרג כי אז נתקן, וז"ש בפרק חלק (סנהדרין צ"ח א'), אין בן דוד בא עד שיבקש דג לחולה ולא ימצא. דג זה משיח בן יוסף דכתיב וידגו, לחולה הם ישראל שבויים בצרה ולא ימצא ואז גילה בן דוד (גלגולי נשמות):

רבי יחיאל היילפרין זיע"א, סדר הדורות, חלק ימות עולם, האלף השלישי, ב' אלפים תת"פ

בן כוזיבא גלגול גנון שהוציא ר' אלפים מאפרים קודם הזמן (ע"ל ב' אלפים תת"ג):

רבי מאיר ב"ר חליפה ביקיאם⁴⁸¹ זיע"א, גולל אור⁴⁸², אות ע, עבדון בן הלל הפרעתוני

נקבר בפרעתון בשופטים סוף סי' י"ב בא לפרוע חוב אביו, והוא גלגול מאותו שטעה בקץ הנקרא יגון כדאיתא בפרקי רבי אליעזר פ' מ"ז אמר רבי אליעזר כל אותן השנים שישבו ישראל במצרים היו יושבים בטח ושאן עד שבא יגון מבני בניו של אפרים ואמר להם נגלה לי הקב"ה להוציא אתכם ממצרים. ובני אפרים בגאות לבם שהם מזרע המלוכה וגבורי כח במלחמ' עמדו ולקחו טף ונשים ויצאו ממצרי' ורדפו המצריים אחריהם והרגו אותם מאתים אלף כלם גבורי כח בני אפרים, ובילקוט אומר שהרגום בני גת.

ר' אליעזר אומ' כל אותן השנים שישבו ישראל במצרים ישבו בטח ושאן⁴⁷⁸, עד שבא נון⁴⁷⁹ מבני בניו של אפרים ואמ' להם נגלה לי הקב"ה⁴⁷⁸ להוציא אתכם ממצרים⁴⁷⁸ בני אפרים בגאות לבם שהם מזרע המלכות וגבורי כח במלחמה לקחו את נשיהם ואת בניהם ויצאו ממצרים ורדפו המצריים אחריהם והרגו מהם מאתים אלף כלם גבורים שני בני אפרים וכו'

⁴⁷⁹ עיי' מגילת רות בפ"י, (אחינו של) רבנו עובדיה מברטנורא זיע"א

⁴⁸⁰ הוי"ה אהי"ה, אז ימלא שחוק פינו

⁴⁸¹ ראה הרחבה אודותיו לקמן, בחכמי יוון.

⁴⁸² איזמיר, ה'תע"ו

הסכמות מאת: רבי חיים אבולעפיא זיע"א; רבי יצחק כהן זיע"א

ואפשר שבהצטרפות שניהם המצרי' ובני גת הרגום והם הם המתים שהחיה יחזקאל בבקעת דורה. וגם נתגלגל בבן כוזיבא, ועל כי לא השלים תיקונו נקרא בשם כוזיבא, כדאיתא במדרש⁴⁸³ כי הרבה מחכמי הדור ההוא סברו שהוא משיח יעו"ש: כל מה שנאמר עליו ונהרג גם הוא שם:

ותיקונו משיח בן אפרים, וגם שם יהרג כי אז נתקן, וזה רמזו בפרק חלק⁴⁸⁴ אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא, **דג זה משיח בן יוסף** וחולה הם ישראל וכו': נאם הרמ"ע

רבי ברוך דוד ב"ר יצחק איזיק רובין 'ש"ס דב"ר'⁴⁸⁵ זיע"א, ב"ד קודש – חלק א'⁴⁸⁶, עבדון בן הילל הפרעתוני, עמ' סב ע"א

עבדון בן הילל הפרעתוני הוא מאפרים ובא לפרוע חוב אביו, **והוא מגלגול גנון מבני בניו של אפרים שהוציא ר' אלף, שטעו בקץ, נתגלגל אח"כ בבן כוזיבא**, ועל שלא השלים תיקונו נקרא בשם כוזיבא, כי הרבה סברו שהוא משיח, ונהרג גם הוא, ותיקונו יהיה משיח בן יוסף, וגם שם יהרג כי אז נתקן, וז"ש חלק אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה, דג זה משיח בן יוסף דכתיב וידגו, לחולה הם ישראל שבויים בצרה ולא ימצא, ואז יגלה בן דוד (ג"נ):

רבי **מנחם עזרי'** מפאנו זיע"א, יונת אלם⁴⁸⁷, חלק א פרק לו

יונתן בן עוזיאל שמר את הדבר בטעמו אעפ"י שתרגם בהפך לפי סדור המלות בלבד להמתיק המליצה שיהיו הדברים יותר מובנים וישרים למוצאי דעת, **אמר פתיחן מלגו וסתימן מלבר ירצה שהאורות הפנימיים פתוחים אהדדי ממילא והכלים בלבד הם אטומים פי' מחוסרי' פתיחה עד שתחפץ**, אך לא יאחר החפץ העליון להשכיל להטיב לא יתמהמה **למחכה לו...**

רבי **מנחם עזרי'** מפאנו זיע"א, יונת אלם, פרק ט"ז

אמר פתיחן מלגאו וסתימן מלבר ירצה שהאורות הפנימיים פתוחים אהדדי ממילא והכלים בלבד הם אטומים **פי' מחוסרים פתיחה עד שתחפץ**. אך לא יאחר החפץ העליון להשכיל להטיב לא יתמהמה **למחכה לו**.

⁴⁸³ רבה איכה [פ"ב פסוק בלע]

⁴⁸⁴ מסכת סנהדרין דף צ"ח א'

⁴⁸⁵ רבי ברוך דוד ב"ר יצחק איזיק רובין 'ש"ס דב"ר' זיע"א – שימש בקודש כשו"ב ומוהל ולכן נודע בכינוי 'ש"ס דב"ר' (ש"ס – ר"ת שו"ב מוהל; דב"ר – ר"ת ברוך דוד רובין).

⁴⁸⁶ ניו יורק, היתרפ"ו

הסכמות מאת: רבי ברוך טוורסקי מסטעפין זיע"א; רבי ירחמיאל גדליה ב"ר יעקב יצחק זיע"א (רב הכולל דמחזיקי הדת בבולטימור); רבי נתן יהודא ליב מינצברג זיע"א (מירושלים, מצאצאיו של הייחודי הקדוש' ובנו של מוהר"ם מלעלוב זיעוועכ"א); רבי צבי ארי' אברהם מאלק זיע"א; רבי ניסן יהודא ליב טוורסקי זיע"א; ⁴⁸⁷ מהדורא בתרא מכ"י

רבי מנחם עזרי' מפאנו זיע"א, יונת אלם, פרק ע"ג

השבועות סודן ורמיזתן במלכות במלך עצמו כד"א עצם מעצמי שכח זעיר בז' ספירותיו מתפשט בה והאדם נשבע ונתפס להחמיר על עצמו בהם הרי זה מצד הדין וצריך שמור שלא יצא לקליפות ח"ו והנדרים בבינה בחיי המלך שהנודר מתעלה אליה והרי ב' פעמים שם אהי"ה שבבינה והויה אחת עולים חיים והם בסוד ארבע פרשיות דאינון ד' אותיות הויות וד' בתים הם ד' אותיות שם אהי"ה בסוד תבונה וכ"א אזכרות הם מספר שם אהי"ה הרומז לאמא עלאה כמו שנתבאר בסוד התפילין של עור וכתוב בהו אדני עליהם יחיו וכל המניח תפילין מאריך ימים שהם עצמם חיי המלך דא זעיר המניחן והוא מה שאנו בבאורו במוחין היורדים אליו מבינה ולפי שמוחין של אבא מלובשים בשל אמא יש מפרשין דחיי המלך חכמה ואז בינה עץ החיים שכן עץ והכולל בגי' קס"א והיא נועצת המוחין שלה ושל אבא ג"כ בראש זעיר ויש בעונות הנדרים והשבועות דין מופלא סמוך לאיש פירוש מופרש ומובדל משאר תנוקות וסומך עצמו למדרגת איש בהיותו יודע לשם מי נדר ולשם מי הקדיש והוא מכלל תקוני זעיר והגדלתו ולפי זה צריך לדעת למה עונש הנשבע לשקר שפוגם למטה חמיר מהנודר הפוגם למעלה.

ועתה דע כי יש ג"כ שבועה שאין ענשה מרובה מעונש הנדר וזו היא השבועה להבא⁴⁸⁸ כמו הנדר שאין לו מציאות לשעבר כלל והרי אין הנדר ולא השבועה להבא יוצאים מפיו לשקר לעולם הן אמת שהיא יכול אח"כ לפגום בשתייהן במעשהו אבל אין זה שקר אלא מעשה מגונה לפיכך אין בו כ"כ מן הגנאי כמו אותה שבועה שהיא עצמה שקר בשעה שיוצאה מפיו והטעם שהחמירה תורה בשבועה והזהירה עליה לשעבר, ג"כ יובן עם מה שאמרנו כי להיות הקליפות סביב למלכות שנאמר סביב רשעים יתהלכון הנה הנשבע לשקר נותן להם כח ואחיזה במלכות עצמה שטהרתה קשה מאוד⁴⁸⁹ וסימן ממזרת שאין לה היתר לעולם ולא לבתה ולא לבת בתה עד סוף כל הבנות אבל ממזר יכול לטהר את בנו והא אוקמוה. אמת כי לעתיד לבא⁴⁹⁰ כלם טהורין גם הנשים והראיה כי לא נאמר באסורן עד עולם כמה דכתיב גבי עמוני ומואבי אדרבה עתה ממש שבלבל סנחריב את העולם אין האסור נוהג בהם ולעתיד שכל המשפחות תשובנה לקדמותן אף הם ישובו לאסורן אסור עולם איך שיובן לא כן ממזרים אי' זכרים ואי' נקבות דהא גלי קרא כדאמרן טעמא דמילתא הוא שאין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו וכיון שאין ב"ד של מטה מכירין הממזרים אלא ע"פ עדים ואפשר שיהיה בהן ממזר ואין יודע עומד ומשמש על גבי המזבח ורבים כן מבאי הקהל דין הוא שיהיו אלו ואלו טהורים לעתיד לבא וכשם שאין ממזר מחייבי לאוין כך לא יהא ממזר מאסורי קהל באותו הזמן אפי' מחייבי כריתות ומיתות ב"ד והתורה אשר לא תנוסח ולא תשתנה לעולם רומזת כן מדשני קרא בין עמוני לממזר כדאמרן ודמי לקדלי דחזירי שהותרו במלחמות ז' עממים וכן אשת יפת תואר וכן דם טהרה של יולדת שהוא מעין אי' התורה טמאתו בימי לידה והתורה טהרתו בימי טהרה ולגבי עבודה לא יהא אלא חלל כבר נאמר בדרך ה' חילו :

רבי מנחם עזרי' מפאנו זיע"א, יונת אלם פרק ע"ד

העולה מזה כי הפוגם בשבועה בשעת שיוצאה מפיו ענשו גדול מאד שהיא עצמה שקר ולא שייך בה היתר כלל שאין לה תקנה אלא בתשובה ויסורים

רבי מנחם עזרי' מפאנו זיע"א, מאמר הנפש, חלק ד פרק ב

⁴⁸⁸ אבל איסור ג' השבועות אינם עוסקים בשבועה מסוג זה.

⁴⁸⁹ מדינת ישראל בלוח

⁴⁹⁰ כשיבוא משיח בן דוד

כל האמור בחגיגה לחכמי המשנה והגמרא מחמש מעלות אלה שזכרנו מכוון לדין הנשמות שאנו בביאורו, כי בגמרא מדריגות תחתונות נר"ן **צריך הניצוץ המתלבש לעילוי כי דיוקן הנפש לא יכנס במדור הרוח אף לא דיוקן הרוח במדור הנשמה ולא דיוקן הנשמה במחיצות של חיה ויחידה עד שתחפץ האהבה מאליה להשיב כל הנבראים לשלמותם המיועד שיהא טעם העץ והשומר כטעם הפרי ועל זאת השביעה הרעיה התמה נשמת כל חי את בנות ירושלים שהן כלל הצורות החיוניות המזומנות לתשמישי קדושה על הדרך שביארנו, בצבאות שהן חייתו יער בדברי הנביאים יע"ר בגימטרי' סנדלפון"ן או באילות השדה שהן חייתו שדה זה וזה בגי' מטטרו"ן, ולפי המכוון אל הדרוש הן הן דיוקני הנפש והרוח אם תעירו לדיוקן הנשמה שגרמו לו לרחק את הקץ והוא טעם ההפעיל, ואם תעוררו אתם בשתוף מדריגתכם כמו שיבוא, את האהבה זו שכינה מיוחדת לחי העולמים ומספר המילה ירמוז אליו, עד שתעורר מאליה החפץ העליון שהוא עצם מעצמיו, על כן יצדק לומר בה עד שתחפץ פועל בודד וקץ החפץ בארה משרע"ה שיהיה בזמן שאין עמו אל נכר ביארנוהו בראשית מאמר זה עמוד עליו, והנה חיה ויחידה לפי גודל ערכן כבר זכרנו למעלה שאין להם דיוקן נפרד מעצמותן ואף עפ"כ תנינן בגדי קודש מדרס לחטאת, אבל טהור לאכילת קודש טהור לחטאת כי אין שבת אלא נובלות העולם הבא, אמנם בגדי קודש קתני ולא בגדי אוכלי קודש כי הטהור לאכילת תרומה ולמגע קודש הוי מדרס לחטאת, אבל טהור לאכילת קודש טהור לחטאת שהרי עונג שבת פותח העדן לנהר ולגן, אע"ג דעדן גופא אין בו לא אכילה ושתיה ואידי דבעי מיתנא סיפא בגדי קודש דוקא מדרס לחטאת, קתני רישא נמי בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש אע"ג דבכולהו דסמיכי אהדי לאכילה עביד רבנן תקנתא, לא לנגיעה ובמופלגים אף לנגיעה עביד תקנתא, ולפי זה משכחת יוסי בן יועזר שהיה מדרס לקודש ובגדי יוחנן בן גדגדא מדרס לחטאת היינו משום דחולין שנעשו על טהרת הקודש לאו כתרומה ולא כקודש דמי ובגדים לחטאת לא אריא דכולא מילתא דחטאת מגע הוא, ואין חילוק בין אדם וכלים אף על פי שהדיוקנין מוגבלים שלא יכנס אחד מהם בתחום חבירו, מ"מ ניצוצי הנפש והרוח והנשמה אפשר שיעלו זה לזה לעתים מזומנים וכולם מסתלקים לרום המעלות בעת רצון ואין שום פרגוד ננעל בפניהם אלא שאין התחתון מסתלק לעליון כי אם ע"י האמצעי, כללא דמילתא בהעלות המדות האלקיות מעצם היחוד וסלוקן זו לזו, כן הדבר הזה במדריגת הנשמה כלעומת שבא כאשר שמענו כן ראינו הליכות עולם להן בכתות האנשים הזוכים בם :**

רבי מנחם עזרי' מפאנו זיע"א, מאמר הנפש, חלק ו, פרק ח'

ליכא מידי בנביאי דלא רמיזי באורייתא, וגם הדרוש מבואר היטב בשירת הים בפסוק אמר אויב ארדוף אשיג כי אע"פ שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, מ"מ קרוב הדבר מאוד לדרוש אותו על יצה"ר אויב נפשינו כי יודע הוא בעצמו היותו מושרש בקודש ועתיד ליטתר אלא שהוא דוחק את השעה ועוד ידו נטויה להרוס בכנוסתו יותר מדאי

ממגורשי ספרד עד שנת ה'ש"פ

רבי עזרי' ב"ר אפרים פיגו⁴⁹¹ זיע"א, בינה לעתים חלק א', דרוש א' - לראש השנה

וכן אני מבין מה שכתב הנביא ישעיהו עליו השלום סימן ס"ה (ז) - עונותיכם ועונות אבותיכם יחדו אמר ה', אשר קטרו על ההרים ועל הגבעות חרפוני ומדותי פעולתם ראשונה אל חיקם.

הנה לכאורה היה מקום תלונה ותרעומות לישראל אשר בימים ההם, כי אם נגזרה עליהם גזרת הגלות ואבדתם מעל הארץ הטובה ושאר יסורין, אשר הכל בא עליהם בעונותיהם העצומים, ובפרט על העון החמור מהע"ז כנודע, הלא גם אבותיהם אשר היו לפנייהם חטאו בעון ההוא ממש של ע"ז.

ולמה א"כ נשתנו אלו מאלו, שעל הבנים באה הגזרה ולא על האבות, ע"ד שקונן ירמיהו ע"ה אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו (איכה ה ז).

ע"כ בא הוא יתברך להשקיט המבוכה ע"ז ואמר עונותיכם ועונות אבותיכם יחדו וגו'. אמר הוא יתברך, כי א"א להכחיש שהאמת הוא כי עונותיכם ועונות אבותיכם הלא הם יחדיו נצמדים ומקושרים ושונים והיו לאחדים, כי כמובן גם הם קטרו על ההרים וגו' ועבדו ע"ז.

אכן תדעו, שאיני מעניש כפי עצמות וחומר הפעולה עצמה בלבד, לפי מה שהיא, אלא ומדותי פעולתם ראשונה וגו', קודם שאגזור ואפסוק הדין אני משער ומודד הפעולה אל חיקם, אל חיק העושים אותה, שאבחין כפי בחינתם בחיק הפועל עצמו, שראוי להסתכל בו ולייחס מדת ושיעור הפעולה אל מדרגת ואיכות האיש העושה אותה, אשר תחשב חמורה וקשה בחיק איש אחד וקלה וממועטת בחיק איש אחר.

ובהכרח מזאת המדה, המורכב מפעולה ואיש פועל, ימשך היות התגמול משתנה מזה לזה, אשר הדבר תלוי בשקול אל דעות יתברך שמו.

וא"כ ראתה חכמתו יתברך כי לבנים נכונה הגזרה זו ולא לאבות, ואין להפליא מזה. והתבונן במה שיסד מסדר תפלתנו ביום הקדוש הזה - כי זכר כל היצור לפניך בא ואתה דורש מעשה כלם, כאלו אמר כשאתה בא לשפוט את האנשים על מעשיהם, תחלה בא הזכר לפניך מכל היצור, כל נוצר ונוצר מה הוא בעצמו, ומשם אתה חוקר ודורש המעשה עצמו של כלם, וע"פ ההרכבה זו אתה פוסק את הדין:

⁴⁹¹ רבי עזרי' ב"ר אפרים פיגו זיע"א – נולד בשנת ה'של"ט, בוונציה, שם למד תורה ורכש גם השכלה כללית באוניברסיטה המקומית כדרכה של יהדות איטליה. לדבריו, כאשר עמד על דעתו עזב את "הלימודים החיצוניים" והתרכז בלימוד "הגמרא וכל הסמוך לה". (גידולי תרומה, הקדמת המחבר). מתלמידיו של רבי אברהם אבוהב זיע"א, ובשנת ה'שס"ז החל לשמש כרב קהילת פיזה יע"א, תפקיד אותו מילא במשך כ-20 שנה. בשנים אלו עסק בכתובת פירושו לספר התרומות של רבי שמואל הסרדי זיע"א, העוסק בדיני ממונות. (את חיבורו זה כתב כמעט ללא ספרים בעקבות גזירת האפיפיור על שריפת ספרי התלמוד בשנת ה'שי"ד). בהקדמת הספר מציין רבי עזריה כי בזמן כתיבת חיבורו לא היו בידו כי אם שלוש מסכתות מהתלמוד: בבא קמא, שבועות ונזיר. בספרו הוא מברר את דברי ספר התרומות ואת מקורותיו, ומשווה אותם לדברי פוסקים אחרים. פירושו, "גידולי תרומה", זכה להערכה רבה בקרב האחרונים, והש"ך מרבה להביאו בפירושו לשולחן ערוך. בשנת ה'שפ"ז שב לוונציה ושימש בה כדרשן בבתי הכנסת. דרשותיו נדפסו בספרו "בינה לעתים" הכולל כ-75 דרשות, ואשר יצא לראשונה בשנת ה'ת"ג, ומאז נדפס עשרות פעמים וזכה לפופולריות רבה בקרב הדרשנים והמון העם. חיבר גם ספר שו"ת, אך הוא לא הגיע לידיו. (החיד"א, שם הגדולים, בערכו) חלק מתשובותיו נדפסו בספר "באר שבע" מאת רבי יששכר בער איילנברג זיע"א (ונציה, ה'שע"ד). רבי עזריה פיגו נפטר בראש חודש אדר א' ה'ת"ז ברג'ו, בעת שהיה בשליחות ציבורית, ונקבר שם. מצאצאיו ידוע לנו על שני בנים, רבי אליעזר ורבי אפרים (שהחל לחבר ביאור על הספר "תולדות אדם וחוה" לרבנו ירוחם). שניהם נפטרו עוד בחייו של רבי עזריה במגפה שפרצה באיטליה.

רבי עזרי' ב"ר אפרים פיגו זיע"א, בינה לעתים חלק א', דרוש א' - לשבת הגדול

...ונמצאו אם כן שקועים בג' גופי עבירות אלו, וגרם זה שהמשפט האלהי עשה את שלו וגזר עליהם השעבוד תכף לזה עד שקם מלך חדש והביא עליהם ג' דברים לעונש מכוונים כנגד מדותיהם הרעות.

תחלה שמו עליהם שרי מסים למען ענותו, אחר שהם היו כל כך אדוקים בממון ומתייגעים להעשיר יהיו פורעים מס ויתחסר ממונם.

למען ענותו, ר"ל למען יהיו עניים מרודים ודלים ויחסרו כל טוב. ולאשר היו מעדנים גופם בתאוות גופניות ובתפנוקי הגשמיות, ע"כ העבדום עבודה קשה בחומר ובלבנים. ולהשפיל גאון לבם ובקשתם השררה והכבוד, היו לעבדים נבזים ושפלים משועבדים לנוגשים פחותים וירודים.

באופן שהיתה גזרת הגלות מצודקת על קו המשפט הישר על פשעיהם ועל חטאתם. וההודעה בברית בין הבתרים, היתה כיתר ידיעותיו ית' העתיד:

רבי עזרי' ב"ר אפרים פיגו זיע"א, בינה לעתים חלק א', דרוש ב' - לשבת הגדול

...על דרך מה שאמר הנביא שמואל [ש"א יב, יז]: הלא קציר חיטים היום, אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר. ודעו וראו כי רעתכם רבה, אשר עשיתם, בעיני ה', לשאול לכם מלך.

וראו להתבונן: מה ראה הנביא לתת מופת זה של מטר מזולתו. ונדקדק לשון זה: "כי רעתכם רבה, אשר עשיתם, בעיני ה'" - והיה נראה יותר צודק לומר: ודעו וראו כי בעיני ה' רעתכם רבה אשר עשיתם לשאול וגו'.

ואחשוב, כי שמואל רצה לרמוז להם עצמות חטאם מה היה, לשלא יאמרו: מה פשענו ומה חטאתנו? אחרי אשר שימת המלך היא אחת ממצוות התורה, ומאותן השלוש אשר נצטוו ישראל בכניסתן לארץ [סנהדרין כף], כאשר האריכו בזה קדמאי ובתראי. והמתישב על הלב מאוד הוא מה שכתב הרמב"ן, ז"ל [בראשית מט, יז], כי אין ספק שהמלך הוא ראוי והגון לישראל, ומאז, בחר ה' בשבט יהודה לך, כאשר הנתנבא הזקן: "לא יסור שבט מיהודה" [בראשית, שם]. אבל היה צריך שיהיה זה בזמנו הנאות, כשתגיע השעה המתוקנת לכך, שהיא אחרי כלות זמן הגויים שהיו ראויים למלוך לפני מלך בישראל, באופן שתעכל הקליפה ותתקשט ביני וביני מלכות בית דוד, שאין מלכות נוגעת בחברתה [ברכות מח:]. אבל הם שאלוהו שלא בזמנו ורצו להקדים את הקץ, ואכלוהו בוסר ופגה, ובמקום מלכות השבט הנבחר האמיתי, הוצרך להיכנס שאול, ע"ה, משבט אחרון שבשבטים. וכיון שישראל נכנסו בגבול האומות, גרמו שגם האומות היה להן מקום להיכנס בגבול ישראל בעת מלכותם האמיתית, מה שאולי לא היה אומה ולשון שולטת בהם, אילו היו ממתנינים לבקש המלך בעיתו ובזמנו.

... באופן ששאלת המלך היא הגונה ורצויה בהיותה בזמן הראוי, אבל כשהיא שלא בזמנה, נמצאת שאלה שלא כהוגן, ואינה אלא לסימן קללה, חלילה. והרי זה ממש כעין שאלת הגשמים, אשר בעתם הם גשמי רצון ברכה ונדבה, ושואלים אותם בזמנם, אבל בימות הקיץ אין שואלים הגשמים, ואם שאל מחזירים אותם [תענית ג:], כי לא לרצון יהיו.

והוא המכוון לנביא, ע"ה, באמרו [ש"א יב, יז]: הלא קציר חיטים היום וגו'.

כאילו יאמר: הלא תדעו כי שאלתכם המלך בעת ובעונה הזאת שלא בזמנה, הוא דומה לשאלה שאני אשאל עתה קולות ומטר בזמן קציר חיטים, אשר לא תאות שאלה כזאת אלא להלן בזמן החורף, שאז היתה שאלה הגונה. כן, גם כן, אתם: אילו הייתם ממתנינים לשאול המלך בזמנו, היה דבר רצוי לפניו, יתברך, וטוב לכם, ועתה, **בהיותכם מזהירים להקדים, לשאול אותו שלא בעונתו, הסכלתם עשוה, כי בזה הוא כאילו אתם מטילים חלילה, איזה דופי או מום בהשגחתו יתברך**. וזה הוא "כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' וגו'" - כלומר, אתם עושים רעה גדולה בענין עיני המשוטטות ומשגיחות תמיד [ראה זכריה ד, י, דה"ב טז, ט], על דרך "אשר ה' אלהיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלהיך בה" וגו' [דברים יא, יב], ש"עיני ה'" - כינוי אל ההשגחה. ובהיותכם שואלים מלך, אתם עושים רעה גדולה בעניין השגחה זאת, כאילו אין עין של מעלה רואה, חס ושלום, ושלכן תצטרכו אל הנהגת המלך.

רבי עזרי' ב"ר אפרים פיגו זיע"א, בינה לעתים, דרוש כ"ד - עת צאת

העצמית שבכוונות אשר בהזכרת מפלאות תמים דעים, יתברך, בכל ניסי הגאולה הראשונה אנו אומרים תמיד "זכר ליציאת מצרים", הלא היא **לחקות בליבנו "אמונת השגחתו יתברך"**, ולדעת נאמנה כי לא בכוחנו ועוצם ידנו נוכל לצאת מתוך **הפיכת הצרות והמאורעות, ולהינצל מעול הגלות אשר על צווארנו בדרך טבע**, כי אם על ידי יכולתו המוחלט ברצונו הפשוט, כי חפץ חסד הוא, שאם, חס וחלילה, יעלה בצירוננו היות באפשרות לבוא לידי כך על פי המרוץ הטבעי, תישאר המחשבה זו נשחתת והיא לא תצלח.

רבי עזרי' ב"ר אפרים פיגו זיע"א, בינה לעתים חלק ב', דרוש ב - לשבת שמעו

ואמנם אחרי ידענו כי אריכות הקץ והתמדת הגלות אנו גרמנו לעצמנו, ראוי לנו לדעת אי אלו הן הסבות העצמיות למען נשתדל בתקון עותתן. ואם כי בעונותינו ודאי רבו כמו רבו ואין להם מספר, נזכיר מהן ג' היותר מוחשב ומפורסמות בדורנו זה, כי כל דור ודור כפי מה שהוא מעכב את הגאולה.

...הב' וגדולה היא גם כן ועצמית מאד, והיא בטול כוונתו ית' בגזרת הגלות, כי שמו מורה על עצמו היותו השתעבדות והכנעה תחת יד המושלים עלינו, ואנחנו מבקשים בכל עוז לפרוק עול ולבלתי השתעבד אפילו למי שחוייבנו להכנע אליו כפי דת תורתנו שתתעלה:

רבי עזרי' ב"ר אפרים פיגו זיע"א, בינה לעתים חלק ב', דרוש א' - להספד

והנראה לי בישוב כל זה, כי הכוונה הכוללת במאמר הוא להורות עוצם אהבתו יתב' את עמו ונחלתו. כי כל מחשבותיו אלינו להיטיבנו, ובעידן ריתחא יבקש צדדים

להמעיט העונש ולסבב יתיסרו ברע במעוטו, ודטבא להו עביד להו כדי שינצלו מעונש יותר חמור. וכבר נודע מדרשתם ז"ל (ב"ר מד כד) **על מראה בין הבתרים שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו ע"ה במה אתה רוצה שירדו בניך בגיהנם או במלכות, ובאה המסקנא שהובררו המלכיות להנצל מדינה של גיהנם.**

ואצל חרבן הבית נאמר מזמור לאסף אלהים באו גוים וגו' (תהלים עט א), ודרשו בו (קדושין לא ב) קינה מיבעי ליה אלא מזמור ששפך אפו בעצים ובאבנים ולא המית את בניו וכו'. הנה כי כל ישעו ית' וכל חפץ להקל את העונש בתת להם יסורין ממרקין כי בס ינצלו מהעונש העתיד החמור והקשה יותר, אלא שהבריות עיני בשר להם ולא יחכמו ישכילו אחריתם העתיד לראות את הנולד, **אלא ישימו לנגד עיניהם המזדמן בעת ובעונה הזאת, וישתדלו לפרוק מעליהם הצער ההווה ואם מעט הוא בערך הבא,** באין מבין כי בחלופו מרה תהיה באחרונה, ואלהינו מרחם מרחיק השגת ההשתדלות הזה לטוב לנו כל הימים :

...וזה יתבאר במה שראינו למשה ע"ה שנה במשנה תורה מדבריו ית', כי הוא אמר ועתה הניחה לי ומשה אמר הרף ממני. אלא ודאי הענין הוא מה שפירשו ז"ל (שמו"ר מב י) על ועתה הניחה לי (שמות לב י) וכי תופש הייתי וכו', כי כל ימי נצטערתי על זה איך יתכן שמה שאמר ה' בשלילה שיניחתי ואל יתפלל יפרשו על הפכו, והוא ית' יצוה יניחתי ויערב משה על לבו לעבור על צויו, כי הלא לירמיה ע"ה אמר ואתה אל תתפלל וגו' (ירמיה יד יא), ובדבריו ית' עם משה לבדו שלא היו שם ישראל לא היה צריך לדבר בחירות הפך הכוונה כדי שלא יבינו ישראל כאשר יקרה במשל הפדגוג. אבל הכוונה לפי קצורי, משה ע"ה בארה בשנותו מלשון ועתה הניחה לי ללשון הרף ממני.

והוא כי משה דקדק מלת ועתה למה לא אמר סתם הניחה לי, אלא ודאי רצונו ית' לומר מה שאני מצוה לך הוא שעתה בלבד לפי שעה בעידן ריתחא קמייתא תניחני שתפוג חמתי, אבל אח"כ לא תניחני אלא התפלל ותפוס בי. לכך בארה משה שאמר לו ה' הרף ממני, ר"ל לא צוני על ההנחה המוחלטת אלא על הרפיון בלבד שהוא ממש נתינת מעט הנפשה, כעין (השע) [ושית] ממני ואבליגה מעט (איוב י כ). הרי שאם לא היה ה' מעוררו על ככה לא היה בידו של משה להתפלל, ואעפ"י שהיו שם כמה צדיקים ובתוכם משה לא הספיק זכותם כלם יחד, כי לא עשה בשבילם ממילא לבלתי בא לידי גזרה, וגם אחר הגזרה לא היה מי שבטלה אלא בשביל משה, ולא מחמת עצמו אלא בשביל מה שהזכיר לפנינו יתברך זכות האבות המתים ע"ה, אלמא הצדיקים המתים הם חביבים יותר מבחייהם. **ואם כן ודאי היה מספיק כח מרע"ה לבטל גזרת הגלות והחורבן כיון שהיה אחרי מותו, וימשך מזה רע יותר גדול לישראל חלילה.** לפיכך הקדים יתברך הרפואה לזה בהעלים קברו מן העין :

רבי עזרי' פיגו⁴⁹² זיע"א, בינה לעיתים חלק ב', דרוש לה

וע"כ כפי קו הדין הגמור בא הצווי (גיטין ס ב) **דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכתבם, כי איך נגלה מסתורין של מלך.** אבל עונינו ענו בנו וגרמו על כרחנו, מחמת השכחה הנמשכת מהצרות, להפר התורה משום עת לעשות לה' ולכתוב הדברים שבע"פ. אכן עלינו מוטל לקבלם עלינו ועל זרענו כאשר נמסרו עד מפי הגבורה ית' שמו, והוא מה שאמר משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו' :

רבי יהודה עוזיאל⁴⁹³ זיע"א, בית העוזיאל⁴⁹⁴, דרוש ד, פרשת וישב

⁴⁹² הי"שלי"ט – ה'ת"ז

⁴⁹³ רבי יהודה עוזיאל השני זיע"א – ממגורשי ספרד, (אולי היה רבי יהודה בן רבי שמואל עוזיאל שהיה חתן רבי

יצחק פאלאגיי כנזכר בספר התקנות בתקנה של שנת שמ"ח). כמו"כ חיבר פירוש על פירש"י הק'

⁴⁹⁴ ויניציה, הי"שס"ד

ולזרעך וגוי' ואמר ליעקב בעצמו לך אתננה, והיה מן הראוי שהוא יהי' מתעורר לראות **אם יכבשנה ושתהיה שלו ועם כל זה לא רצה לדחוק את השעה ולא לעורר את האהבה עד שתחפץ ורצה להתישב ולהיותו גר כאבותיו** לפי זה הפי' יהי' מגורי לשון גר, ואם לבי' או' שבזה גלה ההפרש שני שביניה' זה שלמעלה ג"כ ספר **תולדות עשו הורה גאותו וגאוונו איך השתדל בכל עזו לעשות לו בית ומלכות ולזה עשה אלופים**⁴⁹⁵ **שבהכרח הוא שכל אלוף ואלוף מהם יהי' להם עבדים רבים ומה יתגדל ויתרבה מלכותו וממשלתו ואמר הכתוב ביעקב שענותנותו ושפלותו היה כל כך גדול שבכל תולדותיו' לא נמצא מלך ולא שר ולא שלטון אלא יוסף וז"א אלה תולדות יעקב יוסף** ר"ל בכל אלה התולדות על יעקב שמנה למעלה לא נמצא בהם מלך ושלטון אלא יוסף וגם כן לא נתילדו ליעקב אלא ע"י סבוכים וגלגולים...

ואני אוסיף מעט מענייני נקיות הדעת⁴⁹⁶, שמא יבואו להתבלבל כאן אותם בעלי הדעות המשובשות...

שעשו חיפש להקים צבא לכן תולדותיו כתיב בהם אלופים...

אבל אנו מזרע יעקב אבינו ע"ה, אין אנו מחפשים שררה ולא תארים כגון 'אלופים' ו'שר' וכיו"ב....

אזי שמא יאמרו והנה יוסף הצדיק ע"ה נהיה למלך, על כן נאמר לא מתוך בחירתו האישית, אלא מתוך רצון ה', שהרי כל הרודף אחרי השררה השררה בורחת ממנו, וק"ל.

רבי יהודה עוזיאל זיע"א, בית העוזיאל⁴⁹⁷, דרוש ד' לפרשת ויגש

ההבדל הגדול שיש בין עשו ליעקב והוא שעשו הלך לארץ לא לו והשתדל במלחמת החורים בכל מאמצי כחו להוריש גוים לא לו ושלא נדרש לא להקב"ה ולא לאבותיו וזה מפני גודל רשעו כדי שלא ישב בארץ כנען ארץ הקדושה שהיא ארץ אבותיו. ויעקב היה בהפך שעם היות שזאת הארץ במה שהוא היה יושב היתה ארץ כנען שהיא הארץ אשר אמר לו השי"ת לאברהם לזרעך נתתיה את הארץ וגוי' ואמר יצחק כי לך ולזרעך וגוי' אמר ליעקב בעצמו לך אתננה. היה מן הראוי שהוא יהיה מתעורר לראות אם יכבשנה ושתהיה שלו ועם כל זה לא רצה לדחוק את השעה ולא לעורר את האהבה עד שתחפץ ורצה להתישב ולהיותו גר כאבותיו לפי זה הפירוש יהיה מגורי לשון גר:

רבי יעקב די אלבה⁴⁹⁸ זיע"א, תולדות יעקב⁴⁹⁹, פרי' וישלח, דף לא ע"ב

⁴⁹⁵ דהיינו הקים צבא

⁴⁹⁶ דהיינו נקיי הדעת שבירושלים, שהינם נקיים מה'דעת' עץ הדעת טוב ורע, דעת בגימ' ערב רב, נקיים מאותם

ערבוביות למיניהם...

⁴⁹⁷ ויניציה, הי"שס"ד

⁴⁹⁸ מקום הולדתו איננו ידוע, אך כנראה שהי' ממגורשי ספרד בגיל צעיר. התיישב בעיר פלורנציאה (פרינצה)

באיטליה, שם שימש ג"כ כדרשן ור"מ בת"ת.

⁴⁹⁹ ויניציה, הי"שס"ט (לבוב, ה'תרנ"ג)

מתוך כריכה פנימית:

הקול קול יעקב

קול ד' בכח קול ד' בהדר, לשים בכח אלו הדרושים הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופי'

על אדני הדפוס כדת ונימוס עניינים מועילים לשבתות ולמועדי' ולימים ושנים פנים מפני' שונים פרד"ס

רמונים.

חברם בן עמר"ס... כמהר"ר **יעקב די אלבה** נר"ו.

וזו היא כונת דוד ע"ה במזמור כ"ב למנצח על איילת השחר מזמור לדוד לומר שהאבות סימן לבנים יאמר על איילת השחר שיעקב היה שלישי למאורות וגם רז"ל על פסוק **השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באיילות השדה שהאבות נקראו איילות שמהירו את הקץ** כמ"ש מדלג על ההרים וגם מלת השחר רומז על יעקב ויאבק איש עמו עד עלות השחר...

דהיינו מתי מתקיים בנו 'מדלג על ההרים' כאשר לא עוברים על איסור השבועות שהרי **השביען באבות ובאמהות...**

רבי שמואל ב"ר אברהם אבוב **'הרשב"א'**⁵⁰⁰ זיע"א, שו"ת דבר שמואל, שאלה שעה, טופס כתב בשם הישיבה הכללית יע"א על ענין שבתי צבי⁵⁰¹ ונתן העזת⁵⁰²

זכרון לבני ישראל

אחינו כל בית ישראל שמעו, עת לעשות ליי הגיע עת לדבר ולא לחשות...:

... דברי חכמים בנחת אינם נשמעים, חסרה מקרבו וסרה קנאת סופרים קנאים פוגעים בו, כי גם רדף אותם קול עלה נדף, חכמים יצפנו דעת ובינת נבוניו תסתתר, וכמעט נעשית תורתם פלסתר, בפני עם הארץ הפריזו על מדותיהם ויחפאו דברים אשר לא כן להתרצות עמהם, ומסתפינן להו מהאי קרא יאיר לגדולים נתיב, ואשמם בראשיכם כתיב, על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוי החשבון פן שגגת תלמוד כגון זה תהא עולה זדון, ואחד שוגג ואחד מזיד בחלול ה' על הדבור ועל השתיקה יהי נדון, ואף זו מן התוכחות היא שעמדה לנו לזכרון של פורענות איש ממנו לא יכול הוסף להתאפק לכל הנצבים עליו עד היום מהרבה אבות נזיקין ותולדותיהן שלא פסקה זוהמתן וצערן כל צער הגדול הנפתח מעת התחדש סבתם הנזכרת ומי הוא זה לא יבין את פעולות ה', **משפטי אמת צדקו יחדיו במדה כעד מדה לא בטלה, שתחת אשר לא עמדה עדתנו בשבועתם הכתובה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, ובאו לכלל טעות באו לכלל כעס ועונש השנאה העזה המתעורר כהיום לנו בין האומות, בכל המקומות תשימונו מדון לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו באמרם הזאת העדה הקדושה שיאמרו כלילת יופי החכמות רבתי בדעות שרתי באמונות אשר מקדם קדמתה ועד עתה כל כלי יוצר עליה כאימת מלך ושרים שמדות וגירושין לא יצלח וכל לשון תקום אתה למשפט תרשיע, ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בה אין מזיזות אותה ממקומה מהיות נאמנת בברית תורתה וקבלתה וקיימת במאמרי תקוני סופריה וחכמיה...**

והוגה על ידי החכם השלם כמוה"ר יצחק גרשון נר"ו.

מעבר לשער הערת המגיה רבי יצחק גרשון זיע"א.

הסכמות מאת (בעמ' האחרון): הסכמת חכמי ויניציאה בתאריך כ"ד אלול ה'שס"ח): רבי נ' ציון צרפתי, רבי ליב סרוואל, רבי יצחק גרשון, רבי יוסף סאמיג'ה, רבי יוסף פארדו, רבי נחמן חנין, רבי אבשלום אלמושנינו, רבי שמעון חביב זיעוועכ"א.

⁵⁰⁰ רבי שמואל ב"ר אברהם אבוב **'הרשב"א'** זיע"א - נולד בהמבורג (גרמניה) בשנת ה'ש"ע, הוריו היו מאנוסי פורטוגל. למד בישיבה בוונציה (איטליה) תורה אצל רבי דוד פרנקו זיע"א (ואף נשא לאשה את בת רבו), וכן מדעים ולשונות. חכמי איטליה הכירו בגדולתו הן בגללה והן בנסתרו, היות והתפרסם כמשיב תשובות בהלכה נהגו לכנותו בשם כבוד **'הרשב"א'** לרמוז אל ר' שלמה אדרת (הרשב"א) שהיה גדול המשיבים. כיהן כרב בוורונה, לאחר שנים אחדות חזר לוונציה והחל לכהן כראש ישיבה. במשך 45 שנה כתב את ספרו "דבר שמואל", נהג לארח בביתו שבונציה שד"רים מארץ ישראל.

עבר תלאות וצער רב במיתת בניו הקטנים ובשנת ה'ת"ן יצא לגלות.

בשנת ה'תנ"ד קרא לבני ביתו ולתלמידיו ומייד שסיים את צוואתו השיב את נשמתו ליוצרה בא' אלול, אבל כבד מאוד היה בכל איטליה על פטירתו.

חיבר את הספה"ק: שו"ת **דבר שמואל**; פירוש למסכתות קדשים; **תאות דוד** כתיבת סת"ם והכנת תפילין; חיבר קיצור של משנה תורה למרב"ם; **ספר הזכרונות** "דברים הראוים לכל איש ישראל ליתן לב עליהם על תיקונם" (ביטוי זה מצוטט בכמה מקומות במגן אברהם על שו"ע או"ח).

⁵⁰¹ ימ"ש
⁵⁰² ימ"ש

וכי היום הלא גדלה בושטנו מאז הקימו מדינה שהמוסר האנושי והתורני שלה התעוות, ר"ל בכל מיני צורות, אוי מה היה לנו

ועי"ש מי ומי ההולכים נגד ש"צ ונתן העזתי ימ"ש...

וכן טופס הנ"ל העותק ע"י רבי טוביה ב"ר משה כץ הרופא ממיץ זיע"א, מעשה טוביה חלק ראשון, עולם העליון מאמר ששי, טופס פתשגן הנ"ל... (ראה שער האחרונים, חכמי אשכנז)...

להלן החתומים על פתשגן הכתב:

רבי יעקב הלוי זיע"א	רבי שמואל אבואב זיע"א
רבי שלמה חי סראואל זיע"א	רבי משה טריויס זיע"א
רבי סניאור נ' דנן זיע"א	רבי משה זכות ⁵⁰³ זיע"א
רבי יצחק מן הלויים זיע"א	רבי יוסף אלואלאנסי זיע"א
רבי יעקב ב"ר רפאל מאנקונה (סופר הבי"ד) זיע"א	
רבי ברוך אלפארין זיע"א	רבי מנשה מררי זיע"א
רבי משולם לוי זיע"א	רבי יוסף ישורון זיע"א
רבי יעקב צוידאל זיע"א	רבי יצחק ברוך קארוואלנו זיע"א
רבי דון יצחק אברואנל זיע"א	
רבי ברוך הלוי הרופא זיע"א	
רבי משה מררי זיע"א	
רבי יעקב ב"ר משה הלוי דיין זיע"א	
רבי שמואל ב"ר אברהם אבואב (דיין) זיע"א	
רבי שלמה חי ב"ר נחמיה סראואל (דיין) זיע"א	
רבי שמעיה ב"ר רפאל דאואיניש זיע"א	רבי יצחק רודריגו זיע"א
רבי שמואל צמח זיע"א	רבי שלמה אלצייג זיע"א
רבי שלמה רומנו זיע"א	רבי שמואל נאמיאש זיע"א
רבי אברהם שלום זיע"א	

⁵⁰³ רבי משה ב"ר מרדכי זכות 'הרמ"ז' זיע"א – נולד בסביבות שנת ה'שפ"ה, באמסטרדם. בן למשפחת אנוסים מפורטוגל שגלתה לאמסטרדם, נין ונכד להיסטוריון והאסטרונום רבי אברהם זכות זיע"א. למד בבית המדרש "עץ חיים" של קהילת אמסטרדם שנוסד על ידי רבי מנשה בן ישראל זיע"א, על מנת ללמוד קבלה עבר לעיר פוזנן שבפולין שם למד אצל רבי יצחק מפוזנא שהיה תלמידו של רבי שפטייל בן השל"ה זיע"א. ובשנת ה'ת"ה עקר ל-ורונה באיטליה, שם למד קבלה אצל רבי בנימין הלוי זיע"א (תלמידו של רבי חיים ויטל זיע"א). מסופר עליו כי בצעירותו למד את השפה הלטינית, ולאחר שעמד על דעתו, צם 40 יום ולילה בתקווה לשכוח אותה. לאחר מכן התיישב בונציה, שם היה למגיה ספרים. לפי הצעת תלמידיו עבר בשנת ה'תל"ג למנטובה, שם ייסד ישיבה אליה נהרו תלמידים לרוב, מבין תלמידיו הידועים הינם חתנו וממשיכו בראשות בית-מדרשו, רבי בנימין הכהן ויטאלי מרג"ו ורבי אברהם רוויגו זיע"א. וכן שימש כרב העיר תמורת שכר שנתי של 300 דוקטים. וכן ייסד בישיבתו מפעל העתקה של כתבי האר"י הק' זיע"א, ומהם נפוצו כתבי האר"י באירופה. מבין פעולתיו בהעתקת כתבי האר"י ליתא סינן כתבי תלמידי האר"י, והגיע למסקנה כי הכתבים היחידים בהם ראוי ללמוד את תורת האר"י הק' הם כתבי רבי חיים ויטל זיע"א, אותם כינה "סולת נקיה" ו"מקובלים מפי עליונים", ושלל את הלימוד והעיסוק בכתבי תלמידי האר"י האחרים. חיבר את הספה"קים: המחזה תפתה ערוך, (ונציה, ה'תע"ה); שו"ת הרמ"ז (ונציה, ה'תקכ"ה); אגרות הרמ"ז (ליבורנו, ה'תק"ס); אם לבניה; רמז הרמ"ז; יסוד עולם; ערכי הכינויים; פירוש על ספר הזוהר; יודעי בינה - פירוש נוסף על זוהר בראשית עד פרי ויצא; קול הרמ"ז - על המשניות; קול הרמ"ז - דיני כתיבת סת"ם על פי הקבלה; בית תפלה ודברי הימים - סדר תפילות ע"פ האר"י; מלבד כך הי' ג"כ משורר ומצוים בכתביו פיוטים שחיבר. במנטובה ישב הרמ"ז עד יום מותו, ט"ז בתשרי ה'תנ"ח, ומנו"כ במנטובה.

ר' נתן בנימין זיע"א

רבי יעקב ב"ר משה הלוי (דיין) זיע"א

רבי משה ב"ר יעקב טריויס זיע"א (דיין)

רבי סניאור ב"ר אברהם נ' דנן זיע"א (דיין)

רבי שמעיה ב"ר רפאל דואיניש זיע"א רבי יצחק רודריגו זיע"א

רבי שמואל גנדור זיע"א

רבי יעקב ב"ר משה הלוי זיע"א (דיין)

רבי משה בן הישיש ב"ר יעקב טריויס זיע"א (דיין)

רבי סניאור ב"ר אברהם נ' דנן זיע"א (דיין)

רבי שמואל ב"ר אברהם אבוהב 'הרשב"א' זיע"א, שו"ת דבר שמואל, תשובה שעו, טופס כתב אחד שכתב בשם הישיבה הכללית לעוד אחת על ענין הנ"ל

ומכאן מודעא רבא אליכם ראשים חכמים ופרנסי הדור שבקהלה ההיא שכל אשר לא יחוש לגזרתינו זאת ויאכל וישתה במזיד ביום צום התענית הנזכר, תהי המשרה על שכמם לקבל העדות על פי ב' עדים כשרים ולהודיע בכתב לנו שם או שמות העבריינים כדי שבתרועה וקול שופר נריע במחנה העברים ונכריזהו ונפרסמהו למנודה ומוחרם וארור הוא לכל ישראל ככל אלות הברית הכתובות בספר תורת משה וענו כל העם ואמרו אמן, ונשלוח נשלח ספרים ביד הרצים לקהלות גדולות שבגולה שיעשו גם המה כמונו לקללו ולהחרימו בשמו ברבים ויהיה בנח"ש עד ישוב ונחם מרעתו ותהיה תשובתו ניכרת מתוך מעשיו לחכמי עירו יושבי על מדין תמימה בלי שום ערמה ואז במעמד ג' מהם יתירו לו הנדוי והחרם כדין וכהלכה בתת כופר נפשו לצדקה כפי הנראה בעיניהם, וגזרתנו זאת תקרא במשך עשר שנים רצופות כל שנה ושנה בכל בתי כנסיות ההם יום שבת קדש קודם ר"ח אב וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, **ובמטותא מנייכו אחי ומרחמי לא תרחקוניה, לא תעירו ולא תעוררו את האהבה עד שתחפץ למען ישוב ה' מחרון אפו ויתן בלבנו אהבתו ויראתו ויעזרנו על כבוד שמו וימהר יחישה מעשה פדותנו בנחמת ציון ובנין ירושלים והיכלו, יראו עינינו וישמח לבנו:**

כמו"כ התשובה הנ"ל מובאת עוד בספר 'זאת תורת הקנאות' להיעב"ץ זיע"א, עמ' כה ע"א

מכתב האלקי מהרש"א בשם הישיבה הכללית לקהלה הנחשדת נמצאו בה בני בלעיל מכת ש"צ שרי.

המהרש"א – ר"ת 'מורנו הרב שמואל אבוהב' זיע"א

רבי שמואל ב"ר אברהם אבוהב 'הרשב"א' זיע"א, שו"ת דבר שמואל, תשובה שעו, טופס כתב פרטי שכתב על ענין הנ"ל לכמוה"ר יעקב ששפורטש לאמשטרדם

אמירה נעימה כתיבה יהבו לן מעשה ידי אמן, בקי בחדרי תורה דחיליה לאורייתא יאה ורב גובריה ומי בתיקוני זהירי שפת חכמה ה"ה בינת יקרת חמדת אגרת מעכ"ת אוגרת ומצוחצחת בצחות לשונו לשון של זהורית כשלג ילבין בה אמרות טהורות ומבליע

בנעימה רמזים נכונים למבין גדולים חקרי לב יעידון יגידון כולם כי המליץ בינותם וגבר חכם בעוז כוננם כגבור יעיר קנאה ללמד על הכלל כולו יצא, וישב כמטהר וכמצרף כסף בעומק תבונתו ויושר דרכי דרישותיו וחקירותיו, אשר כל המרבה לבדוק בהם הרי זה משובח יסודותם בהררי קדש, דברי תורה ודברי קבלה דמלפי הדדי טובא, לברר וללבן עלי עת קץ תוכן אמיתות טופסי כתבי הספורים והאגרות מושכי לבות בני אדם אחריהם ובחזקת ברי קולטין אותן לדעת ושלא לדעת הן הנה אשר זה כמה ימים ניתנו אלינו בקולי קולות ושמועות יבהלונו ובכל קהלה וקהלה קול הקריה חומה תשואות תשובות מלאה ואין אתנו יודע עד מה ועל מה אדניהם הטבעו אם אותותינו לא ראינו לקיים כל איש ואיש את הרשום בכתבו האמת בלתי רופפת שאין בה דופי וכיעור ולחזקה שאין עמה טענת ספק וערעור והאמנו לקול האות הראשון הכתוב בהטייתם לטובה אפי' ע"פ אחד ותופשי התורה משתוממים על המראה ומבחינים מתוכה דלות גלותינו עדת זרע קדש ומצבתה להווה.

איכה יועם זהב ספרי נבואות והקבלה בעיניהם ויבא גוי צדיק שומר אמונים לדבר בדברים העומדים ברומו של עולם מעשה אלקים המה, והמכתב מכתב אלקים הוא כי מדי דברנו בו מרוממותם לבבות חכמים יתמהו, ורעיוני נבונים מאירים יתמהו, כאשר ידבר איש ברעהו ורוח אפינו משיח ה' נלכד בשיחתם של בריות שיחת חולין, כאילו היה אנוש כערכם אלופם ומיודעם ופרנס לפי הדור, לא כמו שתארוהו נביאי האמת והצדק פאר כל הדורות עומד לנס עמים, והרי כל הפוגם בו כפוגם בנבואתם הנאמנה, ומה מאד יאות בעת שיאמר ליעקב ולישראל אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו, באו וראו עד היכן הגיע כח אחינו בפחזותם לחטוטי שכבי ולהניע עצמות המתים מקבריהם כנשמע מעיר אמשטרדם, מי שמע כזאת מי ראה כאלה אשר על זה בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם רתת וחלחלה כי יזכרו מקדם ניסי א-ל **מאז נשאנו**

מכמה הרפתקי בישי דעברו עלן בדיל מחשבי קיצין ומתנשאים להעמי

חזון ומלכא משיחא דלאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, אי לזאת ידו כל הדוים ולבם למאד יתר וחרד, אמנם בראותם כי מתאמצת היא ללכת התעוררות התשובה בכללות העדה, ומי יתן והיה לבבם זה להם נכון באמת כל הימים ותקיים בסם אם ספקות שלכם כך ודאית שלכם עת הזמיר יגיע בע"ה על אחת כמה וכמה בין דא לדא שרים עצרו במלין כי חששו עצמם מחטאת אם ירפו ידים גם ממלאכתן מלאכת הקדש ובכן נראים הגדולים נשמעים לקטנים כדי שמכל שכן יהיו הקטנים נשמעים לגדולים ולחכמים יודעי בינה לעתים בשגם ימצא טוב ההכנה דרבה היא, להיות מעיר לעזור ולכל הבא לטהר מסייעין אותם להזהירם בדברי כבושים ותקנות קבועות במסמרות נטועים יתקנו בע"ה בל ימוטו לעולם לאפרושי מאיסורא ולמגדר מלתא באמור להם והרמ"ז⁵⁰⁴ ומלחמתם כנביא השקר שאף אם לא תתקימנה השמועות שכבר באו כדאי הוא וגדול כח התשובה שלמה לקרב הגאולה ואם בקיום והעמדת האמיתות כשהיה עדיין הדבר שקול לו אנו מצפים כי בא יבא ולא יאחר ולה' אנו מיחלים ימהר ויחשה מעשהו למען שמו הגדול, ואז נאמר בטוב מאמר בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים לשעבר, ומשכילי עם יבינו לרבים שבהצנע לכת עם אלקינו נתנהג במעשינו שעיקר העבודה היא שבלב - לא בקול המולה כקול מחנה כי חובה עלינו לחוש הרבה לשנאת אויבינו ולהתרות כל אחד בקהלתו אם לא תשמע לקול מרחשים קנאה את מעוררת עלינו בין האומות תשימנו מדון לשכנינו ואויבינו ילעגו לנו, ולדברים של טעם כאלה אין להשיב מן השמים ירחמו, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש אחד מישראל ק"ו של רבים כאשר הפליגו רז"ל לזרזו והמסות הגדולות הראשונות מאז השמיעונו **ומי לנו גדול באחרונים כהרמב"ם ז"ל**

אשר הניח עמנו דוגמא לדורות לטוב סדר הנהגתינו באגרתו החשובה אגרת תימן ובסופה איזן וחקר דעתי את העם בטוב טעם להודיע מה שהיה ומה

שהיה באחרית הזעם, והלא כה דברינו פה לפני עמינו אל תרבו תדברו

גבוהה גבוהה מה תעירו ומה תעוררו את האהבה בהרמת קול עד שיחפץ

הבורא לגלותה לעין כל, במטותא מנייכו לא תרחקוניה אהבו את השמא

והמאמין לא יחיש ויעשה לו רב להסתלק מן הספק ואל ירבה לאסר

אומדות ולקיימן בפרסומא פן יחטא בשפתיו כי טוב ויחיל ודומם לתשועת

ה', גם אנכי אשמרה דרכי מחטוא באריכות לשוני.

סוף דבר כשם שכיונה דעתנו לדעת מר הרחבה בספקותנו וטענותיו **מן המוחש מן המושכל ומן המקובל**, מובטחנו גם כן לכיון יחד לדעת הרמוז"ה בהנהגת בני קהלתנו

⁵⁰⁴ הרמ"ז – רבי משה זכות מלוחמי ה' נגד כת השבתאות ימ"ש

כהיום להתנהל עמה לאטם עד יתבארו ויתלבנו הדברים מעצמם ולחזק ידיהם בהתמדת תשובתם והנה עד היום לא נתגלה לנו באמתות מציאות הדברים יותר ממה שנתגלה למעלת כבוד תורתנו בזמן כתיבת אגרתו היקרה ולא בא אלינו מכל ענין זה שום כתב מחכמי ארץ ישראל או מחכמי קושטאנטינה, אם בא יבא מאתם קיוסאיזה דבר אמיתי וראוי להודיעו לא נמנע טוב מבעליו בהרצות להם הדברים כהוייתן שכך היא חובתנו וכך יפה לנו ובעודנו אסירי התקוה כולנו יחד נשא לבבנו אל כפים אל א-ל בשמים נא ברחמיו המרובים יחמול על עמו צאן מרעיתו יהיו בתיהם שלום מפחד ולא ישמע עוד שוטר ושבר באהליהם ומכל צרה ונזק יצילם כי על זאת יתפלל כל חסיד אליו לעת מצוא בלבולי המבוכות הללו, הוא ברחמיו יאמר די לצרותינו וימלא כל משאלותינו לטובה בהצמיח לנו ישועה בקרוב ברוב עוז ושלום :

תלמידיו ותלמידי תלמידיו של הרמ"ע מפאנו

רבי חנני' ממונציליסי⁵⁰⁵ זיע"א, ביאור מספרים תהלות יי' על פרק שירה⁵⁰⁶, עבים אומרים ישת חושך סתרו סביבותיו סוכתו חשכת מים עבי שחקים

...וכן המחבת ברזל שהראה הב"ה ליחזקאל במראה הנבואה אינו אלא משל בעלמא להסתיר פנים הכתוב בתורה כד"א "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" ואז בשעת החרבן כדי שתתקיים הגזרה לא רצה הב"ה שיכנסו לפניו תפלותיהן של ישראל ודייקא נמי קרא דקאמר "ביום ההוא דווקא דהיינו בשעת החרבן" וע"ד החרבן בלבד ולא זולת דאלת"ה קשה מ"ט מצלינן האידנא בגלותא וביומא רעבא והלא כל התפלו' והברכות יהיו לשוא ח"ו וזה אינו שהרי כמה חסידים וישרים בלבותם התפללו ונענו כגון דניאל וחביריו וכגון ר"ח בן דוסא ואבא חלקיה ורב יהודה וזולתם מן הישרים והתתמימי' דבטרם יקראו הב"ה עונה אותם ונעתר לעולמו בזכותם ואין ההסתיר פנים אלא על דבר הגלות לבד כד"א אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ ומשום הכי לא מצינו לשום א' מן החסידים שנתנו נפשם ומאודם להתאמץ בתפלה על אורך הגלות בלתי דניאל ומשום שאותו הקץ היה מפורש בפ' אך הגלות הארוך הזה שלא נתפרש זמנו עליו נאמר אם תעירו ואם תעוררו וגומר כדלע"י אמנם על כל שאר הצרות שלא יבואו על הצבור בודאי עיני קב"ה עלינו עינא פקחא דלא נאים ונטיר תדירא כד"א הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל ופ' מלא הוא בתוכחות ואף גם זאת בהיותי בארץ אויביהם לא מאסת' ולא געלתים וגו' ואין כה' אלקינו בכל קראנו אליו מקשיב את תפלתנו בודאי ואין הענן מבדיל ולא המחבת ברזל מפסיק אלא החטא כד"א כי אם עונותיכם היו מבדילים וגו'...

רבי אליעזר נחמן פואה⁵⁰⁸ זיע"א, הגדש"פ מדרש בחידוש, ד"ה עברים היינו

עבדים היינו דבר ידוע הוא שכל הפירות הנלקטים קודם ביטולם אינם מתקיימים וירקבו. ואף אותם שנתבשלו על ידי השקאה גם הם לא יערבו וימתקו כאותם שנתבשלו מאליהם כדכתיב וממגד תבואות שמש. כיוצא בזה גאולת מצרים לפי שהוצרך כביכול הוא ית' לדלג על ההרים ולקפץ על הגבעות ולגואלנו קודם הזמן והוא כעין לקיטת הפרי קודם זמנו, וזה היה גרמה לכל הרעות שנתהוו אח"כ. והענין הוא כי מפני גלולי מצרים שנטמאו בהם ישראל כדכתיב איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים נטמאו נכנסו במ"ט שערי טומאה מחמשים שבהם. ואילו לא היה ממחר הוא ית' להוציאנו משם והיינו נכנסים בשער החמשים לא היינו יכולים לצאת משם עדי עד. כי הטומאה היתה סובבת אותנו מכל צד והיינו נהפכים לעם

⁵⁰⁵ רבי חנני' ממונציליסי זיע"א - מתלמידיו של הרמ"ע מפאנו זיע"א

⁵⁰⁶ מנטובה, ה'תכ"א.

מתוך כריכה פנימית:

הם שירות ברואי מעלה ומטה, מיוחסים לדוד המלך ושלמה בנו עליהם השלום עם פירוש שני המאורות, את המאור הגדול מספרים תהלות יי' ועל כפים ישאווהו שלשה מאמרות מאמר הפתיחה, מאמר הימים, מאמר הצפרדע, אשר איזן וחקר האלוף החסיד כמוהר"ר חנני' ממונציליסי זצ"ל אפס קצחו תראו וכולו לא תראו, כי לא הספיק לגמור את הדבר עד שנקרא אל השמים מעל. ואת המאור הקטן שפתי רננות אשר פעל ועשה האלוף כמוהר"ר גמליאל ביוצ, נפש האב ונפש הבן קשורות יחד לזמר לה' אלקים, טעמו וראו בהקדמתו ותראו נפלאות מתורתו, תורת ה' חפצו בכל החבור, דבר על אופניו דבור, דרושים לכל חפציהם יקרים ונחמדים כל חיד יאמר לי לי, ועדינים עלי דברי דודי עמ"י עש"ו.

הוגה בעיון נמרץ ע"י איש אמוני' בנן של גדולים, פרי קדש הלולים ה"ה כבחיר ה' נחבא אל הכלים, ע"כ לא נזכר שמו בשערים, אשר בהלכה מצוינים, גם הוסיף בו איזה הגהות בחדושי' והמציא מפתחות וכוונות להקל מעל המעיני' כאשר עיני כל תחזינה מישרים בחכמה בתבונה ודעת ובאהבה וחביבה רבה, מה' תהיה משכורתו שלימה איכ"ר ולי"ח:

⁵⁰⁷ ירמיה' פרק כט פס' י'

כִּי־כֹה־אָמַר יְקֹנֶה כְּלִי לְפָנֶי מַלְאֲכֵי לְבָבְךָ שְׂבָעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְּכֶם וְהִקְמַתִּי עֲלֵיכֶם אֶת־דְּבָרֵי הַטֹּב לְהַשְׁיִיב אֶתְכֶם אֶל הַמִּקְדָּשׁ הַזֶּה:

⁵⁰⁸ ממשפחת פואה המדפיסים, תלמיד הרמ"ע מפאנו זיע"א

אחר. ואפשר שהניצוצות שאמרנו בתחלת דברינו היו גורמים להם, וזהו אומרו הרי אנו ובנינו ובני בנינו דעד כאן רחמי האב על הבן, ועל כן לא הזכיר יותר. אבל ממילא משמע כל הדורות הבאים אחריהם משועבדים היינו לפרעה במצרים. ולפי שאמר לאברהם ואחרי כן יצאו התחיל למנות הארבע מאות שנה מלידת יצחק ולא מירידת מצרים כאשר היה ראוי. כי חפזון שכינה וחפזון של ישראל גרם שלא המתין לעת קץ ואלו היה אפשר להמתין לא היה מגיע אלינו שום דבר רע במדבר ולא בשאר ארצות ולא היה כח בטומאה לשלוט בנו, כי כיון שגזר הקב"ה גדולה לאדם וכל שכן לאומה שלמה, לדורי דורות גזרה. וזהו הכח הגדול והיד החזקה שהוצרך כביכול לו ית' כדי להוציאנו. לא שטרח ונתיגע לגואלנו כי כל הגוים כאין נגדו, וכל דיירי ארעא כלא חשיבין. אלא להיות אלקים שופט צדיק, וצאתם אז היה קודם זמנו וכמעט נגד הדין הוא הכח הגדול והיד החזקה שהוצרך ללמד עלינו סגוריא ולמצוא דרך שדבריו יקומו לעולם, ואם אמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, הכי הווי. כי התחיל המספר מלידת יצחק כאמור. ועל כן רצה שפרעה יאמר בפיו קומו צאו מתוך עמי, למען לא יהי מקום למדת הדין לקטרג. ועכ"ז על מספר הק"ץ שנה נתרעמה מדת הדין, ופייסה בהבטחה להשלימם לה בגלותנו זה כמו שכתוב אצלנו בפרשת לך לך בגר"ן ארנ"ן. והואיל ולקייטת הפרי קודם זמנו גרם כל הקלקול על כן הזהיר אותנו בגלותנו זה שלא לדחוק את הקץ למען לא יארע לנו כמו שאירע מגלות ההוא שהוצרך לגואלנו קודם הזמן, והיה גרמה לשוב בגולה, וכן הזהיר לאומות באומרו השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. ולכן טוב לנו להמתין בשמחה בישול הפרי כדי שיתלקט בזמנו ואז יתקיים לעד.

רבי שבתי באר⁵⁰⁹ זיע"א, שו"ת באר עשק⁵¹⁰, שאלה א

שאלה א' בטעם סדר משנה

שאלתני בני לתת לך טעם על סדר המשנה כי ראית חלוקים בדפוסי המשניות ולא ידעת על איזה מהם לסמוך וכן לידע החילוק שיש ביניהם ובמאי כפליגי עכ"ד: לשואל בענין נזקקין להשיב כהלכה. ע"כ אחוך שמע לי.

תשובה איתא בפרק במה מדליקין אמר ריש לקיש מ"ד והיה אמונת עתך חסן וגו': אמונת זה סדר זרעים עתך זה סדר מועד חסן זה סדר נשים ישועות זה סדר נזיקין חכמה זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות. פרש"י אמונת זה סדר זרעים שעל אמונת האדם סומכין להפריש מעשרות כראוי: חוסן לשון יורשין, ועל ידי אשה נולדו יורשין. ישועות סדר נזיקין מושיעין, מזהיר לפרוש מהיזק ומהתחייב ממון. ובירושלמי מפרשים אמונת זה סדר זרעים שמאמין בחי העולמים וזורע. ודעת זה סדר טהרות דעת עדיף מחכמה והוא אוצרו הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון ע"כ.

וכתב בעתי"ט דודאי ל"מ טובא לענין מחלוקת ואת כסתם לפי מ"ש כסף משנה, וחלק הסדרים לחלקים פנים כדמות שני לוחות כאשר תראה מדבריו. ובסוף כתב כי הדרך ישר שיכיר על זה ללכת בעקבי הרמב"ם עכ"ד.

⁵⁰⁹ רבי משה שבתי ב"ר מנחם מנדל חיים באר זיע"א – תלמידו של רבי יצחק מפאנו זיע"א [נחתנו של הרמ"ע מפאנו זיע"א] ורבי אהרן ברכיה ממודינא זיע"א [בעל מחבר הספה"ק מעבר יבוק], בשנת ה'תל"ג יצא בשליחות ערי הקודש בא"י לחו"ל, ונפטר בדרך שליחותו, בשנת ה'תל"ד.
⁵¹⁰ חוץ מספר שו"ת באר עשק שנדפס בונציא בשנת תל"ד נדפסו מספריו עוד: בשפלה אשתאול, והוא פסק בענין תפילין המובאים מעיר אחרת (וירונא תקפ"א); לב אבות על בנים, על הקדמה לפרקי אבות (ליוורנו, תקפ"ד), ועוד.
⁵¹¹ מתוך כריכה פנימית:

ספר באר עשק
 בו נתעסק הרב המחבר נר"ו בדברי שאלות ותשובות סובבות על קוטב העבודה ויראת ה' היא אוצרו המלאה לה אמיר דיבור והשערה וסברא נכונה מיוסדת על אדני הפוסקים ראשונים ואחרונים.
 וזהו שמו ה"ה מעלת החכם השלם דיינא נחית לדינא כמוהר"ר שבתי באר נר"ו שליח אדמת הקדש תוב"ב בויניציאה
 שנת גאלת עולם לפ"ק (ה'תל"ד).

ואין ספק כי מי לנו גדול ממנו והוא נותן טוב טעם ודעת בכל מסכתא ומסכתא ולפעמים נקח גם את דברי רב שרירא גאון ונוסיף ג"כ נופך קצת משלנו משום דרוש וקבל שכוונתו וכתוב ותן חלקנו בתורתך. ונאמר על מימרת ריש לקיש דקא דריש אמונת זה סדר זרעים. מלבד פר"שי ומה שהביא מן הירוש' אף אנו נאמר דקא דריש

אמונת על סדר זרעים לרמוז על מה שאמרו רבותינו בשבועות אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו האמנת דברים בו : אמונת זו סדר זרעים כי בספר הזה נרמז כל שלשה דברים הללו בו שבועה, **דרשו רבותינו על פס' השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו'.** **אם תעירו אום תעוררו את האהב' השביע הב"ה את ישראל שלא ירחקו ושלא ידחקו את הקץ דהיינו אהבת הב"ה לישראל המתעוררת ע"י שישראל מקבלין עליהם עול מלכותו ויחודו א"כ באמנת שנרמז בו יחוד ש"ש דהיינו אהבה צריך שנזכיר השבועה שהשביענו שלא לדחוק אותה ושלא לעוררה עד שתצא החפץ העליון:**

וכן אמרו נשבע הב"ה שלא יחליף את ישראל באומה אחרת שזה וזה מורים אהבת הב"ה לישראל ואהבת ישראל להב"ה ואהבה זו נרמז בברכות ובכל שאר מסכתות שבס' זרעים שכלם צריכים ברכות ומורים אהבת הב"ה לישראל שמברך להם תבואותיהם ואהבת ישראל להב"ה שמפרישים מעשרותיהם כראוי ומברכים עליהם א"י **כי הנשבע לשקר עובר אלאו דלא תשא וכן המברך ברכה שאינה צריכה עובר אלאו דלא תשא, ואם נפרש אמונת לשון קבלת דברים הרי כל סדר זרעים מדבר במי שמקבל להיות נאמן או חבר או נאמן על השבועות ככלהו איתא קבלה.**

ואם נפרשו לשון אמונה ירמוז כמ"ש רש"י שמאמין בה' וזורק בארץ הזרע ע"ד הלוח ילך ובכה נושא משך הזרע וכן מאמין ב"ה שיברך את פירותיו ולא יעכב מעשרותיו כאות שנעשה כהן כמו שכתבו התוס' הרי דכלהו לישיני מתפרשים באמונת זו ס' זרעים :

רבי נתן צבי פעיס זיע"א, אסיפת זקנים⁵¹¹ - ברכות, פתיחה למסכת ברכות

איתא בפ' במה מדליקין (ד' ל') אמר ר"ל מ"ד והי' אמונת כו' אמונת זה סדר זרעים כו' פרש"י ז"ל שעל אמונת אמונת כו'. ונוסיף ג"כ נופך ונאמר על מימרת ר"ל דקא דריש אמונת זה סדר זרעים לרמוז על מ"ש רז"ל בשבועות (ד' ל"ו) אמן בו שבועה. דרשו רז"ל ע"פ **השבעתי אתכם כו' השביע הקב"ה את ישראל שלא ירחקו ושלא ידחקו את הקץ. דהיינו אהבת הקב"ה לישראל המתעוררת ע"י שישראל מקבלים עליהם עול מלכותו ויחודו. א"כ באמנת שנרמז בו יחוד ש"ש דהיינו אהבה צריך שנזכיר השבועה שהשביענו שלא לדחוק אותה. ושלא לעוררה עד שתצא החפץ העליון כו' עכ"ל [שו"ת באר עשק סי' א'] :**

⁵¹¹ הכריכה הפנימית :

ספר אסיפת זקנים והיא שיטה מקובצת החדש קנקן חדש מלא ישן אתיא חיפוש מחיפוש לבאר כל חמירא בדברי רבותינו חכמי התלמוד ז"ל ומפרשיו רש"י ותו' ז"ל אשר נפזרו בספרן של צדיקים רבותינו הראשונים ואחרונים ז"ל בספרי שאלות ותשובות ודרושים לכל חפציהם ופירושיהן על הרמב"ם ז"ל וטושי"ע אשר המה יקרי המציאות ובחדרי אוצרות טמונים המה נאספו ונלקטו להיות דבריהם כגחלי אש ליהנות ולהתחמם כנגד אורן כקטון כגדול איש על דגלו באותות ואיש את שמו על מקומו יבא בשלום. מצויין בכל מאמר שם בעליו עמו ע"י הצעיר נתן צבי הירש אב"ד דק"ק מאנקביד ולע"ע בק"ק ווענגראב. בלא"ה הרב החסיד מ' יצחק יעקב ז"ל נכד הגאון בעל שו"ת פרי תבואה וקרוב ראשית נין ונכד להלבוש ז"ל ובעל יפה תואר ז"ל ומטה משה ז"ל ולהקדוש מ' יחיאל מיכל מנעמרוב הי"ד זי"ע.

זה יצא ראשונה על מסכת ברכות השי"ת יגמור בעדי לטוב להוציא לאור על כל השי"ס וללמוד וללמד לשמור ולעשות נס"ו.

ונלוה לו בסופו קונטרס מספר מקדמון הרא"ה ז"ל אשר שלח לי כ"ק אדמו"ר הרה"ק שליט"א מגור מבית גנזיו בגמר ההדפסה ללקט ממנו חידושים

הסכמות מאת :

רבי שלום מרדכי הכהן זיע"א (אבד"ק ברעזאן, בעה"מ הספה"ק דעת תורה וגילוי דעת, משפט שלום, ושו"ת מהרש"ם); רבי אברהם בנימין קלוגר (בנו של המהרש"ק) מבראדי; רבי יצחק מאיר אלטר זיע"א (האדמו"ר מגור בעל חידושי הרי"ם); רבי חיים הלוי סאלאווייצ'יק מבריסק זיע"א; רבי מרדכי סלאנים זיע"א (בהמ"ח הדרת מרדכי); רבי ישראל מאיר הכהן זיע"א, מהעיר ראדין (בהמ"ח "החפץ חיים", "שמירת הלשון", "משנה ברורה");

ונראה ביאור דבריו הקדושים בהקדם מ"ש בגמ' סנהדרין (ד' צ"ו) תלת מאה כודנייתא גרני דפרזלא כו' וכלהון בלעתנן חד דשא דירושלים. ולהבין מה נפקא מינה בזה. אמרתי ע"ד אפשר ורמז. דידוע דירושלים נקראת היראה (ע' בב"ר ע"פ ויקרא שם המקום ה' יראה) יראה שלם. והוא השער לה' אשר צדיקים יבואו בו. כמשחז"ל כל שיראתו קודמת לחכמתו כו'. **ומי שהוא שלם ביראה אפי' כל הרוחות שבעולם אין מזיזין אותו, והיא האמונה.** כמ"ש בספח"ק אשר המאמין באמת ואמונה שלימה אין דבר רע יכול ליגע בו.

ע' זוה"ק בהר (ד' ק"י ע"ב) כמשה"כ ואציעה שאול הנד כו'. ואח"כ כי תעבור במים אתך אני כו'. ואפי' יסורין אינו מדגיש כמ"ש בשו"ת מהר"ם מרוטינבורק דפוס פראג סי' תקי"ז. וזה אפשר שרמזו חז"ל. תלת מאה כו' כי השי"ן רומז לבינה (ע' ערכי הכנויים אות שי"ן). וזה לעומת זה שין כודנייתא היא שאינה עושה פירות רמז לס"א כמ"ש בזה"ק משפטים (ד' קיח ע"ב). גרני דפרזלא דבר דכורת ומחבל. וכלהון בלעתנן חד דשא (דשא דרך שם ע' שבת (ד' ע"ז ע"ב) היא היראה והשער כנ"ל) דירושלים היא היראה כנ"ל. כי מעט אור דוחה הרבה מהחושך כידוע:

וכל ההרפתקאות המטרידות האדם ח"ו. ע"י שנחסר מהיראה. ונחסר מהאמונה ח"ו. וז"ש ראשית גוים עמלק כו' כי מדתו לקרר האדם מהיראה כמ"ש אשר קרך כו' ולא ירא אלקים. ואח"כ באו גוים בנחלתך הם הם המדות רעות אשר שולטים ח"ו באדם לטורדו מזה ומבא. וז"ש חז"ל (תמיד ד' כ"ה) יחזיק באמונה יתירה:

וזה ע"י קבלת עול מלכות שמים בשכבו ובקומו. ואחרי' ימשך כל היום בעזרתו ית"ש. כמ"ש ואמונתך בלילות, (וע' בפנים הספר. מאמתי. בשם שו"ת הרי"ם ז"ל דתחלת החיוב של אדם הוא בק"ש של ערבית). ואיתא בזה"ק פקודי (ד' רל"ב) מאיך גרמתי קמתי קב"ה. דעיקר קבלת היראה ועוממ"ש היא לקבל עליו שהכל מאתו ית"ש. כמ"ש חז"ל בטל רצונך כו', כי הישראלי המקבל עליו עוממ"ש באמת. בעיניו יראה ולבבו יבין כי הכל מאתו ית"ש:

ובזה יבוארו דברי הבאר עשק הנ"ל. כי בקבלת עוממ"ש תלוי גם שלא ירחקו ולא ידחקו הקץ. הגם כי הוקשה לשמואל הנביא ע"ה במה ששאלו להם מלך וע' קומץ המנחה פ' תצא. שאני התם שהם הרהיבו זה. משא"כ בגלות החל שצירנו מכרנו וה' הסגירנו, וזה נראה שכל שרצו לפרוק מעליהם עול מלכות, פרקו תהלה עוממ"ש ר"ל:

ואפשר שזה רמזו חז"ל בפתיחת הש"ס מאימתי במ"ס ובסיומא במ"ס (ע' תויו"ט סוף עוקצין) ע"פ המבואר בספח"ק דמ"ס רומזת למלכות (ע' ערכי הכינויים אות מ') וזה רמז במ"ס פתוחה ומ"ס סתומה דלמרבה המשרה כו' וחומות ירושלים המ' מפורצות. וע' בפנים הספר "מאימתי" בשם האריז"ל והריא"ז ז"ל:

ואמרו משעה שהכהנים כו'. עפמ"ש רבינו הקצה"ח ז"ל בהקדמה לספרו שב שמעתתא על המדרש יראת ה' היא אוצרו. משל לאדם שאומר לחבירו יש לי מאה כור חוטיין כו' א"ל יש לך אפותקאות להשים בתוכן א"ל לאו. א"ל איך לך בהם הנאה של כלום. המשיל היראה לאפותקאות (אוצרות) ומי שיש לו חיטים ביותר. יותר צריך לחומטין ואוצרות. לזאת מי שהוא בעל תורה יותר. יותר צריך ליראה ביותר. וצריך לזה השתתפות וחברות עם היראים כו' ע"ש מתק דבריו. וכ"כ בס' מלא העומר פ' עקב ע"פ כי אם ליראה. אין לגבי משה כו'. שהדור דעה שראו מרבע"ה והכניעו עצמם לפניו. אצלם ה' היראה מלתא זוטרת ע"ש וזה רמזו חז"ל בתחלת תושבע"פ שהיא המשנה תורת אמן. כאם המייסרת בנה. מצות ק"ש של ערבית בפה. (כי בלב חייב בכל רגע ע' לקמן על ד' כ"א ד"ה ק"ש) (כי מלכות פה ותושבע"פ קרינן לה) מאימתי במ"ס. היא למאוך גרמתי קמתי דקב"ה. וזה השער לה'. כי אם אין יראה אין חכמה. וזה ע"י משעה שהכהנים כו' שרואה עובדי ה' עובדים עבודת השי"ת. כי אכילת התרומה היא עבודה כמ"ש בפנים בשם ח' הרי"ם ז"ל. כמשה"כ במצות הבאת מעשר שני למען ילמד ליראה כו' ע' חינוך מצוה ש"ס, ותע"ג, ותפ"ט, ואפשר שע"ז במשנה איתא משעה שהכהנים נכנסין כו'. ובברייתא משעה

שהכהנים זכאין כו'. ובברייתא אחרת משעה שהכהנים מטוהרין כו'. עפ"ד דאיתא בהקדמה לש"ש הנ"ל בשם טור ברקת ליישב הגמ' והמדרש. לחלק בין יראה חיצונית ופנימיות יע"ש. ואיתא בפסחים (ד' ס"ח) מעיקרא כי עביד אינש לגרמי כו'. וכ"א הזיל לעולם יעסוק כו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וזה שרמזו חז"ל במשנה דהיא תחלת הלימוד רואה רק הכהנים נכנסין כו'. ואח"כ כשמעמיק בלימוד ובא ליראה פנימית רואה הכהנים זכאין כו' ואח"כ רואה מטוהרין כו', השי"ת יטהר לבנו לעבדו בלבב שלם וישים בלבנו אהבתו ויראתו נס"ו בעתירת נתן צבי בן לאה הי' :

רבי שבתי באר זיע"א, שו"ת באר עשק, שאלה כט על הקינות שאומרים באשמורת

שאלתני לחוות לך דעי אי ש"ד למימר הקינות הנאמרים על הארץ באשמורת או לא נמרינהו **כיוון דהאידינא מכנף הארץ זמירות שמענו ממזרח וממערב יאמרו כי רוח ה' נגלה על זקנים אשר חלומות יחלומון ובחורים חזיונות ראו וכלם מגידים על הגאולה כי קרובה לבא וגם קולי קולות נשמעו על רבבות אלפי ישראל אשר מחשך נגאלו**⁵¹² ואמרת כי רבים מגדולי עירך ומהתורים והחכמיים חשבו למשפט כי נגלה מנח הרצון ועת האסף מקנה בני ישראל לא עת לספוד ולבכות עוד אלא עת שחוק ועת רקוד ובקשת ממני להגיד לך דעתי אף אם לא למדתי חכמה ולא דעת קדושים אדע מ"מ אחוך שמע לי. החרש ואאלפך חכמה אשר בינותי בספרים.

תשובה רבו כמו רבו אצלי טעמי מצות הספד של אבל ציון אבע"א מקראי טובא וממתנין ומצוה תורה, ומסברא נמי, וראשונה **הלא ידענו כי גאולה ראשונה מארץ מצרים מצרנית הקדושה היתה הי' לבנים בגאולה העתידה לבא בב"א כי ע"כ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות** כתיב וחמשים פעמים נזכרה יציאת מצרים בתורה לרמוז על החירות הגדול **כמו שאמר הרמ"ב**⁵¹³ ואין ספק שעל אשר לא יצאו צבאות ה' מארץ מצרים אף אם האיש משה גדול מאד לעשות אותות ומופתים בתוככי מצרים עדין היו בסוד גלות עד שני עליהם ולא יכלו להתמהמה שאם שהו רגע היו נכנסים השער החמשים של טומאה והרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו חס ושלום השתא נמי עד אשר נצא מעבדות לחרות לא נוכל לומר שירה אלא להתאונן ולספוד על צבאות ה' אשר בארץ מצרים.

זאת ועוד כי אפילו ביציאת מצרים לא זכו לעשות מלון קבוע לשכינה שלא תתהלך מאהל אל אהל וממשכן בסוד גלות עד אשר הוקם המשכן.

וכדתנן עד שלא הוקם המשכן וכו' כל שכן עכשיו שעדיין לא ראינו שום ראיה ואם כשחרב שילה בימי דוד היה מתענה ולא נתן שינה לעיניו עד יתבא מקום ל"ה אף אם היה שם בית של אבנים מלמטה מה נעשה עכשיו שאין אהל ולא בית. וכולבא רעיא תמן קולותיה תלא⁵¹⁴. כל מול בערלה הערל והטמא הערל בערלת בשר והטמא טמא יקרא

⁵¹² מדבר מעניין הופעת ש"ץ שר"י ימ"ש וזכרו מלהזכירו

⁵¹³ כוונתו לדברי הרמב"ן זיע"א, בפירושו עה"ת, הקדמה לחומש שמות, כמוכח מהמשך דבריו

תם ונשלם שבח לבורא עולם חסלת פרשת ויחי פרשת שמות השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר, ובמקרי האבות כולם שהם כעין יצירה לזרעם, מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז להודיע כל העתיד לבא להם ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם, ונתחזק ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש (בראשית טו יג) ובגאולה ממנו, ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה (שם מו ח - כז), בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות, כי מאז הוחל:

והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו - וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה (ב"ר מז ח), ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד:

⁵¹⁴ ע"י בבא מציעא, דף פד ע"ב

שמל ולא פרע וטומאתו עליו ומקרא מלא כתיב ע"ז היה דוה לבנו וגוי על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו והשתא ודאי שועלים הלכו בו אם כן כיצד לא נספוד ונקון.

ועוד כי האשת חיל אם הבנים שמחה לית לה מגרמה כלום לתת טרף לביתה והשתא מת מצות ככל א"ו שותה ועובדי ע"א בטהרה אנו כי צריכים אנו להתפלל בשלום העיר ועל טובה ולמה לא נעשה מספד כתנים שאין לנו חנייה בקרקע א"ו ולא מתנות כהונה ולא שדות וכרמים. **הטומאה עדיין כרוכה אחרינו:**

ואין אוכלין חולין בטהרה אפילו בא"ו. וסורו טמא קראו לנו. אם כן אין נהיה מקדש לשכון שכינה בתוכינו שלא נצטרך לעלות לגנות. וזיל הכא קמדת לה וזיל הכא קא מדחו לה הדרשו על פסוק הורדי כנחל דמעה. זאת ועוד כי מהשלשה דברים שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ שהם להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה, ועדיין אין שום אחד מהם ואפילו דוד מלך ישראל אעפ"י שנמשח בימי שאול לא היה מלך ולא היה טבעו יוצא ולא ארצות ולא עמים עובדים אותו ואין מלך בלא עס, ואם באנו לדון על טהרת קדוש העיר והעורות משנה שלימה שנינו כמה צריך כדי לקדש אם באפר חטאת. ומלך, ונשיא, וכ"ג, ואורים ותומים, ושבעים סנהדרין, וב' תודות, וכל ישראל כנראה ממתניין דמסכת מכות. והכא ליכא חד עיניהו:

והיכן הוא אם כן השראת שכינה שלא תהא גולה שלא נצטרך להתאונן ולבכות.

ואם באנו לדון על פי מדרשי רבותינו⁵¹⁵ הרי איירי נשבע הקדוש ברוך הוא⁵¹⁶ שלא יכנס בבח"מ של מעלה עד שיבנה בח"מ של מטה ואם כן שאין לו למעלה מנוחה כמו שדרשו על פסוק בכל צרתם לו צר כיצד לא נספוד. ואילו לא היה אלא על עושק הנשמות ודאי כי צריך לקונן ולספוד ועיין על פסוק זקנים משער שבתו⁵¹⁷. **וכדומה לו כי לזה כיוונו רבותינו באמרם השביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ידחקו את הקץ שנאמר השבעתי אתכם אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ דהיינו פסוקי אהבה**⁵¹⁸ **אם כן קודם זה ראוי להתאונן ולבכות**⁵¹⁹.

כבר אמרו בגמרא אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעה"ז שנאמר אז ימלא שחוק פינו וגוי כשהגדיל ה' לעשות עם אלה ועדיין לא הגדיל. ואם אין לא למעלה ולא למטה לא אחדותא ולא רעותא ולא חדוותא כדקא יאות למה לא נעשה מספד כתנין ואם נדייק מקראי איכא קראי טובא דמוכחי כי צריך השתא להתאונן ולבכות ראשונה בישעיה נ"ב

⁵¹⁵ שהרי עד כה הסביר לנו ע"פ השכל הישר. כעת יסביר לנו ע"פ דברי רז"ל.
⁵¹⁶ מסי' תענית, דף ה ע"א

אמר רבי יוחנן אמר הקדוש ברוך הוא לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה ומי איכא ירושלים למעלה אין דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו:

כבר בארתי כוונת המאמר המופלא הנ"ל של רז"ל, ג"כ לפי השוואתו להופעתו בזוה"ק, וע"ע בפרשנים שהבאתי בכרך א' בנושא דידן, אבל אוסיף ג"כ מדברי קדשו של כ"ק האדמו"ר מגור, רבי **מרדכי אלטר** זיע"א, שפת אמת, שם

שם בגמ' לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה לפי רש"י קשה כמ"ש המהרש"א דא"כ כפשוטו נמי יש לפרש עד שיהי' קדוש בעיר לא אבוא, ומ"ש המהרש"א לפרש הדרש בלשון תימה וכי לא אבוא, א"י כוונתו דאכתי הדרא קושיא לדוכתא, דכפשוטו נמי י"ל כאשר תהיו צדיקים וכי לא אבוא אצליכם, אבל לע"ד נראה הדברים כפשוטן ע"י שבקרבך קדוש בעצם נשבע להם הקב"ה כי לא אבוא בירושלים שלמעלה כו' נמצא שע"י עונותיכם אתם מעכבין שלא אבוא בעיר ופרש"י צ"ע: בתוס' ד"ה ולא אבוא בעיר פי' בעיר ר"ל בעיר ממש, כוונתם מבוארת שהוכיחו מקושיית הגמ' שהיו מפרשים בעיר כפשוטו דהיינו ירושלים, ולפי שרצו התוס' להביא דפשוט הכתוב לשון שנאה, ומושב קושית הגמ' לכן הקדימו דהגמ' לא פי' עיר לשון שנאה, ולא ידעתי מה הקשה בס' רצוף אהבה:

⁵¹⁷ ספר איכה, פרק ה, פסי' יד

זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם:

תרגום יונתן, שם

סביא מתרע סנהדרין אתבטילו ורובין מן בית זמריהון:

⁵¹⁸ של הקינות שאומרים באשמורת.

⁵¹⁹ ע"י הקינות שאומרים באשמורת.

כתיב עורי עורי לבשי עזך ציון וגוי' התעוררי מעפר קומי⁵²⁰: **אם כן קודם לבישת העוז והתפארת אינה יכולה לנעור עצמה מעפר.**

וכן ופדוי ה' ישובון וגוי' ונסו יגון ואנחה. **אם כן קודם לבישת העוז והתפארת אינה יכולה לנעור עצמה.**

גם כן כתיב מנעי קולך מבכי וגוי' ושב מארץ אויב. פירוש אחר ששבו מארץ אויב. וה"נ דו"ק שם שימי לך תמרורים וגוי' אל עריך אלה כל' עד שתשובי אל עריך. **וכתיב בבכי יבאו כי בזכות הבכי יבאו והילוכם אל נחלי מים היינו על הטהרה והתשובה.**

שים עיניך עמ"ש הרמ"בם ז"ל בסוף הלכות מלכים ז"ל המלך שיכוף את ישראל לשמור תורה שבכתב ושבעל פה ושיאסוף אותם לירושלים ויבנה בה"מ ויצליח על זה הרי זה מלך המשיח ואנו לא ראינו עדיין שום אחד מהם למה לא נספוד על גלות שכינה אשר היא גולה בכל מקומות מושבותינו.

ואלו לא היה המספד והנהי אלא משום תשובה, אפילו אם נתעורר הגאולה, כמה צריכים אנו להתעורר בתשובה כדכתיב בשושה ונחת תושעון וכן ובא לציון גואל ולשבי פשע ומתנאי התשובה היא הבכי וההפסד⁵²¹ וכמו שכתב בעל ראשית חכמה כי צריך אדם לדמוע ולהעביר הדמעות על מצחו כדי להעביר רושם העונות וכמו שאמר על פסוק כי אם רחץ ה' צואת בנות ציון וכן ע"פ ישב בדד וידום ועשו נוטרייק⁵²² ממלת תשובה ת'ענית ש'ק ו'אפר ב'כי הספד וכן כמה צריך להתפלל ולבקש רחמים על חבלי משיח שדרשו בו כסוק ומצאיהו רעות רבות וצרות. אם כן או להתאונן על עבירות שבידינו או להתפלל

⁵²⁰ ספר ישעיה, פרק נב, פס' א-ב

עורי עורי לבשי עזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקדש כי לא יוסיף לבא בך עוד ערל וטמא: התנערי מעפר קומי שבי ירושלים התפתחו [התפתחי] מוסרי צוארך שב'ה בת ציון:

רש"י הק' זיע"א, שם

התנערי - אישקור"א בלעז כמנער את הטלית. קומי - מן הארץ מגזרת לארץ תשב (ישעיהו ג). שבי - על הכסא. התפתחי - הוי נתר. מוסרי - קריגל"ש בלעז"י. שביה - כמו שבויה:

רד"ק זיע"א, שם

(א) עורי עורי - עזך - שהיית מופשטת ממנו עד עתה לבשי אותו: (ב) התנערי מעפר - דמה ישיבתם בגלות כמי שהתפלש בעפר ואומר התנערי מעפר וקום: שבי - כמו את השבי ואת המלקוח, ויונתן תרגם ענין ישב קומי תבי על כורסי יקרא ירושלים: התפתחי מוסרי צוארך - חסר מ"ם השמוש ממוסרי צוארך שהרי היא בגלות כאלו עול מוסרים בצואר: שביה - תאר בפלס עניה:

רבי דוד אלטשולר זיע"א, מצודות דוד, שם

(א) עורי וגוי' - את ציון הקיצי מעתה מתרדמת הצער ולבשי העוז שהיה לך מאז. לבשי וכו' - את ירושלים עיר הקדש לבשי בגדי תפארתך והיה שמחה. יבוא בך עוד - לבוא עוד בקרבך למשול בך: (ב) התנערי מעפר - התרוקני מעפר הארץ אשר ישבת בס בעבור האבל והצער. קומי שבי ירושלים - את ירושלים קומי מהארץ ושבי על הכסא. התפתחי וכו' - את בת ציון השבויה בבבל התרי מעל צוארך קשורי רצועות העול:

מלבי"ם זיע"א, באור הענין, שם

(א) עורי עורי - (הכל נגד מ"ש עורי עורי לבשי עז זרוע ה', והוא משיב עורי את, בך הדבר תלוי לבשי עוזך את ציון כנ"ל). לבשי עזך ציון - במצודת ציון עיר דוד שם היה הבהמ"ק והכהונה והסנהדרין והמלכות, שזה העז הפנימי, וע"ז אמר לבשי עזך ציון, אבל בירושלים שהיא כלל העיר שם היו רק הבגדים החיצונים בגדי תפארת שהם העושר וריבוי עס, שהיא ההצלחה הגופנית, וע"ז לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקדש, כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל - בירושלים, וטמא - אל ציון: (ב) התנערי - תחלה דבר אל עיר ציון ועיר ירושלים, עתה דבר נגד עס ציון ועס ירושלים שהגלו משם, והנה השבי מן השרים והפרתמים אוסרים אותם בזקים ושומרים אותם, והשבי מן ההמון ודלת העם אינם אוסרים אותם, אבל הם הפקר שוכבים על הארץ כבהמות. עז"א התנערי מעפר קומי שבי ירושלים, התפתחי מוסרי צוארך שביה בת ציון - כי שביה בת ציון היו השרים והפרתמים ושבי ירושלים היו ההמון ודלת העם:

⁵²¹ ההפסד - דהיינו מספד

⁵²² נוטרייק - דהיינו נוטריקון

לעולם ש"ד למימר קינות באשמורת הבקר שעתא דרחמי בקדמתא דצפרא או פלגותא דליליא. מלבד כמה טעמי דכתיבו ומי שאינו אומרם זריז ונפסד קרינא עליה. דזריז הוא לקום באשמורת. ונפסד דמצו לתקוני עילא ותתא ואינו מתקן. אם כן החיתין אל לבו באבל זה עד שתתעורר אהבת חסד לעילא ויקים סכת דוד הנופלת בבנין הבית והאריאל ובא לציון גואל ולשבי פשע י"ר שנוכה ונחיה ונראה בב"א.

תלמידיו ותלמידי תלמידיו של רבי בנימין ב"ר מאיר הלוי

רבי משה ב"ר מרדכי ז'פנות 'הרמ"ז' ⁵²³ זיע"א, הגהות לספר הכוונות

וגם כי סתומים וחתומים הדברים, אל נא תמנע מקריאתם, כי ברית כרותה לשפתים הנוטפות מר באימא ורעותא דלבא בהני כבשי דרחמנא שאינם חוזרות ריקם, **מעורר את האהבה עד שתחפץ בלגלוג וגמגום**, איש הוגה ושוגה באהבתה כו'.

הבאתי מעניין המשמעות של עד שתחפץ ע"מ לסבר את האוזן מה המשמעות הנ"ל, וד"ל.

ובוודאי ידוע לכל בר שכל חשיבות לימוד ואפילו בגירסא הזוה"ק והתיקונים, ומה המהרח"ו זיע"א אמר אל אלו שאינם ואף שמונעים ומזלזלים, ומה נגיד שאלו אמורים להכרת לפני ביאת משיח צדקנו..., ר"ל.

רבי משה בן מרדכי ז'פנות 'הרמ"ז' זיע"א, פירוש הרמ"ז על זוהר, פרשת נח, דף עה ע"א

וימצאו בקעה, אתר מתקן להאי (ד"א ל"ג ההוא) סטרא בישא דבעו אנון לאתקפא ואתמנעו. תוקפא (דיליה) דההוא סטרא הוה תליא לאתפרעא בההיא בקעה עד דנטלא תמן חילין ומשריין כגוונא דאינון דבנו קרתא ומגדלא ואתיהבו (כלא) כלהו בידהא ואתקטלו תמן אנון דלא בעו בק"ץ הימין אתבהילו ונפלו בק"ץ הימין בההוא אתר דאתחלש תקפא בקדמיתא בהאי בקעה, וע"ד כתיב (יחזקאל לו, א) והיא מלאה

⁵²³ רבי משה ב"ר מרדכי ז'פנות 'הרמ"ז' זיע"א – נולד בסביבות שנת ה'שפ"ה, באמסטרדם. בן למשפחת אנוסים מפורטוגל שגלתה לאמסטרדם, נין ונכד להיסטוריון והאסטרונום רבי **אברהם זכות** זיע"א. למד בבית המדרש "עץ חיים" של קהילת אמסטרדם שנוסד על ידי רבי **מנשה בן ישראל** זיע"א, על מנת ללמוד קבלה עבר לעיר פוזנן שבפולין שם למד אצל רבי **יצחק מפוזנא** שהיה תלמידו של רבי **שפטיל בן השל"ה** זיע"א. ובשנת ה'ת"ה עקר ל-ורונה באיטליה, שם למד קבלה אצל רבי **בנימין הלוי** זיע"א (תלמידו של רבי **חיים ויטל** זיע"א). מסופר עליו כי בצעירותו למד את השפה הלטינית, ולאחר שעמד על דעתו, צם 40 יום ולילה בתקווה לשכוח אותה. לאחר מכן התיישב בונציה, שם היה למגיה ספרים. לפי הצעת תלמידיו עבר בשנת ה'תל"ג למנטובה, שם ייסד ישיבה אליה נהרו תלמידים לרוב, מבין תלמידיו הידועים הינם חתנו וממשיכו בראשות בית-מדרשו, רבי **בנימין הכהן ויטאלי מרג'ו** ורבי **אברהם רוויגו** זיע"א. וכן שימש כרב העיר תמורת שכר שנתי של 300 דוקטים. וכן ייסד בישיבתו מפעל העתקה של כתבי **האר"י הק'** זיע"א, ומהם נפוצו כתבי **האר"י** באירופה. מבין פעולתיו בהעתקת כתבי **האר"י** ליהיה סינון כתבי **תלמידי האר"י**, והגיע למסקנה כי הכתבים היחידים בהם ראוי ללמוד את תורת **האר"י הק'** הם כתבי רבי **חיים ויטל** זיע"א, אותם כינה "סולת נקיה" ו"מקובלים מפי עליונים", ושלל את הלימוד והעיסוק בכתבי תלמידי **האר"י** האחרים. (ונציה, ה'תע"ה); שו"ת **הרמ"ז** (ונציה, ה'תקכ"ה); **אגרות הרמ"ז** (ליבורנו, ה'תק"ס); **אם לבניה**; **רמז הרמ"ז**; **יסוד עולם**; **ערכי הכינויים**; **פירוש על ספר הזוהר**; **יודעי בינה** - פירוש נוסף על זוהר בראשית עד פרי ויצא; **קול הרמ"ז** - על המשניות; **קול הרמ"ז** - דיני כתיבת סת"ם על פי הקבלה; **בית תפלה ודברי הימים** - סדר תפילות ע"פ **האר"י**; מלבד כך ה'י ג"כ משורר ומצוים בכתביו פיוטים שחיבר. במנטובה ישב הרמ"ז עד יום פטירתו, ט"ז בתשרי ה'תנ"ח, ומנו"כ במנטובה.

אינון דלא בעו למיפק (דניאל יב, יג) בקץ הימין אתבהילו ונפלו בקץ הימים (זה) וכו'.
כתב המד"ל וז"ל, תימה לי מי נתן יוצאי מצרים בארץ שנער. **ועוד הא כתיב**
והרגום אנשי גת בדברי הימים א' ס"ז, כא, עכ"ל. ואשתמיטתיה תלמוד על
מסכת סנהדרין דף צ"ב ב' דאמרינן שם הכי נמי בהדיא, וגם רש"י הזכיר בפ"י נביאים
(יחזקאל לז, א), והדבר פשוט שהפסוק אומר (שם) ויוציאני ברוח ה' ויניחני בתוך
הבקעה, והרי ה' :

(זה) ע"י באור הרמ"ז לדס"ב ע"ב ד"ה קץ שם :

רבי משה ב"ר מרדכי זכות 'הרמ"ז' זיע"א, פירוש הרמ"ז על זוהר שמות

לאו רישיה סיפיה, פ"י אין צורך לראשו לומר וירא ישראל כדי לומר בסופו וירא,
שהיה די שיאמר אחר וירא ישראל את מצרים וגו' וייראו העם וגו'. אי נמי לאו רישיה
סיפיה שקראם תחילה בשם משובח ישראל וחתם בשם העם הנראה שם גנאי, ולא
סיפיה רישיה שהסוף בא בלשון רבים גם ששם עם הוא יחיד וראשו אמר וירא בלשון
יחיד. דנחת עם בנוי בגלותא, כדי לעזרם לעשות הבירורים. **וסביל עליה גלותא,**
שירד שם על מנת לסבול עול הגלות, גם כי לפי האמת לא היה לו כן כי אדרבה
חי שם חיי אושר ושלוה כנזכר בפרשת ויחי דף רי"ו ב', מכל מקום הוא ירד בדעת
לסבול גלות אעפ"י שכבר עשה את שלו בק"ל שניו וכמו שאמר הוא לפרעה (בראשית
מו, ט) מעט ורעים. ואעיל לבנוי בגלותא, שאמר להם⁵²⁴, **ואלקים פקד יפקוד**
אתכם, הרי שהזהירם לקבל עליהם הגלות ולהמתין עד בו ישועת ה'. הוא
ממש חמא, פ"י שלא בא וחרז לעולם כדרך שחוזרים קצת צדיקים, וכרבי ורבי יוסי
הגלילי, שלא חזרו אלא בצלם דהבלא דגרמי בהתלבשם בההוא חלוקא דרבנן כנזכר
בשער הנבואה ד' ב' ⁵²⁵, אלא הוא ממש בגופו הקדוש. הה"ד וירא ישראל, דמלבד
היתור דקשה וכנ"ל, עוד קשה דמה ענין ראייה זו, כי מה נתחדש עוד לישראל לראות
אחר שכבר עלו מן הים וראו שונאיהם מתים מה חזרו וראו, אלא שענין זה כולל על כל
המופתים שעשה ה' מתחילה ועד סוף. וזש"ה (שם מו, ד) ואנכי אעלך גם עלה, ודוק
שבעליה הראשונה אמר אעלך שייחס ההעלאה לו יתברך, לפי שאז בפטירת יעקב
התחיל השעבוד ולכן היה צריך כח עליון להעלותו, כי אז נתעוררו הדינים הקשים
וכמ"ש בפרשת ויחי ר"נ ב', מאן גרן האטד אלא הכא אתרמיז שולטנותא דמצראי
דאתעד. אבל בזמן הגאולה שכל הס"מ נתבטל ונכנע נאמר גם עלה, כלומר אתה
תעלה בעצמך בלתי מונע, ולכך לא נאמר גם עלות, לרמוז לפועל קל שבקלים. וג"ס
על"ה בגי' פס"ח לרמז הזמן שבו יעלה :

רבי משה ב"ר מרדכי זכות 'הרמ"ז' זיע"א, פירוש הרמ"ז על הזוהר, פרשת תזריע, דף מב ע"א

ועל דא בקשתי וגו', ירצה מחמת שאני מרגשת שפלותי ושאני מוטלת על משכבי לכן
בקשתי את שאהבה נפשי, ה"ס יז) ההוא רוחא דבגוה הנקרא נפשה ממש ושבה נעשית
כלי לבעלה, כי אם ח"ו היתה נטמעת בין האומות כסברתם הלא הם אינם חפצים
בחיבור החסדים כי אין בהם יכולת להתבסס, והם במדרגת הנפש הנכרתת שאין

⁵²⁴ יוסף אמר לאחיו (שם נ, כד) פקד יפקוד וגו'.

⁵²⁵ בשער היחודים פ"ג

לה עוד שייכות עם הרוח כידוע מסוד הכרת, אבל אני נפשי אוהבת וחושקת לצאת מן הגלות לשוב להתחבר עם בעלי. וכך הוא שיעור הכתוב בקיצור, על דבר משכבי, דהיינו בני מעי שבין הגוים ושפלותי עד העפר שזה גורם לי להיות כואבת ודואבת, על כל זה בקשתי את שאהבה נפשי, לפדותני מצרותי :

בקשתי ולא מצאתי, דלאו אורחיה וכו', הפסוק אומר דרשני, **חזא כי אם בקשתה לצאת מן הגלות שזה מורה תוחלתה הממושכה ותקוהה שבלי ספק עתידה היא להגאל איך אמרה לא מצאתי**, שנראה ח"ו כמתיאשת. ואם כוונתה לומר לא מצאתי עד עתה, כי הלא תפילתה ובקשתה היא מאז קודם לצרה ואין שייך לומר שלא מצאתי. ועוד שמלת בקשתי [השנית] מיותרת כי מה חסר הכתוב אם יאמר על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי ולא מצאתי. **לכן פירש שזו בקשה אחרת והיא שעודנה בתוך הגלות, שישראל נותנים לה עוז ותעצומות בתורתם :**

רבי משה זכות זיע"א, פירוש הרמ"ז על הזוהר, פרשת אחרי מות, דף נו ע"ב

(ת"ח בני אהרן הא אוקימנא והא אתמר מלה). ת"ח מה כתיב הכא אחרי מות, ולבתר דבר אל אהרן אחיך וגו' בזאת יבא אהרן, אלא מכאן שירותא לאזהרא לכהני כל מאן דבעיין לאזהרא בהאי זאת, ודא היא יראת יי'. דבר אחר אחרי מות שני בני אהרן, רבי יוסי אמר, אחרי מות נדב ואביהוא מבעי ליה, מ"ט שני בני אהרן, והא ידיע דבנוי הוו. אלא הכי תאנא, דעד כאן לא ברשותיהו קיימי אלא ברשותא דאבוהון, ובגין כך בקרבנם לפני יי' וימותו, **דאינון דחקו שעתא בחיי דאבוהון**, וכלא הוה בגין ההוא חובא דעבדו, דכתיב (במדבר ג, ד) בהקריבם אש זרה, דתניא באתר חד כתיב בהקריבם אש זרה, ובאתר חד כתיב בקרבנם לפני יי', והאי והאי הוה, ובג"כ כתיב הכא בני אהרן, וכתיב בקרבנם :

...והנה הם החשיבו עצמם בבחינת שנים, דהיינו לפני ה' כאמור. **והם דחקו שעתא וכו', פי' דחקו את השכינה להביאה בצד הפנים בכחם לבד בהיותו בחיי אביהם**, ולכן נאחזו החיצונים היונקים משם, כי לא היה בהם כח להשפיע גבורות מתוקות לרחל רק תקיפות לחסרון יחודם באביהם, ולכן להטה אש זרה, וזהו העוון והפגם שלהם, באופן שקרבנם לפני ה' בלי היות להם סגולה זו, היא הסיבה להקריבם אש זרה שזה תלוי בזה :

רבי בנימין ב"ר אליעזר הכהן וויטאלי רג"ו⁵²⁶ זיע"א, אלון בכות על מג' איכה⁵²⁷, פרק ג' פס' ז'

גרסינן כתובות פי"ג ג' שבועות הללו למה אחת שלא יעלו ישראל בחומה, ואחת שלא ימרדו באומות העולם, ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את א"ה שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי, ופי' רש"י שלא יעלו כחומה יחד ביד חזקה, וזה נל"עד לפרש כי היה שתי פעמים כתוב בשיר השירים השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה **אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ וכבר דרשו רז"ל שם בכתובות אמר רבי אלעזר אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אם אתם מקיימים את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות או כאילות השדה**, וא"כ שתיים אלה הם לישראל והיינו שלא ידחקו לצאת מן הגלות קודם הזמן כמו שעשו בני אפרים בהיותם במצרים

⁵²⁶ רבי בנימין ב"ר אליעזר הכהן וויטאלי זיע"א - נולד בעיר רג"ו (איטליה) חתנו וממשיכו בראשות בית-מדרשו של רבי משה זכות זיע"א (מתלמידי רבי מנימין הלוי והמהר"ח זיע"א), היה בקשר עם גאוני דורו כגון הרמח"ל זיע"א. חיבר את הספה"קים : שו"ת רב"ד ; אלון בכות - על מגילת איכה (ויניציאה, ה'תע"ב) ; אבות עולם - מסכת אבות (ויניציאה, ה'תע"ט) ; גבול בנימין - דרשות על פרשת השבוע (אמשטרדאם, ה'תפ"ז) ; עת הזמיר. נפטר בתאריך י"ז בשבט.
⁵²⁷ ויניציאה, ה'תע"ב